

Taidetta, kulttuurien yhteistyötä ja uusia verkostoja

Pohjoisen kulttuuri-instituutti

Toimittanut Tiina Seppälä

toim. Tiina Seppälä

Taidetta, kulttuurien yhteistyötä ja uusia verkostoja

Pohjoisen kulttuuri-instituutti

Arts, Cultural Collaborations and New Networks
The Institute for Northern Culture

SISÄLLYS

- 4 **Esipuhe**
Tiina Seppälä
- 6 **Johdanto**
Pohjoisen kulttuurin väkeväyttämä taide
Timo Jokela
- 9 **Artikkelit**
- 10 **Nykytaide ja Pohjoinen – haasteita ja mahdollisuuksia**
Timo Jokela
- 16 **Drawn Together by the Magnetic North – Challenges of Internationalisation**
Glen Coutts
- 20 **Pohjoisen etnografia arktisen elokuvan tuottamisessa**
Hannu Kahakorpi & Juha Pentikäinen
- 24 **Les Feux Arctiques -projektipedagogiikka opettajan ja projektipäällikön näkökulmasta**
Timo Puukko & Saila-Inkeri Vaara
- 28 **Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelma – Taidetta ympäristön, yhteisöjen ja yritysten tarpeisiin**
Maria Huhmarniemi
- 32 **Katsaus toisen asteen ammatillisen koulutuksen rooliin Pohjoisen kulttuuri-instituutissa**
Mika Leinonen
- 36 **Yhteistyötä ja verkostoitumista – Kokemuksia Pohjoisen kulttuuri-instituutti -hankkeesta**
Veli-Pekka Rätty
- 40 **Pohjoinen kuvataiteen koulutus kulttuurialalla**
Marjo Remes
- 45 **Taideteollista koulutusvastuuta ja kansainvälisiä verkostoja – Mediatieteen professori Eija Timosen haastattelu**
Tiina Seppälä
- 49 **Yhteistyöprojektit**
- 50 **RiverSounds – JoenÄäniä**
Katri Konttinen & Sofia Waara
- 52 **Elinkaaritalo – Luova tila on paras paikka**
Erja Kärkkäinen
- 54 **Snow Chapel – Designing a Sacred Space of Ice and Snow**
Esther Dorsman
- 56 **Ympäristötaidetta kulttuurisesti rikkaassa pohjoisen kylässä**
Sofia Leskinen & Mirva Valkama
- 58 **Kuvareportaasi Kukkolan taidetyöpajasta**
Anssi Lauri
- 60 **Projekteissa oppii ja viisastuu – Ohjaajana Arktiset tulet -elokuvassa**
Gretta-Garoliina Sammalniemi
- 62 **Kukkolankoski – Kylä joen sylissä web-dokumentin idean synnystä**
Timo Haanpää
- 64 **Ajanhallintaa ja lähetystyötä – Vierailu Torniossa Radioilmaisun kursseilla**
Ilona Joensuu
- 66 **Tilallista taidetta ja interaktiivisia 3D-projektioita**
Noora Hannula, Mika Hyvärinen, Pirjo Laisalmi & Laura Tiitto
- 69 **Sidosryhmien puheenvuorot**
- 70 **Saamelaiskulttuuri ja pohjoinen korkeakoulutus**
Liisa Holmberg
- 73 **Kulttuurimatkailun mahdollisuuksista PKI:n ja MTI:n yhteistyössä**
Johan Edelheim
- 78 **Tulevaisuusvisiot**
Timo Jokela
Virpi Lilja
Mauri Ylä-Kotola
- 80 **Pohjoisen kulttuuri-instituutti lyhyesti**
- 82 **Lähteet ja opinnäytteet**

taide kulttuuri tutkimus
pohjoisuus kansainvälisyys yhteistyö koulutus
monitieteisyys verkostoituminen
projektit
tekemällä oppiminen yhteisöllisyys

Esipuhe

Yllä olevassa sanapilvessä kiteytyvät vuoden 2012 alussa toimintansa aloittaneen Pohjoisen kulttuuri-instituutin (PKI) keskeiset lähtökohdat. Käsillä oleva julkaisu esittelee instituutin alkutaivalta – sen perustamista ja toiminnan käynnistämistä. Se luo myös suuntaviivoja tulevalle toiminnalle.

Teos jakaantuu kolmeen osaan. Ensimmäisen osan *artikkeleissa* PKI:n oppilaitosten opettajat ja henkilökunnan edustajat kirjoittavat keskeisistä instituuttiin liittyvistä teemoista – taiteesta, kulttuurista, pohjoisuudesta. He myös kuvaavat instituutin konkreettista toimintaa muun muassa erilaisten projektien, yhteisen tutkimus- ja koulutustoiminnan sekä alueellisen ja kansainvälisen yhteistyön näkökulmista.

Toinen osio esittelee PKI:n oppilaitosten opiskelijoiden ja opettajien yhdessä tekemiä *yhteistyöprojekteja*. Saamme kuulla esimerkiksi Kukkolankosken yhteisötaideprojektista, *Arktiset tulet* -elokuvan tuotannosta, lumikappelin rakentamisesta, taidelähtöisestä toiminnasta ikäihmisten

kanssa ja interaktiivisista 3D-projektiosta. Kaikki projektit on toteutettu PKI:n oppilaitosten yhteistyönä.

Tässä yhteydessä on syytä tähdentää, että teoksessa esitellään vain murto-osaa PKI:n monipuolisen toiminnan laajasta kirjosta. Kyseessä on siis läpileikkaus, johon on valikoitunut muutamia konkreettisia esimerkkejä.

Kolmannessa osiossa kuullaan *sidosryhmien* näkemyksiä yhteistyöstä ja sen kehittämisestä. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen rehtori Liisa Holmberg korostaa, että saamelaiskulttuuriin liittyvää tutkimus- ja koulutusyhteistyötä tulisi syventää ja rikastaa entisestään. Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin johtaja Johan Edelheim peräänkuuluttaa tiiviimpää yhteistyötä erityisesti kulttuurimatkailuun ja sen kehittämiseen Lapissa.

Kirjan päättää Pohjoisen kulttuuri-instituutin johtaja Timo Jokelan, Lapin yliopiston rehtori Mauri Ylä-Kotolan ja Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappian

johtaja Virpi Liljan kommenttipuheenvuorot. He esittävät Pohjoisen kulttuuri-instituutin jatkon kannalta mielenkiintoisia *tulevaisuuden visioita*.

Haluan kiittää lämpimästi kaikkia kirjoittajia kiinnostavista artikkeleista sekä julkaisun toimitusryhmää mutkattomasta yhteistyöstä, kaikesta saamastani tuesta ja luottamuksesta. Kauniit kiitokset myös graafiselle suunnittelijallemme Liisa Karintaukselle sekä englanninkielisten tekstien kielentarkastajalle Veera Julkuselle. Yhdessä tehden kaikki on paljon hausempaa.

Rovaniemellä marraskuussa 2012

Tiina Seppälä
Toimittaja

Kirjoittaja on yhteiskuntatieteiden tohtori, joka on toiminut kansainvälisten suhteiden tutkijatohtorina Lapin yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnassa.

Foreword

The word cloud above crystallises the premises of the Institute for Northern Culture (IfNC), founded in the beginning of 2012. The publication at hand introduces the first phases of the institute – its founding and its activities. It also provides new ideas for future development.

The book is divided into three main parts. In the *articles* of the first part, teachers and staff of the IfNC member institutions discuss essential themes – art, culture, northerness – from the institute’s point of view. They also describe its concrete activities, for example, common projects, research and education as well as regional and international cooperation.

The second part presents *joint collaboration projects* by students and staff of the IfNC member institutions. It introduces, among other things, a community art project in Kukkolankoski and the making of the *Les Feux Arctiques* documentary film as well as projects in which, for instance, a snow chapel, art-based activities for old people, and inter-

active 3D projections have been designed. These all are collaborative projects, implemented jointly by the IfNC member institutions. Here, it is important to note that it is possible to present only a small fraction of the wide variety of diverse activities of the IfNC in this publication.

In the third part of the book, *stakeholders* express their views regarding their collaboration with the IfNC. They also bring forward new ideas for future collaboration. Liisa Holmberg, the Rector of the Sámi Education Institute, emphasises that cooperation related to Sámi culture in both research and education should be further deepened and enriched. Johan Edenheim, the Director of the Multidimensional Tourism Institute, suggests more intensive collaboration especially in regard to culture tourism and its development in Lapland.

The final remarks are made by Timo Jokela, the Director of the Institute for Northern Culture, Mauri Ylä-Kotola, the Rector of the

University of Lapland, and Virpi Lilja, the Director of the Kemi-Tornionlaakso Municipal Education and Training Consortium Lappia. They all put forward very interesting *visions* for the future of the institute.

I want to thank all the writers who contributed to this publication with their excellent texts. I would also like to pass my heartfelt thanks to the members of the editorial board for great collaboration, support and trust. Warm thanks are also due to our graphic designer Liisa Karintaus as well as Veera Julkunen for language-checking the English texts. Doing things together is much more fun.

Rovaniemi, November 2012

Tiina Seppälä
Editor

The author is a Doctor of Social Sciences who has worked as a post-doctoral researcher in International Relations at the Faculty of Social Sciences at the University of Lapland.

Pohjoisen kulttuurin väkevöittäjä taide

Timo Jokela

Vuoden 2012 alussa perustettu Pohjoisen kulttuuri-instituutti (PKI) on luova tutkimus-, taide-, koulutus- ja osaamisverkosto. Sen perustana on Lapin yliopiston, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun ja Ammattiopisto Lappian työnjako, yhteistyö ja vuorovaikutus edustamallaan kulttuuri-, kuvataide- ja media-aloilla. Verkosto tarjoaa myös kulttuuri-, taide- ja media-alan kehittämisorganisaatioille, museoille, kokoelmille, kuntien kulttuuritoimille, kulttuurialan työntekijöille ja harrastajille sekä kulttuuripalveluita hyödyntäville tahoille mahdollisuuden yhteistyöhön alan koulutuksen, tutkimuksen ja taiteen tuottajien kanssa.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustaminen on ollut kunnianhimoinen teko. Sen taustalla on selkeä käsitys kulttuurin merkityksestä Pohjoisen ihmisen ja yhteiskunnan hyvinvoinnille. Koulutusasteiden yhteistyön lisäämisessä on kyse kulttuuri- ja koulutuspolitiikasta, jossa etsitään uusia tapoja kytkeä taide osaksi paikallista ja alueellista

kehittämistyötä. Vaikka taiteesta ja kulttuurista etsitään nyt myös taloudellista hyötyä, ei toiminta ole suoraviivaista liiketoimintaa tai rahoitusjärjestelmiin mukautumista. Etsiessään uutta taide rikkoo aina rajoja – se kritisoi, kyselee ja kyseenalaistaa. Availlessaan uusia mahdollisuuksia se vie yhteiskuntaa eteenpäin ja tuottaa merkityksiä, symboleita ja arvoja, joita on vaikea muuttaa välittömästi numeroiksi. Taide säilyttää hyödyllisyytensä ja uudistumiskykensä juuri sen vapauden ja ennakoimattomuuden avulla.

Tämä julkaisu on tuotettu osana PKI:n käynnistämishanketta. Artikkelit, erilaiset näkökulmat ja esimerkit eivät vain raportoiki käynnistämisvaiheen toimintoja – samalla ne myös piirtävät esiin PKI:n kehityksen seuraavan vaiheen. Voisin luonnehtia tätä Pohjoisen kulttuuriin pohjautuvaksi luovaksi tuotannoksi, soveltavaksi taiteeksi. Sen lähtökohdista eivät ole koulutusasteiden ja taideohjelmien perinteiset luokittelut ja erottelut, vaan sen sijaan kyky tunnis-

taa ja yhdistää voimavaroja. Sen tuloksena syntyy sellaista tutkimukseen perustuvaa koulutusta ja osaamista, joka tuottaa Pohjoisen kulttuurin väkevöittämää, kansallisesti ja kansainvälisesti tunnettua nykyaikalaista toimintaa.

Kirjoittaja on Pohjoisen kulttuuri-instituutin johtaja ja kuvataidekasvatuksen professori Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa, jonka dekaanina hän myös toimii.

Introduction

Art Strengthened by Northern Culture

Timo Jokela

Founded in the beginning of 2012, the Institute for Northern Culture (IfNC) is a creative network for research, art, education and expertise. It is based on shared work, collaboration and interaction between the University of Lapland, Kemi-Tornio University of Applied Sciences and the Vocational College Lappia in the fields of culture, visual art and media. The network offers opportunities for cooperation in education, research and art for various organisations involved in culture, art and media development as well as libraries, archives and museums on northern cultural heritage and other cultural actors and service users in the North.

The founding of the Institute for Northern Culture can be considered an ambitious endeavour, inspired by the understanding of the role of culture as vital for the well-being of the Northern people as well as the society. The aim of increasing collaboration between different educational levels is closely connected to cultural and educational policies, through

which new ways of linking art with local and regional development can be established. Although art and culture have recently received attention mainly due to their economic potentials, art and culture related activities are not just about economic enterprise or adapting to certain models of finance. While searching for new ideas and concepts, art always shakes and brakes rules – it criticises, questions, and challenges. In finding new kinds of opportunities, art always changes society. It creates meanings, symbols and values that are not easily measurable in numbers. Through freedom and unpredictability, art retains its utility as well as its ability to transform and renew itself continuously.

This publication is produced as a part of the founding project of the IfNC. The articles, perspectives, views and examples presented here not only describe the founding process of the institute but also sketch new phases for its development. I would characterise this as innovative pro-

duction – as applied arts – based on northern culture. It is not constituted by the traditional categorisation and segregation that characterise fields of art and different levels of education. Instead, it is built on the ability to recognise and integrate common resources. This results in research-based education and expertise which help to create nationally and internationally well-recognised contemporary artistic activity – strengthened by northern culture.

The author is the Director of the Institute for Northern Culture. He works as a professor of Art Education at the University of Lapland. He is also the Dean of the Faculty of Art and Design.

Artikkelit

Nykytaide ja Pohjoinen – haasteita ja mahdollisuuksia

Timo Jokela

Taustaa

Pohjoisen kulttuuri-instituutin käynnistämishankkeessa määritellään instituutin tavoitteeksi ”parantaa Pohjois-Suomen mahdollisuuksia vahvistaa asemaansa kansainvälisessä ja kansallisessa kilpailussa ja vastata elinkeinoelämän rakennemuutokseen”. Tähän parhaiksi keinoiksi nähdään luovien alojen osaamisen vahvistaminen ja kulttuurialan toimijoiden verkostoituminen, joiden avulla voidaan parantaa niiden edellytyksiä toimia alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti. Koulutus, tutkimus, taiteellinen toiminta, kulttuurituotanto ja -perintö ovat hankehakemuksen avainsanoja. Kyseessä on Ammattiopisto Lappian, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun ja Lapin yliopiston kulttuuri- ja taidealan yhteistyön organisointi.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustamishanke käynnistyi vuonna 2009. Osalle henkilökuntaa hanke ja sen tavoitteet tulivat yllätyksinä. Monet näkivät PKI-hankkeen perustoiminnasta irrallisena ja hatarasti perusteltavana yhteistyön muotona. Sen taustalla ymmärrettiin olevan pyrkimys turvata itsenäisen yliopistollisen koulutuksen säilyminen Lapissa yliopistouudistuksen paineissa. Myöhemmin PKI:n perustamisen avulla uskottiin turvattavan ammat-

tikorkeakoulun kulttuurialan koulutuksen säilyminen Lapissa.

Taide- ja kulttuurialan koulutuksen uudistamisen tarve versoi kuitenkin jo 1980- ja 1990-luvuilla. Nähtävillä oli jo tuolloin tekijöitä, jotka ennakoivat ja peräänkuuluttivat muutoksia taidealan koulutukseen. Keskustelu kulttuurista niin kansantalouteen kuin paikallistalouteenkin keskeisesti liittyvänä toimijana, sosiaalisena pääomana ja yhteisöllisenä paikallistunteen rakentajana oli herännyt sekä kansainvälisesti että kansallisesti (Cantell 1999). Kuvataiteilijan uuden ammattikuvan pohdinta tuli erityisen ajankohtaiseksi, kun taiteesta ja kulttuurista alettiin puhua mitä moninaisimmissa yhteyksissä. Taide liitettiin osaksi kestävästä kehitystä ja yleistä hyvinvointia. Sitä pidettiin myös merkittävänä taloudellisenä voimavarana, jopa terveyden edistäjänä. Kulttuuriin ja taiteeseen investoimalla ajateltiin torjuttavan muun muassa yhteiskunnallista syrjäytymistä, työttömyyttä ja alueellista rappeutumista. Puheiden taustalla vaikuttivat usein uhkakuvat globalisoituvan maailman myötä katoavasta paikallisesta ja kansallisesta identiteetistä. Kulttuurilla yleensä ajateltiin olevan taloudellisia ja sosiaalisia hyötyjä. (Häyrynen 2006.) Tätä myös perusteltiin lukuisien tutkimuksien

kautta ja kulttuuriteollisuuden käsite otettiin käyttöön kuvaamaan tunnistettuja muutosvirtoja (Koivunen & Kotro 1999).

Samaan aikaan koko länsimainen korkeakoulumaailma joutui tiukentuneen tulosarvioinnin kohteeksi. Luonnontieteellistä ja teknistä tutkimusta suosivat tulosindikaattorit johtivat vääjäämättömästi prosessiin, jonka lopputuloksena oli kulttuurialojen, taiteen, humanismin ja kasvatuksen ulkoistaminen tutkijapailuun mukaan lähteneistä tiedeyliopistoista. Yhtä aikaa tapahtunut ammattiin ohjaavien taideoppilaitosten yhdistäminen yhä suuremmiksi yksiköiksi laukaisi länsimaissa muutoksen, joka synnytti suuren joukon erilaisia taide- ja kulttuurialan ammattikorkeakoulutasoisia koulutusohjelmia. Syntyi tilanne, jossa kulttuuriteollisuuden piirissä tunnistettu uudenlaisen taidekoulutuksen tarve ja olemassa olevan koulutuksen todellisuus eivät kohdanneet. Vaikka ilmiö oli kansainvälinen, se näkyi erityisen selvästi Suomessa. Taidekoulutus oli suosittua nuorten parissa, mutta sen kyky vastata ennakoituihin työelämätarpeisiin oli heikko. Taidekoulutuksessa reagoitiin varsin hitaasti muutospaineisiin. Ulkopuolelta tuleviksi koettuja signaaleja ei huomioitu riittävästi koulutuksen suunnittelussa.

Nykytaiteen haasteista

Muutospaineet eivät tulleet pelkäämään taiteen ulkopuolelta vaan ne kumpusivat myös taiteesta itsestään. Taidekorkeakoulujen ja taideakatemioiden koulutuksen malli periytyy suurelta osin 1930-luvun alun saksalaisesta Bauhaus-koulusta. Se loi perustan modernismin lanseeraamalle tavalle kouluttaa visuaalisen alan toimijoita varsin yhteneväisen mallin mukaisesti. Taidekoulu ja opetussuunnitelmat kaikkialla maailmalla näyttivät hyvin samanlaisilta, mikä juonsi juurensa siitä, että modernistisessa ajattelussa taide ymmärrettiin yleismaailmalliseksi ja universaaliksi ilmiöksi. Taide käsitettiin myös autonomiseksi, lähes riippumattomaksi muista yhteiskunnallisista tekijöistä. Hyvä taide oli taidetta taideinstituutiota varten, eikä se sitoutunut alueellisiin, paikallisiin tai poliittisiin tarkoituseriin. Tällainen ajattelutapa edesauttoi kehitystä, jossa taidekoulutus eristäytyi omiin yksikköihinsä. Vasta postmodernismin myötä alettiin taiteessa ja taiteentutkimuksessa arvioida uudelleen modernismin peruspilareiden kestävyyttä. (Lippard 1997; Shusterman 2001; Lacy 1995a; Gablik 1991.)

Suomessa tyhjältä pöydältä aloitetaan Lapin yliopiston taidekasvatus oli ensimmäisiä koulutusohjelmia, joissa alettiin etsiä postmodernismin hengessä uudenlaisia nykyaiteellisia koulutusmuotoja (Jokela 2008a; Hiltunen & Jokela 2001; Jokela & Huhmarniemi 2008).

Nykyaiteessa taide sidottiin aikaan ja paikkaan modernismin universaalisuuden sijasta. Nykytai-

teen dialogisten, kontekstuaalisten ja situationaalisten taidetoimintojen olennainen edellytys on, että toiminta kohdistuu tekijöiden ja kokijoiden – osallistuvan yleisön, kansatoimijoiden ja työn tilaajien – omaan ympäristöön ja realisoituu sen puitteissa tapahtuvana toimintana. Tämä luonnollisesti tarkoittaa perinteisen taiteen ja modernistisen ajattelun mukaisen ei-taiteen (populaarikulttuuri, kansantaide, viihde, kulttuurimatkaileu ja paikalliset tavat) käytäntöjen limittymisestä toisiinsa.

Näin irtaannutaan myös taideteos-, taiteilija- ja näyttelykeskeisestä taidekäsitteestä ja korostetaan taidetta tekemistapahtumana pragmatistisen estetiikan periaatteiden mukaisesti (Shusterman 2001). Taiteen tekijöitä, tilaajia, tuottajia ja yleisöä ei nähdä erillisinä, vaan heidän katsotaan muodostavan yhdessä ja yhtäaikaaisesti taiteen tekijän ja sen vastaanottajan (Lacy 1995b). Nykyaite haastoi ajattelemaan taideopetusta uudelleen ja siirtymään ohjaaja- ja studiokeskeisistä opetusmuodoista kohti avoimempia oppimisympäristöjä, joissa kuvan asemasta opetuksen keskiöön nousevat taiteen tekemisen prosessit ja niiden limittyminen muuhun yhteiskunnalliseen elämään.

Muutos on hidasta ja sillä on aina vastarintansa, mikä on näkynyt erityisesti kulttuuritoimen ja taiteen piirissä vakiintuneena käsityksenä taiteen autonomisuudesta ja itseisarvoisuudesta. Koulutuksessa tämä näkökanta korostaa taiteen olemuksellisuutta – eli taiteen opiskelua ja tekemistä riittävänä kasvatukseen

liittyvänä arvona ja päämääränä sinänsä. Olemuksellisuuden puolesta puhujat pitävät taiteen tekemistä ja käyttämistä sen itsensä ulkopuolisiin tarkoituksiin – kuten sosiaalityön, kulttuurimatkaileu tai elinkeinoelämän tukemiseen – taiteen ominaislaadun tuhoamisena tai suoranaisena riistona. Vaikka yleisessä keskustelussa taiteen merkitys ymmärretäänkin laajemmin, vaikuttaa kuitenkin siltä, että taidekoulutus tuottaa yhä taiteilijoita, joiden arvomaailma ja näkemykset perustuvat modernistiseen taiteilijamyytettiin (ks. Lampela 2012).

On paradoksaalista, että usko taiteen autonomiaan oli hyvin vahva myös niissä koulutusinstituutioissa, jotka lähtökohtaisesti opetuksessaan vannoivat työelämälähtöisyyden nimeen ja joissa koulutuksen suuntaamista sääтели vielä Opetusministeriön koulutuspolitiikkaakin voimakkaammin alueellinen kuntapolitiikka.

Muutostakin toki tapahtui. Lahjakkaat opiskelijat siirtyivät tekemaan Kiasman edustaman nykyaiteen suuntauksen mukaista taidetta ja opetus sisältöihin tuli vahvasti mukaan digitaalinen kuva. Siitä huolimatta on aiheellista pohtia, muuttuiko opetus riittävästi nykyaiteen dialogisen, kontekstuaalisuutta ja situationaalisuutta korostavien vaatimusten suuntaan. PKI-hankkeen käynnistämisen yhteydessä korostettiin voimakkaasti oppilaitosten välistä yhteistyötä, koulutuspolkujen kehittämistä ja yhteisten taideproduktien luomista. Liian vähäiseksi jäi keskustelu siitä, millaista taidekäsitystä PKI edustaa ja millaista taiteilijan ammattikuvaa

se pyrkii muuttuvassa kentässä edistämään. Keskustelu aiheesta saatiin toki hyvin alulle.

Pohjoisen kulttuurin monimuotoisuudesta

On myös rohjettava kysyä, onko taiteen virtausten seuraaminen aina välttämättä edistystä. Länsimaista kulttuuria on hallinnut valistusajalta periytyvä käsitys, jossa uusien kulttuuri-ilmiöiden syntyminen ja leviäminen määritellään aina kehitykseksi. Kehityksen on uskottu etenevän säteilemällä kulttuurikeskuksista niiden reuna-alueille, yleensä lännestä itään ja etelästä pohjoiseen. Tällaiseen ylhäältä alas kaikkiin kansankerroksiin tapahtuvaan kulttuurin levittämiseen on ajateltu myös taide- ja kulttuuriryöntekijöiden sekä taiteilijoiden omalla työpanoksellaan osallistuvan.

Pohjoisesta perspektiivistä on merkillepantavaa, että erityisesti Unescon piirissä (ks. Hall 1992) alkoi jo 1970-luvulla esiintyä kritiikkiä edellä mainittua kulttuurin levittämisen ajatusta kohtaan. Sen katsottiin edustavan eräänlaista kolonialistista jäännettä, jonka avulla kaikki ihmiset pyrittiin sivistämään ja sosiaalisamaan samojen kulttuuriarvojen kantajiksi. Sen seurauksena erilaiset vähemmistökulttuurit, sosiaaliset ja alueelliset ryhmät menettivät usein päätösvaltaa suhteessa omaan kulttuuriinsa. Monet alkoivat tässä tilanteessa korostaa, että kaikilla ihmisillä on valmiina omasta elinympäristöstään ja elämäntavastaan juontuva kulttuuri, jota tuli kunnioittaa. Kult-

tuuripolitiikan keskeiseksi tavoitteeksi määriteltiin kulttuuridiversiteetti – kulttuurin monimuotoisuuden säilyttäminen. (Häyrynen 2006.)

Pohjoisen kulttuuri-instituutin tavoitteisiin sisältyy vahvana juonteenä kulttuuriperinnön säilyttäminen. Sitä on tuettu muun muassa pohjoisen etnografian professuurilla PKI:n perustamisvaiheessa. On haasteellista löytää ne toimintatavat, joiden avulla kulttuuria säilyttävä aspekti voidaan yhdistää nykytaiteen uudistaviin pyrkimyksiin. Kysymys on koko arktiselle ja pohjoiselle alueelle yhteinen, sillä taidekoulutuksen lisäksi se koskee myös kulttuurituotannon herkkää suhdetta alkuperäiskulttuureihin.

Alueellisesta luovasta taloudesta

PKI:n perustamista voidaan tarkastella myös aluepoliittisena pyrkimyksenä parantaa asemia taide- ja kulttuurialan rahoituksesta käytävässä kilpailussa. Syytä tähän ovat Euroopan unionin aluepolitiikan toimintatavat sekä kansallisessa aluepolitiikassa ja rahoituksen muodoissa tapahtuneet muutokset. (Lakso & Kainulainen 2001.) Nykyisessä EU-Suomessa jopa kulttuuritoimi hankkeistetaan ohjelmakausittain projekteiksi. Alueen kehittämiseen keskittyneet organisaatiot, kuten Lapin liitto ja ELY-keskus, vastaavat ohjelmien koordinoinnista sekä huolehtivat strategiatyöstä, kehittämisen organisoinnista, rahoituksesta ja toimeenpanosta. Käytännön tasolla kulttuurialan yhteistoimintaa Lapissa

toteuttavat oppilaitokset, taide- ja kulttuuri-instituutiot, sosiaalialan ja elinkeinoelämän toimijat ja erilaiset järjestöt. Alueellisen yhteistyön koordinoinnissa ja tukemisessa PKI:lla on keskeinen rooli, sillä paikalliskulttuurit ovat palanneet kulttuuripolitiikan keskiöön myös kansainvälisesti.

Kulttuuri- ja taidealalla siirtyminen ohjelmaperusteiseen ajatteluun ei ole ollut ongelmattonta. Se on vaitunut taidealan toimijoilta opettelu uusiin käytänteisiin. Kun taideoppilaitokset ja taiteilijaryhmät ovat oppineet tuomaan paremmin esille omaa osaamistaan ja työnsä vaikuttavuutta, ovat he löytäneet uudenlaisen roolin aluekehitystyössä, mitä kautta he voivat hankkia enemmän tukea toiminnalleen.

PKI:n käynnistämisaikana on haettu aluepoliittisesti uutta voimaa taide- ja kulttuurialan oppilaitosten yhteistyöstä. Tätä pyrkimystä voidaan tarkastella myös kriittisesti. Liittoutumalla jo heti alusta alkaen muiden yhteiskunnan sektoreiden kanssa olisi todennäköisesti saavutettu suurempaa etua. Kun kulttuuriteollisuuden käsite muuttui hiljalleen puheeksi luovasta taloudesta, sisälsi se ymmärryksen taiteen ja muiden sektoreiden välisen monialaisen yhteistyön merkityksestä alati koventuvassa kilpailussa. Koivunen ja Kotro (1999, 9) totesivat jo viime vuosikymmenen lopulla, että se merkitsee ”suurta haastetta paitsi koulutukselle ja yrittäjyydelle, myös kaikille perinteisille merkitystuotannon instituutioille”.

Juuri näin oletettiin Aalto-yliopiston perustamisen yhteydessä.

Kuva 1. Soveltavaa taidetta Jäämeren hengessä. Taiteiden tiedekunta kouluttaa Kirkkoniemen matkailuyrittäjiä Norjassa lumirakentamisen ja talvi-
taiteen käyttöön. Kuva: Timo Jokela, professori, Lapin yliopisto.

Taiteellinen ja tekninen osaaminen yhdistettiin tiiviisti talouteen, koska näin uskottiin lisättävän kansallista kilpailukykyä. Toisaalta Helsingin taideyliopistoa perustettaessa taidemaailman autonomisuuden vaatimukset ilmeisesti saivat enemmän painoarvoa eikä sille asetettua monialaisuuden ja yhteiskunnan eri sektoreiden rajat ylittävän yhteistyön vaatimuksia. Kansallisessa taidekoulutuksen uusjaossa joudummekin pohtimaan millaisia PKI:n taidekoulutuksen pohjoinen rooli ja profiili tulevat olemaan ja kenen kanssa yhteistyötä tehdään.

Pohjoinen diskurssi ja PKI:n taideopetuksen kontekstuaalisuus

PKI:n toiminnassa mukana olevista toimijoista suurin on Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta, joten on

luonnollista, että instituutin toiminta ohjaa pitkälti yliopiston strategiaa. Yliopiston profiloituminen pohjoiseen ja arktiseen loi mahdollisuuden tarkastella uudella tavalla taiteen roolia yliopiston pohjoisen asiantuntijuuden toteuttamisessa, erityisesti tutkimus- ja taideyhteistyön kehittämisessä sekä yhteiskuntasuhteiden rakentamisessa. Taiteiden tiedekunnan lisäksi yliopiston yhteiskunnallisesti suuntautuneet tieteenalat alkoivat uudelleen punnita käsityksiään pohjoisesta. Erityisesti ympäristö- ja yhteisötaide sekä yhteisöllisesti orientoitunut taidekasvatus tarjosivat uudessa tilanteessa välineitä, joiden avulla mallinnettiin nykytaiteen ja pohjoisen elinpiirin kohtaamista sekä kontekstuaalisen taidekoulutuksen ja taidekasvatuksen työmuotoja (Jokela 2008b). Sen seurauksena syntyi PKI:n soveltavan kuvataiteen maisteriohjelma, joka on tarkoitus

laajentaa kansainväliseksi koulutusohjelmaksi.

Näin modernistinen käsitys siitä, että taidekoulutus on kaikkialla maailmassa samojen lainalaisuuksien alainen ja keskenään samankaltaisista länsimaiseen taiteen traditioon perustuvista opinnoista muodostuva kokonaisuus, on ratkaisevasti muuttunut. Yliopiston osana toimivalta taidekoulutukselta odotetaan nyt profiloitumista. Kysymys ei ole pelkästä retoriikasta vaan aivan konkreettisesta toimintatapojen muutoksesta ja resurssien uudelleen suuntaamisesta. PKI:n mahdollisuudet kehittää omaa profiiliaan valtakunnallisesti riippuvatkin pitkälti siitä, miten se kykenee rakentamaan luovaa yhteistyötä muiden Lapin yliopistossa vahvasti pohjoiseen tutkimukseen suuntautuneiden alojen kanssa.

Taidepedagogisen ajattelun haaste: produktioista projekteihin

Uudelleen muotoutuneesta, tarkentuneesta ja nykytaiteen kanssa resonoivasta paradigmasta seuraa luonnollisesti muutoksia PKI:n taidepedagogiikkaan, oppimisjärjestelyihin ja koko oppimisympäristöön. Jean Lave (1997) kuvaa hyvin kriittisesti perinteisen länsimaisen koulutuksen ja todellisessa käytännön toiminnassa tapahtuvan oppimisen eroja. Koulu on hänen mukaansa paikka, jossa oppilaiden päät täytetään käyttöyhteyksistään irrotetulla ja abstraktilla tiedolla, jota on usein vaikeaa hyödyntää oikeassa elämässä.

Vaikka taiteisiin liittyvä opetus onkin yleensä käytännönläheistä toimintaa, saa luokkahuoneisiin, studioihin, harjoituskeskeisyyteen sitoutunut taideopetus Laven kritiikistä ansaitun osansa. Voimakkain kritiikki tulee niin kutsutun situationaalinen oppimiskäsityksen suunnalta, joka korostaa, että oppiminen on aina tilannesidonnaista ja kontekstiinsa sidottua toimintaa. Toisin sanoen oppiminen ja kontekstuaalinen nykytaide rinnastuvat toisiinsa prosesseina.

Jotta kuilua koulumuotoisen oppimisen ja todellisen elämän välillä voidaan kaventaa, oppimisen tulee situationalistien mukaan liittyä autenttiseen, kyseiseen alaan olennaisesti kytkettyyn toimintaan. Ammattiopistoissa tapahtuvassa työssäoppimisessä ja ammattikorkeakoulujen työelämäälähtöisyydessä korostetaan oppimisen situationalisuutta sekä produktio- ja projektiopiskelun

merkitystä. Myös Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan opintoja luonnehtii vahva käytännönläheisyys ja projektimuotoisuus (Jokela 2008b).

Yhteistä taidepedagogista ajattelumallia ei ole kuitenkaan vielä löydetty ja myös oppimisen ja opetuksen teoreettinen tarkastelu on jäänyt vähäiseksi, vaikka esimerkiksi LFA-hankkeessa on lähdetty kehittämään yhteisiä projektiopiskelun muotoja. Hankkeessa on kuitenkin pystytty tunnistamaan monia yhteistyön mahdollisuuksia – ja myös sen esteitä. Keskeiset esteet kumpuavat koulutusorganisaatioiden välisistä, vakiintuneista ja osittain valtakunnallisetikin ohjatuista käytäntöjen eroista. Ammattiopiston nuorisokoulutuksen ja akateemisen maailman tutkijakoulutuksen välillä on merkittäviä eroja, vaikka kummankin kohdalla voidaan puhua projektioppimisesta. Onnistuneesti PKI:n piirissä tapahtuva projektioppiminen ja sen kehittämisen vaativat henkilökunnan koulutautumista sellaiseen yhteistyöhön, jossa tunnustetaan ja tunnustetaan niin käytännön taiteellisen toiminnan kuin tutkimuksenkin merkitys sekä erilaiset vuorovaikutuksen mahdollisuudet.

Työssäoppimista ja tutkimusta

Lapin yliopisto on profiloitunut tiede- ja taideyliopistoksi. Taiteen ja tieteen vuorovaikutuksen nostaminen koko yliopiston strategian keskiöön on ainutlaatuista ja rohkeaa. Tällöin on ymmärretty, että taide ja tiede täydentävät olennaisella tavalla toisiaan – ne ovat pyrkimyksiä tarkentaa kä-

sitystämme maailmasta sekä ilmaista tätä täsmentyvää ymmärrystä. Kurkela (2008) tähdentää, että sekä taide että tiede kuuluvat olennaisena osana ehyeen ymmärrykseen yhteiskunnasta ja ihmisestä. Parhaimmillaan ne ovat yhteiskunnan muuttamisen ja maailman parantamisen välineitä. Sen vuoksi on tärkeää pohtia, millä keinoilla ja välineillä tiiviimpää tieteen ja taiteen vuorovaikutusta voidaan saada aikaan. PKI:n näkökulmasta olennaista on erityisesti se, miten saada tutkimukseen perustuva taidepedagogiikka rikastavaan vuorovaikutukseen ammattiopistossa ja ammattikorkeakoulussa tarjottavan työelämäälähtöisen opetuksen kanssa.

Monet katsovat vastauksen taiteen ja tieteen vuorovaikutuksen lisäämiseen löytyvän taiteellisen tutkimuksen menetelmästä. Paradigmaattisesti taiteellinen tutkimus on kuitenkin haastava ja hämärä. Ontologisesti ja epistemologisesti taiteellisen tutkimuksen nimissä tehdyt toiminnot saattavat vaikuttaa arveluttavilta niitä joko tieteen tai taiteen lähtökohdista tarkasteltaessa. Näen kuitenkin PKI:n puitteissa tapahtuvassa tutkimuksen ja taiteen yhteistyössä suuren mahdollisuuden. Kokoamalla opinnot riittävän suuriksi ja pitkäjännitteisiksi kehittämisprojekteiksi tai tuotantoproduktioiksi niiden sisälle voidaan sijoittaa tutkimuksen käytänteitä opiskelevan maisterin pro gradu -opinnot ammattikorkeakoulun työelämän kehittämiseen suuntautuvia opintoja ja vieläpä ammattiopiston työssäoppimisenkin. Opintoprojektien mallintaminen on toki vasta

aluillaan, mutta hyviä kokemuksia on jo saatu esimerkiksi soveltavan kuvataiteen maisteriopinnoissa ja LFA-hankkeessa.

Kansainvälistyminen

Yksi PKI-hankkeen keskeisistä tavoitteista on kansainvälistyminen. Mitä kansainvälistymisellä sitten käytännössä tarkoitetaan, ei ole kuitenkaan vielä kaikilta osin kirkastunut. Asiaa voidaan tarkastella yhtäältä kulttuurituotannon ja toisaalta koulutuksen kehittämisen näkökulmasta.

Kansainvälistyminen voidaan ymmärtää pohjoisten kulttuurituotteiden tunnetuksi tekemiseksi maailmalla. Tällöin keskiöön nousee kansainvälisille foorumeille suuntautuvan kulttuurituotteiden viennin edistäminen, jota varten tarvitaan kuraattoreita, manageriosaamista sekä verkostoitumista taide- ja kulttuuri-instituutioiden kanssa. PKI:n koulutusorganisaatioilla ei kuitenkaan tällaista koulutusta ole eikä sen aloittaminen liene näköpiirissä. Toisissa yhteyksissä kansainvälistyminen on ymmärretty työelämälähtöisesti globalisoituneeseen kulttuuriteollisuuden sopeutumisenä. Silloin on tarpeen kouluttaa osaajia omista kansallisista ja alueellista perustoistaan irtaantuneille monikansallisille yrityksille, joiden uskotaan olevan houkuteltavissa pohjoiseen tuotantonsa tekemään.

Aiheesta on käyty vilkasta keskustelua erityisesti elokuvatuotannon piirissä. Suurten elokuvaprojektien mahdollisuuksista pohjoisessa on kuitenkin esitetty myös vahvoja

epäilyjä ja korostettu meneillään olevaa muutosta kohti erilaista ammattiosaamista edellyttävään tv-dokumentti- ja elokuvatuotantojen monimediallisuutta.

Monimediallinen osaaminen on nostettu keskeiseen asemaan puhuttaessa PKI:n omasta taide- ja kulttuurituotannosta ja sen kansainvälistämisestä. Taustalla on ajatus siitä, että erityisesti yliopiston tuottama yhteiskunnallinen tieto ja ymmärrys pohjoisesta – Arktisen Keskuksen tutkimus, pohjoisten kulttuurien tutkimus ja pohjoisen etnografian aineistot – ovat ehtymätön varasto kulttuurituotannolle. Tällöin puhutaan tuotannoista, jotka perustuvat jo luotuihin merkityksiin. Niissä taidetta ei nähdä niinkään uusien merkitysten tuottajana vaan korostetaan laadukkaita ja elämyksellisiä esityksiä, jotka tekevät jo olemassa olevaa pohjoista kulttuuria tunnetuksi. Tästä hyvänä esimerkkinä on PKI:n yhteisvoimin aloitettu elokuvatuotanto.

Näen PKI:n kansainvälistymisen haasteen ensisijaisesti strategisena koulutusta ja tutkimusta vahvistavana tekijänä. Tästä näkökulmasta taiteiden tiedekunta kokosi ja käynnistikin vuonna 2011 *Arctic Sustainable Arts and Design* -verkoston University of Arcticin alaisuuteen soveltavan kuvataiteen professori Glen Couttsin avustuksella. Taiteiden tiedekunnan ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kulttuurialan lisäksi verkostoon kuuluu 24 alan yliopistoa ja tutkimus- tai koulutusinstituuttia Norjasta, Ruotsista, Islannista, Skotlannista, Venäjältä, USA:sta ja Kanadasta.

Verkostossa on kaksi SIG-ryhmää: *Arctic Sustainable Arts and Visual Culture Education* ja *Arctic Sustainable Design* (ASAD). Tavoitteena on edistää opetukseen, taiteeseen ja tutkimukseen liittyvää kansainvälistä yhteistyötä arktisilla ja pohjoisilla alueilla. Tarkoitus on myös lisätä arktisen osaamisen näkyvyyttä alueen ulkopuolella muun muassa yhteis-esiintymisten, näyttelyiden sekä julkaisutoiminnan kautta. Vuoden 2012 aikana toiminta on käynnistymässä usealla eri rintamalla. Verkoston puitteissa on toteutettu kansainvälisiä seminaareja, kongresseja, näyttelyitä, kesäkoulutoimintaa sekä työpajoja, joissa tulevia yhteistyömuotoja on kehitelty ja tavoitteita kirkastettu.

Verkoston merkittävin tapahtuma oli yhteistyö *World Alliance of Arts Education* (WAAE) *Global Summit 2012* kanssa. Rovaniemellä järjestettyyn WAAE:n viidenteen huippukoukukseen osallistui yli sata maailman johtavaa taidekasvatuksen tutkijaa ja kulttuuri-, taide- ja koulutuspolitiikan strategista vaikuttajaa yhteensä 28 maasta. ASAD-verkoston mukanaolo huippukoukuksessa toi vahvaa näkyvyyttä pohjoiselle taide- ja taidekasvatusosaamiselle sekä PKI:n tavoitteille. Se myös lisäsi Lapin tunnettavuutta koko Arktisen alueen taiteen- ja taidekasvatusosaamisen keskuksena.

Kirjoittaja on Pohjoisen kulttuuri-instituutin johtaja. Hän on kuvataidekasvatuksen professori Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa, jonka dekaanina hän myös toimii.

Drawn Together by the Magnetic North – Challenges of Internationalisation

Glen Coutts

Internationalisation: What does it mean for the Institute for Northern Culture?

The term ‘internationalisation’, like ‘sustainability’, has become a real buzzword in higher education, but the word itself is somewhat awkward and problematic – some have even described it as ‘ugly’ (Scott 2011). Despite the clumsy nature of the word, it is clear that there is an increasing drive in post-school education around the world to ‘internationalise’. What does that actually mean? What are the implications of internationalisation for staff, students and the institutions involved? What does it take to *really* internationalise? This short article sets out to explore some of these questions while reporting on the work that is – and has been – going on in the context of promoting the international dimension of the Institute for Northern Culture (IfNC).

Internationalisation has been defined in many different ways. Some definitions of internationalisation are rather long-winded:

Internationalization has been defined as the process of integrating an international perspective into a

college or university system. It is an ongoing, future-oriented, interdisciplinary, leadership-driven vision that involves top administrators creating an institutional vision and motivating people in both academic affairs and student affairs units to change an entire system to think globally, comparatively, and collaboratively while reacting to multi-dimensional environmental changes in global political, economic, social, and cultural arenas. It is the way an institution adapts to an ever-changing, diverse external environment that is becoming more globally-focused. (Ellingboe 1998, 199.)

Jane Knight offers a more succinct definition that is perhaps more helpful to our discussion about the international dimension of the IfNC and its work to date. She defines it as ‘the process of integrating an international, intercultural or global dimension into the purpose, functions or delivery of post-secondary education’ (Knight 2003, 2).

Knight’s definition fits well with the work that we have been doing in the IfNC to date. Especially the emphasis on process in her definition is appropriate – this is not the sort of work that has a clear beginning, middle and end; the reality is much more messy. Work related to internation-

alisation is always ongoing, complex, and if it is successful, it will permeate every aspect of the participating institutions. Peter Scott (2011) suggests that the whole organisation needs to buy into the concept of internationalisation, and for some people that involves quite a change of mindset. To really work and embed a culture of international ‘mindedness’ involves everyone and it strongly impacts on the culture of an organisation. In the case of the IfNC that means the participating organisations at all levels from vocational college, university of applied sciences to university. The culture of internationalisation should influence the thinking of students and staff, and the content of teaching programmes as well as research strategies. This shift in mindset cannot be achieved quickly – it requires the commitment of all participants to engage. The notion of institutional adaptability as described by Ellingboe above is paramount.

The work of universities is not, and has never really been, tied to local or national agendas, but particularly over the past thirty years, the pressure to strike up strategic alliances and networks and to attract international students, teaching and

Photo 1. A view from Kilpisjärvi. Photo: Jyrki Kola, teacher, Vocational College Lappia.

research staff has increased exponentially. The word ‘internationalisation’ crops up again and again in the literature, publicity materials and strategic plans of educational institutions at all levels – particularly in universities. The University of Lapland’s current strategy 2020 proudly proclaims ‘For the North – into the World’, and the Kemi-Tornio University of Applied Sciences devotes a section on the front page of its website to internationalization (University of Lapland 2012a; Kemi-Tornio University of Applied Sciences 2012). Similarly, the Vocational College Lappia dedicates a section of the website to ‘international activities’, stating that ‘International operations and co-operation are a natural part of everyday life’ at the college (Voca-

tional College Lappia 2012). Each of the institutions clearly places a high priority on international activities.

The IfNC professors have worked assiduously to develop new networks and partnerships. The core of the institute is composed of the Faculty of Art and Design at the University of Lapland, Business and Culture education at Kemi-Tornio University of Applied Sciences, and Culture education in Vocational College Lappia. The Institute is unique because of the way it includes three levels of education in the Finnish education system – vocational, applied sciences and university – each with different levels of experience and skill in the area of international cooperation. This unusual arrangement means that collaboration is highly significant and

it involves taking time to understand the different cultures and functions of the participating partner institutions. Everyone who is involved, from senior management to students, needs to embrace the challenge of internationalisation.

The network partners of the institute are the Lapland Institute for Tourism Research and Education, the Lapland Centre of Expertise for the Experience Industry, the Sámi Cultural Centre, the culture institutes in the Barents region, libraries, archives and museums on northern cultural heritage as well as other cultural actors and service users in Lapland (Institute for Northern Culture 2012a).

One of the original aims of the IfNC was to promote collaboration regionally, nationally and internation-

ally. Another goal was to coordinate research, artistic and service activity in arts and culture as well as to promote cultural export. Hence, it has been clear from the outset that a central part of the IfNC mission is to promote and develop the international agenda between and across the participating institutions. Implicit in this international agenda is the notion that networking is a good thing, but the right networks, collaborations and partnerships take time to identify and to nurture. Good progress has been made in the past couple of years.

Internationalisation in Practice: What has happened so far?

As a part of the strategic plans of the IfNC, several initiatives have taken place including the development of a new Masters level programme in Applied Visual Art, hosting an international conference *Tales from the North: Applied Arts and Arctic Cinema* (Institute for Northern Culture 2012b), a series of 'benchmarking' visits, numerous international conference presentations by IfNC professors, co-hosting a *Global Summit for Arts Education* (University of Lapland 2012b), and a number of ongoing international teaching and research projects. It is worth reporting briefly on some of these actions.

The Masters in Applied Visual Arts pilot programme is underway at the time of writing (2012). It has attracted an excellent group of international students, and the range of

research and development projects underway is impressive. Concurrent with the development of the master's programme, work has been done to continue to develop and nurture positive working partnerships within Lapland and beyond. Some of our partners (listed later) will provide students with an international dimension to their studies either through real or virtual partnerships, for example, through e-learning. (University of Lapland 2012c.)

The educational ethos of the programme is dynamic. The programme involves experiential learning allied to research, and it is based on qualitative research paradigms. The Masters programme provides a significant opportunity to consolidate the unique place of applied arts education in the North. Within Europe, and perhaps the world, it is unique. The research, experience and expertise in applied arts that is to be found in Lapland are already attracting attention across the world. Can this be considered a key dimension of real international 'mindedness' or another example of the north's 'magnetic' qualities? Nevertheless, it is clear that people are attracted to the North.

The Thematic Network: Arctic Sustainable Arts and Design (ASAD). This thematic network was developed as a part of the international links and collaborations agenda, and it has been central to the work of the IfNC. It was approved by the council of the University of the Arctic in June 2011. Currently, it has 26 members ranging across the

Arctic Region from the US (Alaska) to Russia. The network's focus is on art and design, but it extends to art education and other arts disciplines in many of the partner institutions. (University of the Arctic 2012.)

Benchmarking Visits: Scotland, Canada and US. A series of visits to carefully selected institutions, industrial partners and creative agencies has taken place, and memorandums of agreement are currently being finalised. One of the partners, the University of the West of Scotland has signed a student exchange agreement with the University of Lapland that relates to applied arts master's students. In November 2012 a group will visit partners in Canada (University of British Columbia and Emily Carr University of Art + Design) as well as in the US (University of Alaska Anchorage and University of Alaska Fairbanks). The University of Lapland is developing a common research project with the University of British Columbia.

World Alliance for Arts Education (WAAE). In November 2012, the WAAE held its global summit at the University of Lapland. The Lapland University Consortium was a partner host. The theme of the summit was *Cultural Encounters and Northern Reflections*, it can be considered another example of how the research, educational and cultural work that is taking place in the arctic region attracts increasing attention internationally.

Tales from the North: Arctic Cinema and Applied Arts. In May 2012, the IfNC and the Sámi Cultural

Centre SAJOS in Inari hosted the institute's first international conference. It was a very successful event that served to raise the profile of the IfNC, and to set out plans for the future. The first meeting of the partners in the ASAD thematic network also took place as a part of the event.

Other projects and initiatives have resulted mainly from the networking and benchmarking visits that have taken place over the last two years or so. Some have been invitations to collaborate, for example, with the University of Roehampton, London as a part of its successful research programme *Images and Identity Project* (Comenius/EU Education and Culture) with art educators in from the United Kingdom, Portugal, Czech Republic, Ireland, Malta, and Germany. In addition, Vocational College Lappia and the University of the Highlands and Islands in Scotland are developing a photography project for adult education. In other words, many exciting forms of international collaboration are taking place.

Back to the Future: What next?

As innovative routes to internationalisation are developed in each of the participating institutions, the reality of implementing these strategies is recognised as one of the key challenges facing higher education in the early part of the 21st century. A recent global survey found that outgoing student mobility, student exchanges and attracting interna-

tional students were the top priorities in institutional policies (University World News 2012). Interestingly, the survey reported growing interest in collaborative or joint degree programmes, an area currently being explored with partners in Scotland through the Masters programme in Applied Visual Arts. At the time of writing, negotiations are underway to develop joint student e-projects as well as staff teaching and research activities. A pragmatic and realistic approach has been taken to exploiting the rich potential of knowledge exchange which will lead to public output in the form of research articles, exhibitions and other events, for example, performances. In terms of profile-raising, collaboration, research and knowledge exchange no institution can afford to ignore the internationalisation agenda.

Developing – and sustaining – an effective international agenda is no easy task. The landscape of higher education is changing rapidly both nationally and globally. It raises a number of complex issues that must be grappled with. For example: How are the different levels of education affected by the shifting educational and political climate? How does an organisation such as the IfNC plan, implement, evaluate and sustain an international agenda? What exactly should be expected of partners? How should students and staff be encouraged to 'buy into' the international agenda? What skills and expertise are needed at the level of institutional leadership? How can the number

of partnerships and collaborations be increased in a sustainable and mutually beneficial basis?

There can be no doubt that the work carried out under the auspices of the IfNC over the past few years has adopted the international agenda. It has not been an easy road to travel and many challenges remain. Nevertheless, good progress has been made and firm foundations have been laid on which to build further partnerships and collaborations to benefit students, staff, institutions as well as the wider community. Take the ASAD Thematic Network as just one example of what has been achieved so far: it has more than 26 member institutions including partners from Canada, Iceland, Ireland, Norway, Russia, Scotland, Sweden and the US. All have been drawn together by the pull of the 'magnetic' North.

The author is a part-time Professor of Applied Visual Arts with the Institute for Northern Culture, and a Docent at University of Lapland. He was Reader in art and design education at the University of Strathclyde in Glasgow until April 2010. He writes regularly about issues in art education, and is currently a member of the Executive of the International Society of Education Through Art, and the Principal Editor of The International Journal of Education through Art.

Pohjoisen etnografia arktisen elokuvan tuottamisessa

Hannu Kahakorpi & Juha Pentikäinen

”Meidän tehtävämme on muistaa”

– Pohjoisen Kulttuuri-instituutin perustamishanke on Vanhasen hallituksen merkittävin kulttuuriteko, sanoi hallituksen valtiosihteeri Risto Volanen. Miten hänen Ranskan historiaan liittyvä tieteellinen asian-tutemuksensa tuli sittemmin osaksi instituutin toimintaa, selviää alla. Sitä ennen kuitenkin Hannu Kahakorven muistoja siitä, kuinka kaikki alkoi:

Elokuun 5. päivä vuonna 2009 oli erityinen. *Pääatalo*-elokuvani oli keväällä saavuttanut 120 000 katsojan rajan, ja elokuvasta tehty dvd oli myynyt kultaa. Kuusamon Heikkilän kylän koulu oli tullut yhä tärkeämmäksi osaksi elämäni – siellähän *Pääatalo*-filmi kuvattiin. Kuusamossa saman vuoden maaliskuussa järjestetty *Focus on Asia* -seminaari oli vaikuttanut merkittäväällä tavalla uuden tuotannon syntyyn. Olin tavannut Ranskan Cannesissa Singaporen elokuvakomission johtajan Kenneth Tanin sekä ystäväni *oak3films*-tuotantoporukasta. Vaikutti siltä, että tuloillaan olisi maailman ensimmäinen suomalais-singaporelainen pitkä elokuva – tosin tällä alallahan ei mikään ole varmaa!

Olin juuri saapunut Rovaniemelle ja odotin jännityksellä Pohjoisen kulttuuri-instituutti -hankkeen

tapaamista. Olin ikään kuin katsastettavana, kiitos rehtori Mauri Ylä-Kotolan. Kaikki alkoi kuitenkin varsinaisesti vasta professori Juha Pentikäisen saapuessa hotellin saliin. Emme olleet koskaan tavanneet, mutta Juhan vaikuttava persoona sai minut nousemaan pystyyn ja rientämään häntä vastaan.

– Terveisiä sieltä sinun Heikkilän kylästäsi. . . , sanoi Pentikäinen.

Olin äimistynyt. Professori jatkoi hymyillen: – Olen aloittanut tutkijan työni siellä kesällä 1960 veljeni Samulin kanssa. Tapasin runolaulajan ja parantajan, samaan Marina Takalon ensimmäisen kerran.

Yhtäkkiä tilanne oli ladattu täyteen jännitettä. Tuo viisas mies katsoi minua silmiin ja jatkoi: – Tiedätkö sinä, että Lars Levi Laestadiuksesta on kuva, jossa hänellä on Ranskan Kunnialegioonan ritariristi rinnassa?

En todellakaan tiennyt. Juha Pentikäinen jatkoi rauhallisesti pieni hymy karehtien silmäkulmissa: – Tiesitkö, että hän oli saamelainen?

Olin koudessa. Istuimme pöytään. Tiesin, että olin päässyt mukaan johonkin aintuilaatuiheen. Näin oli tarkoitettu. Minun oli täytynyt ensin vain tulla tänne Rovaniemelle, jotta pääsisin siihen mukaan.

Päivästä tuli kuuma. Helle saatteli bussilastillista yliopistorukkaa

Tornioon Ammattiopisto Lappian ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun tiloihin. Paikalla oli paljon uusia ihmisiä, jotka opin tuntemaan paremmin sitten myöhemmin. Tuli aika esitellä ehdokkaat Pohjoisen kulttuuri-instituutin asiantuntijaprofessoreiksi. Rehtori Mauri esitti kaikkien edessä olennaisen kysymyksen: – Uskotko Pohjoisen elokuvan elinvoimaisuuteen?

Minun oli mahdollista perustella asiaa, myös nykyisenä koillismaalaisena elokuvayrittäjänä. Tarina Lars Levi Laestadiuksesta täydentyi tuon päivän aikana. Kun Juha Pentikäinen kertoi ideoistaan, kokonaisuus alkoi vaikuttaa toimivalta.

Lokakuun lopulla kolahti Helsingissä Neitsytpolun postiluukustani Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan nimityskirja Pohjoisen kulttuuri-instituutin elokuva- ja televisiotuotannon professoriksi.

Olin hämmästynyt, iloinen ja jännittänyt odotus täytyi mieleni, koska Rovaniemen tapaamisen aikana käydyt keskustelut olivat syöpyneet vahvasti mieleeni. Juha Pentikäinen on maailmanluokan tiedemies, ja mahdollisuus työskennellä hänen kanssaan oli putkahdellut säännöllisesti mieleeni.

Halusin myös vastauksen Laestadiuksen mysteeriiin – tuohon

Kuva 1. Laestadius (Markku Köngäs) neuvottelee saamelaisopas Johanssonin (Kalervo Uutto) kanssa retkikunnan reitistä.
Kuva: Tero Saikkonen, opiskelija, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

tarinaan, jonka tajusin olevan vasta alkusoittoa johonkin suurempaan.

Joulukuun 7. päivänä tapasimme uudelleen aikaisin aamulla meille niin usein toistuvan tapahtuman merkeissä. Ajoimme taksilla eteläisestä Helsingistä Kaivopuiston ja Katajanokan kautta aamukoneelle Vantaalle. Torniossa alkaisi uuden instituuttihankkeen johtoryhmän kokous. Siellä kuuluttaisiin myös ensimmäiset ehdotukset sisällöiksi. Yhdeksi niistä kypsyi Lars Levi Laestadiusen tarina. Sen taustalla oli ranskalaisen prinssin Muonion vierailu ja myöhempi kuninkaallisen *La Recherche* -retkikunnan lähettäminen Arktiselle alueelle ja Laestadiusen opastamana Kautokeinon kautta Muonioon, Tornioon ja lopulta Haaparannalle.

Tässä vaiheessa esiin nousi mahdollinen yhteistyö Versailles'n yliopiston ja Lapin korkeakoulu-konsernin välillä. Näkemys siitä,

että voisimme tehdä kertomuksen pohjalta filmin, jonka tekemiseen voisivat osallistua kaikkien kolmen Lapissa toimivan eri asteen oppilaitoksen opiskelijat, vahvistui. Oli selvää, että tulevan instituutin täytyisi verkottaa kansainvälisesti. Hanke tulisi ehdottomasti tehdä tunnetuksi myös kotimaassa. Antaisimme kaiken kokemuksemme ja kontaktimme opiskelijoiden käyttöön projektin eteenpäin viemiseksi.

Johtoryhmän kokouksessa tutustuin palapelin kahteen uuteen jäseneseen: kuntayhtymän johtajaan Pentti Leipälään ja huippuasiantuntija Arvo Jäppiseen, joka tuntee erittäin hyvin ranskalaista kulttuuria. Samalla kävi kuitenkin ilmi, että täälläkään kaikki ei menisi kuin Strömsössä!

Pari kuukautta myöhemmin olimme aamurituualimme (taksimatkan) jälkeen odottelemassa koneeseen pääsyä, kun valtiosihteeri Risto Volanen

liittyi joukkoomme. Hän oli Juhan vanha ystävä, mutta se, että minäkin tunsin hänet, yllätti Juhan. Risto ja minä olimme aikoinaan koulukaveri- ta Jyväskylän lyseossa. Lentomatkan aikana Risto istui Juhan ja minun välissä. Valtiosihteeri oli menossa puhumaan raja-asioista Väylän varrelle. Hän kysyi mielipidettämme puheelle sopivasta aiheesta. Juha alusti häntä asiassa, joten erotessamme Kemi-Tornion lentokentällä meillä oli uusi merkintä agendassamme: Lars Levi Laestadiusen (1800–1861) kuolemasta tulisi seuraavana vuonna kuluneeksi 150 vuotta, mikä ansaitsisi kansainvälisen seminaarin. Meidät pyydettiin organisoimaan sitä varten valtuuskunta, joka järjestäisi ensimmäisen kokouksensa Helsingissä valtioneuvoston linnassa. Samalla valtiosihteeri Volanen kutsui professori Pentikäisen Arktisen alueen neuvottelukunnan pysyväksi asiantuntijaksi.

Kun esitimme suunnitelmat pari tuntia myöhemmin johtoryhmän kokouksessa Torniossa, Arvo Jäppinen totesi kuivan asiallisesti: – Jahas, olemme siirtyneet maakuntasarjasta mestaruussarjaan.

Keväällä tarina jatkui, kun Juha teki loistavan verkostoitumismatkan Pariisiin ja Versailles'n yliopistoon. Tästä seurasi Biardin taulujen löytyminen, samoin kuin Laestadiusen Saamelaisten mytologian vaiheista maailmalla kertovan tarinan syntyminen. Yhteistyösopimuksen solmiminen Versailles'n yliopiston sekä Lapin yliopiston ja Pohjoisen Kulttuuri-instituutin välillä oli valtavan suuri asia. Versailles'n yliopistoon perustetun Arktisen instituutin johtajan, professori Jan Bormin mukaantulo toi suurenmoisen lisän toimintaan.

Projektipedagogiikan opiskelu alkoi syksyllä ennakkotutkimusmatkalla, joka kulki Norjan Altasta Tornioon. Elokuvan ensimmäinen versio valmistui Lars Levi Laestadiusen kuoleman 150-vuotisjuhla-vuoden seminaariin, joka järjestettiin helmikuussa 2011. Elokuvan maailman ensi-ilta pidettiin Pariisissa saman vuoden marraskuussa, ensin Versailles'n yliopistossa ja sitten Suomi-instituutissa. Suomen virallinen ensi-ilta oli tammikuussa 2012 Helsingissä, jonka jälkeen elokuvaa on esitetty useilla eri paikkakunnilla – myös ulkomailla, esimerkiksi Saksassa ja Espanjassa. *Arktiset tulet* -elokuva palkittiin Arkangelin *Arctic Cinema 2012* -elokuvafestivaaleilla Venäjällä parhaana amatöörielokuvana.

Vierailimme myös Yleisradiossa kertomassa Pohjoisen kulttuuri-

instituuttia perustavasta hankkeesta ja dokumenttisuunnitelmistamme. Saimme silloisen Ylen kakkosmiehen Olli-Pekka Heinosen täyden tuen.

Hannu Kahakorven muistelmia Pohjoisen kulttuuri-instituutin alkutaipaleesta osoittaa, kuinka ennakkoluuloton oli idea tuoda yhteen Lapin eri opinahjot perustamalla niille yhteinen instituutti. Hankkeen johdosta on käynnistetty monenlaista innovatiivista toimintaa, joka hyödyttää ja palvelee sekä oppilaitosten opettajia että opiskelijoita monin eri tavoin.

Tässä artikkelissa kuvailtu filmiprojekti on edellä mainittujen tahojen ja Versailles'n yliopiston sekä linnan, opettajien ja asiantuntijoiden kanssa syntyneen yhteistyön hedelmällinen tuotos. Projektin myötä moni opiskelija sai vietyä opintojaan eteenpäin. Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulun ja Lappian opettajat ja opiskelijat olivat Juha Pentikäisen suureksi avuksi toimiessaan kuvatoimittajina, kun hänen Saamelaisten mytologiansa julkaistiin ranskaksi *Salon du Livre 2011* kirjamessuilla. Ranskalaisen Imago-kustannuksen ohella teoksen kustansi myös Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä, mistä kiitos kuuluu instituutin johtoryhmälle, erityisesti sen puheenjohtajalle Pentti Leipälälle.

Menestyksellisen kuvatoimitukseen liittyvän yhteistyön saavutuksia ovat lisäksi vuonna 2011 valmistuneet Juha Pentikäisen ja Risto Pulkkinen teokset *Lars Levi Laestadius, Yksi mies ja seitsemän elämää* (Kirjapaja) ja *Lars Levi Laestadius, Lappalaisten mytologian katkelmia* (Suomalaisen Kirjallisuuden Seura).

Kuvio 1. Dokumenttielokuvan *Arktiset tulet* esituotanto, joka kesti huhtikuusta 2010 elokuuhun 2011.

1. Taustatyö

- Vaiheen aikana perehdytään mahdollisimman hyvin kuvattaviin kohteisiin. Ilman sitä on kuvauksia vaikea toteuttaa budjetoidussa aikataulussa
- Historialliset yksityiskohdat, tapahtumat, paikat yms. on tarkistettava uskottavan ajankuvan saavuttamiseksi
- Jokainen taiteilija ja tuotannosta vastaava joutuu tekemään omiin tehtäviinsä kuuluvan taustatyön ennen kuvauksia

2. Ennakkotutkimus

- Ranska: Pariisi, Versailles, Pontarlier
- Norja, Ruotsi, Suomi, retkikunnan matkareitti

3. Pitch

- Idean, käsikirjoituksen ja elokuvan ”myyminen”
- Rahoituksen hankkiminen hankkeelle ja levityksestä sopiminen
- Tätä tarkoitusta varten teaserin/trailerin tekeminen
- Esittelymateriaalin koostaminen

4. Rahoitussuunnitelma

- Tarkka ja realistinen rahoitussuunnitelma on laadittava ennen tuotannon (kuvauksen) käynnistymistä
- Tarkennetun rahoitussuunnitelman tekee tuotantopäällikkö

5. Aikataulu

- Määritellään tarvittava aika, raha, henkilöstö ja muut resurssit
- Käsikirjoituksen purku, joka vastaa kysymyksiin paljonko aikaa ja rahaa tarvitaan

6. Käsikirjoituksen valmistaminen

- Professoreiden Pentikäinen ja Kahakorpi laatiman synopsiksen ja tarinan mukaan
- Ensin treatment ja kohtausluettelo
- Narratiivinen osuus: professori Pentikäinen

7. Roolitus

8. Storyboard

- Kuvauksisuunnitelma, päälinjat suunnitellaan ennen kuvausta
- Visualisointi vaatii eri alojen koordinoitua yhteistyötä
- Useat eri tekniikat luovat lopullisen kudelman: kuvaaja, aikakauden kuvamateriaalin käsittelyyn graafikko, informaattikko, pukusuunnittelu, koko väriskaala (*art director*), leikkaus, valaisu
- Koekuvaukset

Kun Pontarlierin kaupunkiin oltiin kokoamassa Laestadiuksen elämäntyötä erityisesti kasvitieteilijänä ja *La Recherche* -oppaana koskevaa Pohjoisen kulttuuri-instituutin näyttelyä, oli avainasemassa jälleen läheinen yhteistyö opettajien ja opiskelijoiden kesken. Se on tuonut yhteen myös meidät kaksi, pohjoisten filmien tekijän ja mielen tutkijan.

Mitä sitten on pohjoisen etnografia, jonka uranuurtajia 1830-luvulla olivat Lars Levi Laestadiuksen lisäksi Tervolassa vuonna 1813 syntynyt M. A. Castrén sekä Laestadiuksen Kare-suvannon pappilassa 1840 vierailut unkarilainen Antal Reguly? Castrénin sanoin:

Etnografia on vanhan asian uusi nimi. Sen piirissä tutkitaan kansojen uskontoa, maailmankuvaa, tapoja ja käytänteitä, elämäntyyliä ja asumista. Yhdellä sanalla ilmaisten se tiedettä kaikesta, mikä kuuluu kansojen sisäiseen ja ulkoiseen elämään. Voisimme pitää etnografiaa osana kulttuurihistoriaa, mutta kaikilla kansakunnilla ei ole historiaa korkeammassa mielessä, vaan heidän historiaan on juuri etnografia.” (Ote Castrénin viimeiseksi jääneestä luentosarjasta 1985, julkaistu saksaksi 1857. Juha Pentikäisen käännös kirjassa *Samaanit* 2006, 19–20.)

On hyvin luultavaa, että Pohjoisen kulttuuri-instituutin yhdeksi määmerkiksi tulee jäämään sen asiantuntijaprofessoriensa kutsumisessa noudattamansa visio. Ei pohjoisen filmin professuuria missään ole tätä ennen ollut – kuten ei pohjoisen etnografian professoriakaan ole aiemmin tavattu missään muussa maailman yliopistossa kuin Lapissa.

Kuva 2. Esituantomatka Altaan syksyllä 2010, kuvassa Hannu Kahakorpi. Kuva: Juho Nilivaara, opiskelija, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Hannu Kahakorpi toimii Pohjoisen kulttuuri-instituutin elokuva- ja televisiotuotannon professorina. Hän on näyttelijä, ohjaaja, käsikirjoittaja ja tuottaja. Hän on ohjannut lukuisia televisioelokuvia, tv-sarjoja ja elokuvia (esimerkiksi Kotikatu, Maigret, Lumi-kiit, Monte Carlon voitto).

Filosofian tohtori Juha Pentikäinen on Helsingin ja Tromssan yliopistojen uskontotieteen perustajaprofessori, joka

toimii pohjoisen etnografian professorina Pohjoisen kulttuuri-instituutissa ja Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnassa. Hän on monitieteellinen tutkija, joka on erikoistunut etenkin pohjoisten puhuttujen kielten historiaan, uskontoihin ja kulttuureihin. Hän on julkaissut yli 30 kirjaa, yli 350 tieteellistä artikkelia, 15 elokuvaa ja muuta audiovisuaalista materiaalia. Hän on saanut lukuisia palkintoja töistään.

Kuva 3. Tuotantoryhmää Versailles'n palatsin pihalla. Kuva: Maarit Kujansuu, opiskelija, Ammattiopisto Lappia.

Les Feux Arctiques -projektipedagogiikka opettajan ja projektipäällikön näkökulmasta

Timo Puukko

Elokuvatuotannot voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen: esituotantoon, tuotantoon ja jälkituotantoon.

I – Esituotanto

Syyskuu 2010, Tornio. Aloitin Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa sisältötuotannon päätoimisena tuntiopettajana elokuussa 2010. Heti alkuun sain kutsun osallistua Pohjoisen kulttuuri-instituutin (PKI) professori Hannu Kahakorven ohjastamaan *Les Feux Arctiques* (LFA) -hankkeen kokoukseen, jonka esityslistalla oli instituutin pilottihankkeen elokuva-tuotanto. Kokouksessa päätettiin, että aloitamme *Arktiset tulet* -elokuvan esituotannon heti saman vuoden lokakuussa, vaikka varsinaisen hankkeen rahoituksesta ei ollutkaan vielä mitään tietoa.

Lokakuu 2010, Alta, Norja

Lokakuun alku. Bussi on täynnä oppilaita, joista parisenkymmentä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta sekä muutama Ammattiopisto Lappiasta ja Lapin yliopistosta. Heidän lisäksi mukana ovat tämän artikkelin kirjoittaja, yksi kollega ammattikorkeakoulusta sekä PKI:n professorit Hannu Kahakorpi ja Juha Pentikäinen. Matkamme tarkoituksena on kerätä esituotantomateriaalia

Arktiset tulet -elokuvan käsikirjoittamista sekä kuvallista suunnittelua varten. Matkareittimme vie Tornioista Pajalan ja Karesuvannon kautta Kautokeinoon päätyen lopulta Altaan. Matkan saldo on onnistunut: opiskelijat ovat saaneet esimakua projektipedagogiikasta opetusmenetelmänä ja matkan aikana hankittu video- ja valokuvamateriaali on sekä ammatti- maista että laadukasta.

Lokakuun loppu. Versailles'n yliopiston ystävällisellä avustuksella pienelle tuotantoryhmällemme avautuu mahdollisuus tutustua Versailles'n linnan yleisöltä suljettuihin tiloihin. Siellä näemme ensi kertaa Ranskan kuninkaan Ludvig Filip I:n hovitaiteilijan Biardin maalaukset *Arktiset tulet* -elokuvamme aiheen *Le Recherche* -retkikunnan tekemästä matkasta Lappiin vuosina 1838–1839. Vajaassa kahdessa kuukaudessa olemme toteuttaneet projektipedagogiikkaa jo neljässä eri maassa: Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Ranskassa. Nyt on aika aloittaa käsikirjoitustyö sekä varsinaisen elokuva-tuotannon valmistelu. Vai onko?

Maaliskuu 2011

Arktiset tulet eivät syntyneetkään loppusyksystä 2010 vaan hankepääöstä ja oppilaitosten yhteistyösopimusta odotellessa jouduimme keskittymään oppilaitteni kanssa muihin tuotan-

toihimme. Vihdoin hankkeelle – ja näin ollen tuotannollekin – kuitenkin näytetään vihreää valoa. Kaivamme käsikirjoituksen viimeisimmän version kovalevyn kätkeistä: on aika alkaa valmistautua varsinaiseen tuotantoon. Tässä vaiheessa produktipedagogisen hankkeemme opiskelijakeskeisyys ja ammattimainen tuotannollisuus alkavat korostua, kun ohjaaja, tuottajat ja käsikirjoittajat aloittavat tuotannon valmistelun. Tuotantoaikataulut alkavat hahmottua, budjetit löytää järkensä, kuvauspaikkojen etsintä käynnistyy, samoin puvustus, rekvisiitta, kuvauskalusto, logistiikka, catering, casting, majoitukset, extrat, porot, kodat, veneet, koskenlaskut... Lista tuntuu loputtomalta, mutta opiskelijoilla on draivi kohdillaan – he haluavat tehdä omasta oppilas-tuotannostaan ammattimaisen käyntitortin ansioluettelonsa.

II – Tuotanto

Syyskuu–lokakuu 2011

Vajaat kaksi viikkoa kestäneet pohjoisen kuvaukset ovat tulleet päätöksensä. Väsyneet mutta onnelliset elokuvantekijät kokoontuvat yhteiskuvaa varten. Ajokilometrejä on kertynyt kuvauksissa jo pari tuhatta, ja työtunteja jokaisella varmastikin

Kuva 1. Les Feux Arctiques-elokuvan Lapin kuvausten tuotantoryhmä. Kuva: Tero Saikkonen, opiskelija, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

ylityökorvauksiin riittävä määrä. Kelitkin ovat olleet pääsääntöisesti sateiset. Yhteinen päämäärä, tasavertainen yhteistyö ja hyvä tiimihenki ovat kuitenkin pitäneet tuotannon käynnissä. Kuvauspaikkoja on ollut lukuisia: Tervola, Karesuvanto, Enontekiön ja Kautokeinon seutu. Jäljellä on vielä Muonion Äijäkoscella koskenlasku-kohtauksen kuvaukset. Niin, ja Ranskan Versailles.

Lokakuu. Varsinainen tuotanto on loppusuoralla ja tuotantoryhmämme on saanut vaatimattomasti käyttöönsä Versailles'n linnan le Grand Trianonin. Vielä viimeiset kuvat Ludvig Filip I:n työhuoneella ranskalaisen näyttelijämme kanssa, ja sen jälkeen kuvaukset ovat muutamia Lapin ilmakuvia lukuun ottamatta päätöksessään. *That's a wrap!*

III – Jälkituotanto

Lokakuu 2011–toukokuu 2012

Arktiset tulet on alkanut saada muo-

tonsa. Leikkaaja ja ohjaaja ovat tehneet pitkiä päiviä saadakseen elokuvasta ensimmäisen raakaversioon kokoon marraskuussa järjestettävää Ranskan ennakoensi-iltaa varten. Sen jälkeen elokuvaa on hiottu ja muokattu varsinaista tammikuun Helsingin ensi-iltaa ja maaliskuussa tehtävää Lapin ensiesityskiertuetta varten. Palaset löytävät paikkansa kuvan ja äänen osalta. Ensi-ilta sekä maaliskuun kiertue onnistuvat hyvin – yleisöä riittää ja palaute on kiittävä.

Marraskuu 2012. Tämän artikkelin kirjoittaja pakkaa työhuoneellaan kirjekuoriin *Arktiset tulet* -elokuvan dvd- ja bluray-levyjä. Kirjeet lähtevät kohti Italiaa, Saksaa ja Espanjaa. YLE:n kanssa on tehty sopimus elokuvan esityksistä televisiossa ja elokuva on voitanton ensimmäisen palkintonsa kansainvälisillä elokuvafestivaaleilla Venäjällä. Olen ylpeä oppilaistamme.

IV – Summa summarum

Les Feux Arctiques -hanke on tarjonnut noin viidellekymmenelle Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun, Ammattiopisto Lappian ja Lapin yliopiston opiskelijalle ammattimaiset puitteet käytännönläheiseen koulutusasteiden rajoja ylittävään oppimiseen ja yhteistyöhön. Hankerahoitus on mahdollistanut pitkäkestoisen tuotannollisen prosessin, jossa oppilaat eivät ole oppineet vain ”learning by doing” vaan myös ”learning by doing wrong”-metodia. Tällä tarkoitetaan sitä, että opiskelijoilla on ollut enemmän aikaa analysoida tuotannon eri vaiheiden prosesseja plussineen ja miinuksineen, ja oppia myös tekemistään virheratkaisuista. Toisin sanoen heillä on ollut aikaa itserefleksioon ja sen pohtimiseen, miten tuotannon olisi voinut tehdä entistäkin paremmin ja ammattimaisemmin. Samalla olemme hankkeen myötä pystyneet kartoittamaan yhteistyö-

mahdollisuuksia eri koulutusasteiden ja oppilaitosten välillä. Tätä kautta on jatkossa mahdollista edelleen kehittää kolmen Lapissa kulttuurialan koulutusta tarjoavan eri asteen oppilaitoksen yhteisiä produktioita kehitys- ja oppimisympäristönä.

Les Feux Arctiques on ollut siis Pohjoisen kulttuuri-instituutin pilottiliikennehanke, jonka myötä on käynyt selväksi, että kehitettävää on paljonkin – varsinkin oppilaitosten (ei siis oppilaiden) välisessä yhteistyössä ja kommunikaatiossa. Maantieteellinen etäisyys oppilaitosten välillä, niiden toimintatapojen ja -kulttuurien sekä aikataulujen sovittaminen eri oppilaitosten oppilaiden ja opettajien kesken on vaikeuttanut hankkeen edistymistä. Ne ovat myös hankaloittaneet oppilaiden rekrytoimista hankkeeseen.

Jatkossa olisi tärkeää löytää keinoja, joiden avulla projektipedagogiset hankkeet ja tuotannot voidaan integroida osaksi perusopetusta, jolloin oppilaiden ja opettajien resurssointi hankkeisiin onnistuisi helpommin. Vaikka oppilaiden yhteistyö on sujunut moitteettomasti ja ammattimaisesti, opettajien välisessä yhteistyössä näen kuitenkin vielä paljon kehitettävää. Potentiaalia uusille produktioille Pohjoisen kulttuuri-instituutissa on joka tapauksessa enemmän kuin tarpeeksi.

Kirjoittaja on Kulttuurin alan lehtori Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa. Hän on toiminut Les Feux Arctiques-hankkeeseen olennaisena osana kuuluneen Arktiset tulet -elokuvan päävastuullisena opettajana. Hän on taiteen maisteri.

Saila-Inkeri Vaara

Les Feux Arctiques (LFA) on ensimmäinen yhteinen projektipedagogiikan hanke, jossa keskeistä on oppilaitosten, opettajien ja opiskelijoiden välisten yhteistyömallien kehittäminen sekä erilaisten kulttuurien ja toimintatapojen kohtaaminen käytännön pilottituotannoissa. Hanketta koordinoi Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu yhteistyökumppaneinaan Lapin yliopisto ja Ammattiopisto Lappia. Mukana on myös Saamelaisalueen koulutuskeskus sekä kansainvälisenä kumppanina Versailles'n yliopisto Ranskasta. Hanketta rahoittavat Lapin ELY-keskus ja Euroopan sosiaalirahasto (ESR). Hanke käynnistyi vuoden 2011 alusta ja päättyi toukokuussa 2013.

Projektioppimisen malli

Pedagogisen mallin tarkoituksena on tarjota uusia työkaluja opetuksen suunnitteluun ja toteutukseen. Ne ovat oppilaitosten ja opettajan teoreettisia toimintamalleja, joiden avulla toteutetaan pedagogisesti ja käytännöllisesti tarkoituksenmukaista opetusta mallin eri vaiheita soveltaen. LFA-hanke syntyi Pohjoisen kulttuuri-instituutin tarpeesta rakentaa Lapin kulttuuri- ja taidealoille juuri tällaisia koulutusasteiden rajat ylittäviä, yhteisöllisiä pedagogisia malleja. Hankkeessa keskeisenä pedagogisena mallina on projektioppiminen ja sen soveltaminen erilaisissa produktioissa.

Projektioppimisen mallin kehittämiseksi on LFA-hankkeessa toteutettu pilotteina kulttuurialojen oppilaitosten koulutuksen yhteisiä produktioita, jotka toimivat hankkeessa käytännön kehitys- ja oppimisympäristöinä. Tavoitteena on tarjota opiskelijoille mielekkäämpiä ja autenttisia oppimiskokemuksia sekä tarjota heille mahdollisuus vertaisoppimiseen.

Arktiset tulet

Tässä artikkelissa nostan esille koulutusasteiden rajat ylittävää yhteistyötä ja projektimaisesta työskentelystä esimerkkinä *Arktiset tulet* -elokuvatuotannon, josta vetovastuussa oli Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Arktiset Tulet -pilottituotanto on ainutlaatuinen esimerkki opetuksen ja hanketoiminnan integraatiosta. Ainetuotannosta tekee myös sen koulutusasteiden rajat ylittävä toteutus – olihan tuotannon eri tehtävissä mukana oppilaitokset kolmelta eri asteelta: kaiken kaikkiaan kolmekymmentä opiskelijaa Kemi-Tornion Ammattikorkeakoulusta, Lapin yliopistosta, Ammattiopisto Lappiasta ja lisäksi yksi oppilas Saamelaisalueen koulutuskeskuksesta. Rajat ylittävää toteutus oli myös konkreettisesti, sillä tuotanto sijoittui Ranskan Versailles'hin. Yhteensä opiskelijoille kertyi 324 opintopisteitä, mikä on mielestäni huima tulos. Hankkeen kaikissa pilottituotannoissa on työskennellyt tähän mennessä yhteensä 49 opiskelijaa tai tutkimusapulaista.

Kuva 2. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun opiskelija Matias Puumala äänittää saamelaiskohtausta Enontekiöllä.
Kuva: Janne Elkki, opiskelija, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Koulutusasteiden rajat ylittävä projekti oli haasteita täynnä. Niitä tuottivat esimerkiksi oppilaitosten sijoittuminen laajalle alueelle Lapis- sa, toimintatapojen ja -kulttuurien erilaisuus, epäselvyydet vastuissa ja toimijoiden rooleissa sekä hankkeen sisäisen aikataulun sovittaminen oppilaitosten kurssi- ja aikatauluihin *Arktiset tulet* -elokuvatuotannon käynnistyessä hyvin nopealla aikataululla. Tämä johti siihen, että elokuvatuotantoa ei voitu soveltaa suunnitellussa laajuudessa opintokokonaisuuksiin, vaan opintoja suoritettiin pääosin työharjoitteluna tai vapaasti valittavina opintoina. Erityisesti ammattioton ja yliopiston osalta

suurimmaksi ongelmaksi muodostui opiskelijoiden rekrytointi tuotantoon nopealla aikataululla.

Lisäksi haasteita aiheuttivat hanketoimintaan liittyvät rajoitukset käytännön tuotannon ollessa oppimisympäristönä – aiempaa kokemusta tämältyyppisestä toteutuksesta ei ollut. Tiivis yhteydenpito rahoittajaan ratkaisi kuitenkin monia ongelmatilanteita. Nämä ovat niitä tekijöitä, jotka ovat olleet alusta alkaen tiedossa ja joihin on pyritty löytämään ratkaisuja käytännön pilottien kautta.

Piloteista kertyneitä kokemuksia on kerätty opiskelijoilta, opettajilta ja hanketyöntekijöiltä esimerkiksi oppimispäiväkirjojen ja raporttien

muodossa. Tavoitteena on mallintaa muun muassa yhteistyömuotoja ja oppilaitosten välisiä roolituksia Lapin kulttuuri- ja taidealojen koulutuksessa. Projektipedagogisesta tutkimuksesta vastaa Lapin yliopisto. Hankkeen päättyessä varsinaisia tutkimustuloksia voidaankin lukea tutkimusraporteista ja useista hankkeen tuloksena syntyneistä oppinnäytetöistä.

Kirjoittaja toimii Les Feux Arctiques -hankkeen projektipäällikkönä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun Kaupan ja kulttuurin yksikössä. Hän on kasvatus- ja kulttuurin maisteri, joka teki aikoinaan pro gradu -tutkielmansa pedagogisista malleista.

Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelma – Taidetta ympäristön, yhteisöjen ja yritysten tarpeisiin

Maria Huhmarniemi

Nykytaiteen projektimuotoiset toimintatavat, lisääntynyt ymmärrys yhteisötaiteen ja taideprojektien hyvinvointia tukevista vaikutuksista sekä taiteilijoiden tarve ja mahdollisuudet työllistyä alati kasvavan matkailuelinkeinon piirissä ovat olleet *Soman* eli Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman taustalla. Kansainvälinen koulutusohjelma käynnistyi ESR-rahoituksella syksyllä 2011. Lapin yliopisto toteutti koulutuksen yhdessä Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kanssa osana Pohjoisen Kulttuuri-instituutin toimintaa.

Opiskelijahaussa etsittiin kuvataiteilijoita ja taideteollisen alan ammattilaisia. Ohjelmaan valittiin kolmetoista suomalaista ja kolme kansainvälistä opiskelijaa Hollannista, Ruotsista ja Venäjältä. Opintonsa aloittaneista neljällä oli kuvataiteilijan ja yhdellä kuvataidekasvatuksen pohjakoulutus. Muut valitut opiskelijat olivat taideteollisen alan muotoilijoita ja suunnittelijoita. Maisteriohjelman professoreina toimivat Glen Coutts, Timo Jokela, Päivi Granö ja Mirja Hiltunen.

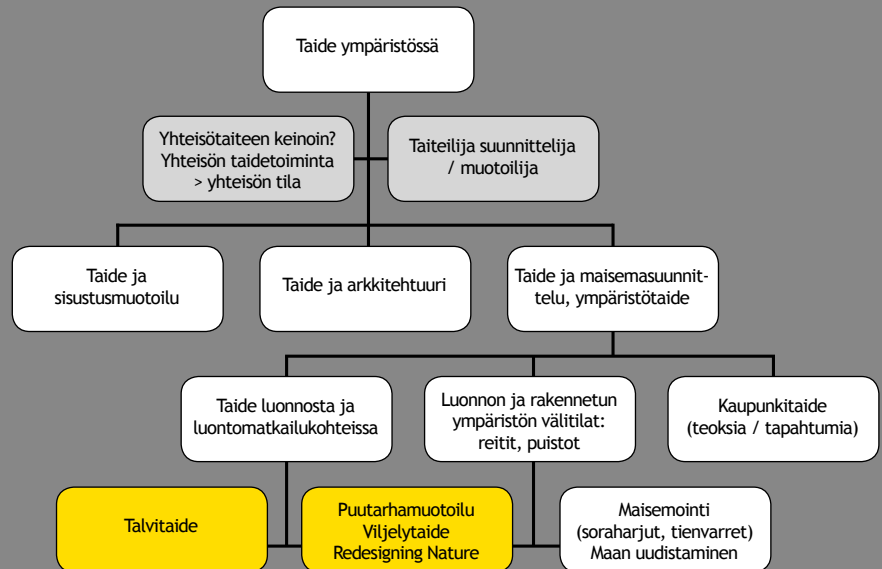
Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman tavoitteena oli kouluttaa taiteilijoita, jotka työllistyvät joko yrittäjinä tai hanketyöntekijöinä esimerkiksi matkailualalle, elämyste-

ollisuuteen ja hyvinvointia tuottaviin hankkeisiin sosiaali-, terveys- ja kulttuurialalle. Koulutuksen tavoitteena oli, että valmistuvat maisterit:

- tuntevat ympäristöllisen ja yhteisöllisen taidetoiminnan periaatteita
- ovat perehtyneet ympäristösuunnitteluun, visuaalisen kulttuurin yhteiskunnallisiin vaikutuksiin sekä kestävään kehitykseen
- kykenevät tiimityöskentelyyn moniammatillisten sidosryhmien kanssa
- osaavat projektien organisoiminnin,

hallinnan ja johtamisen

- tuntevat sekä käyttäjälähtöisen muotoilun että palvelumuotoilun periaatteita ja soveltamisen taidetoiminnassa
- ovat innovointiin perehtyneitä toimijoita, jotka kykenevät kriittiseen arviointiin
- tunnistavat ja kunnioittavat alueellisia sekä monikulttuurisia arvoja
- soveltavat pohjoisen sosio-kulttuurisissa ympäristöissä hankkimiaan taitoja myös muissa ympäristöissä

Kaavio 1: Soveltava kuvataide taiteen ja ympäristösuunnittelun yhteistyössä

Opetusta annettiin Lapin yliopistossa ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa sekä Rovaniemellä että Torniossa. Käytännössä opiskelijat asuivat Rovaniemellä, ja suurin osa opintojen järjestämisestä oli Lapin yliopiston vastuulla. Avoimet seminaarit ja työpajaopetus toimivat vuorovaikutuksen ja yhteistyön paikkana eri oppilaitosten opiskelijoiden ja henkilökunnan välillä.

Mitä soveltava kuvataide on?

Soveltavan kuvataiteen käsite määriteltiin koulutusohjelman perustamisen yhteydessä. Sillä tarkoitetaan nykytaidetta, joka perustuu yhteiskunnallisiin tai elinkeinoelämän tarpeisiin ja toteutuu yhteistyöprojekteissa. Soveltavalla kuvataiteella ei tarkoiteta jo vakiintuneita taideteollisen alan ammatteja, kuten graafista suunnittelua ja sisustusmuotoilua eikä kuvataidekasvatusta tai taideterapiaa.

Ympäristösuunnitteluun liittyvässä taiteessa soveltava kuvataide tarkoittaa taideprojekteja, joissa taiteilija työskentelee yhteisötaiteilijana, suunnittelijana tai moniammatillisen työryhmän jäsenenä (Uimonen 2010, 15–20). Taideprojektit voivat liittyä sisustusmuotoiluun, arkkitehtuuriin tai maisemasuunnitteluun. Käytännössä soveltavan kuvataiteen koulutusohjelmassa toteutuneet taideprojektit ovat liittyneet ympäristötaiteeseen luonnon ja rakennetun ympäristön välitiloissa sekä luontomatkailukohteissa. Opintoja on toteutettu esimerkiksi talvitaiteeseen ja puutarhamuotoiluun liittyvissä projekteissa.

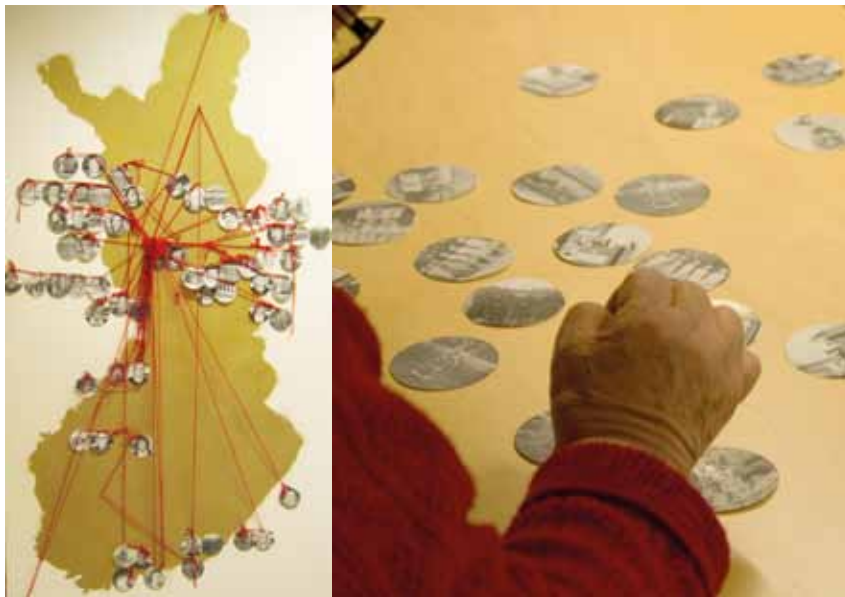
Kuva 1: Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelmassa tuotettiin talvitaidekohteiden valaistustyöpaja SnowRoom-yhteistyöprojektiin Rovaniemen Design-viikon aikana. Valaisua opetti vieraileva opettaja, valaistussuunnittelija Katja Muttilainen. Kuva: Linus Schaaf, opiskelija, Lapin yliopisto.

Sosiaali- ja terveysalan yhteistyössä soveltava kuvataide tarkoittaa yhteisötaidetta, kuvataiteilijoiden ohjaamaa taidetoimintaa ja taiteen käyttöä muistelun, keskustelun ja kuntoutuksen tukena. Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelmassa opiskelijat ovat kehittäneet taidetoimintamalleja ikäihmisten hyvinvoinnin

tueksi yhteistyössä *Ikäehyt*-hankkeen kanssa.

Taiteen- ja tieteenvälisissä yhteistyöprojekteissa taide voi tarkoittaa tieteen visualisointia, popularisointia, kritisointia tai neutralisointia. Taiteilijat voivat myös edistää lasten, nuorten ja perheiden tiedeharrastuksia, yhteisötaiteen keinoin. Taiteellisessa

Kuva 2: *Muisti-kuva* -työryhmässä soveltavaa kuvataidetta opiskeleva Reetta Kerola ja kuvataidekasvatusta opiskeleva Ilona Ollikkala toteuttivat *Kultaisten muistojen Suomi* -teoksen yhdessä palvelukeskus Tapionkodin asiakkaiden kanssa. Kuva: Reetta Kerola, opiskelija, Lapin yliopisto.

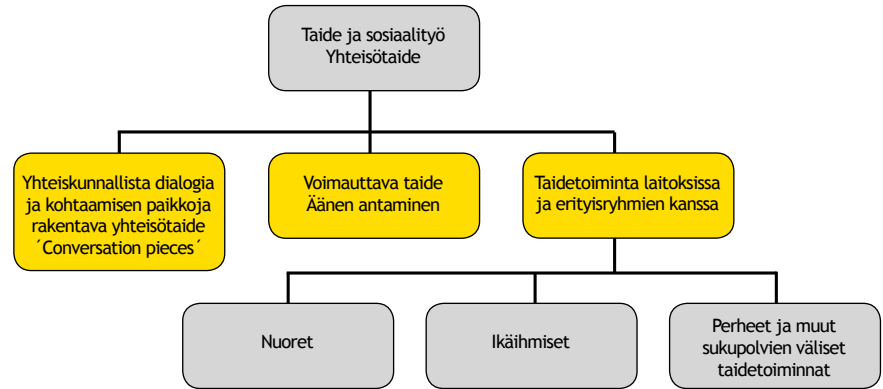

tutkimuksessa taide on puolestaan tutkimusprosessin ja -menetelmän olennainen osa. (Huhmarniemi 2011a, 28–29.)

Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelmassa toteutui yksi sellainen yhteistyöprojekti, jonka lähtökohtana oli kulttuurihistoriallisen tutkimuksen esittäminen näyttelyssä. Yhteistyötahona oli Samiland Oy, joka on toteuttanut saamelaiskansoista kertovan näyttelyn Leville. Opintoprojektin tavoitteena oli tuottaa metsäsaamelaisuutta esittelevä näyttelyn osa Saminlandin näyttelyyn. Opiskelijat Christa Haataja, Tanja Havela ja Tommi Kohonen kartoittivat metsäsaamelaisuutta käsitteleviä tutkimuksia ja suunnittelivat näyttelymateriaalia saamen kulttuurista, josta on säilynyt hyvin vähän visuaalisia dokumentteja.

Taiteilijoiden ja tutkijoiden yhteistyö voi liittyä myös ympäristö-

Kuva 3. Levi Samiland: Näyttelysuunnittelua ja rakennusta. Kuva: Tomi Teppo.

Kaavio 2: Taiteen, sosiaalityön ja terveysalan yhteistyötä

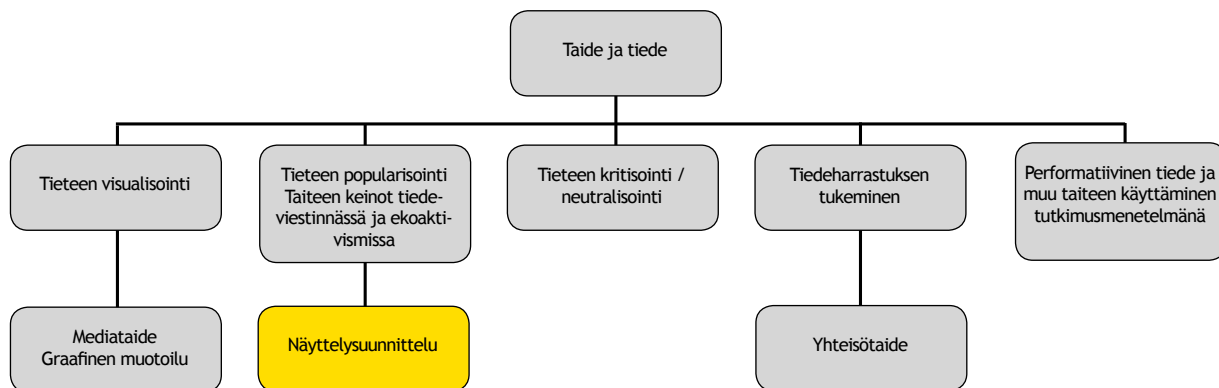
tietoisuuden lisäämiseen ja kestävästi kehityksen tukemiseen. Taiteilija-tutkija Jill Scottin mukaan taiteen ja tieteen yhteistyön tulisi tuottaa yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen tähtäviä strategioita, joiden avulla on mahdollista ohjata länsimaista elämäntapaa aiempaa nöyrympään suuntaan pröystäilevän luonnonvarojen kuluttamisen sijaan. Yhteistyöprojektien tavoitteena on hänen mukaansa vaikuttaa sekä poliittisiin päätöksiin että yleisöön. Uudenlaiset toimintatavat ovat Scottin mukaan välttämättömiä pahenevien ympäristöongelmien takia. (Scott 2006, 29.)

Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman lähtökohtana oli, että matkailuelinkeino on kuvataiteilijoiden potentiaalinen työllistäjä. Kuvataiteilija voi osallistua matkailuympäristöjen ja -kohteiden suunnitteluun sekä tuottaa ohjelmal palveluihin sisältöjä. (Huhmarniemi 2011b.) Matkailuelinkeinon kanssa yhteistyössä tehdyissä opintoprojekteissa tavoitteena on kestävä kehitys: matkailua ei ole tarkoitus tukea kers-

kakulutuksen hengessä. Kaksi maisteriohjelman opiskelijaa suunnitteli pro gradu -tutkielmansa taiteellisenä osiona luontoon sijoitettavia levähdyspaikkoja. Juha Pekka Ryyänän suunnittelukohteeksi sijaitsi Enontekiön Kilpisjärven ja Johanna Ruotsalaisen puolestaan Enontekiön Ketomellassa. Pienimuotoisen matkailukohteen suunnittelussa kuvataiteilija voi soveltaa ympäristö- ja installaatiotaiteen ilmaisukeinoja. Tavoitteena on tuottaa kyseisen paikan ja paikallisen kulttuurin erityispiirteitä korostavia elämyksellisiä matkailukohteita esimerkiksi vaellusreiteille.

Pohjoisen kulttuuri-instituutti soveltavan kuvataiteen mahdollisena tuottajana

Usein 1970-luvulla taiteilijat saattoivat hylätä yliopistouransa, koska kokivat voivansa edistää yhteiskunnallista muutosta paremmin vapaina taiteilijoina kuin byrokraattisen yliopistojärjestelmän sisältä käsin (Ks. esim. Green 2001, 99). 2000-lu-

Kaavio 3: Taiteen- ja tieteenvälinen soveltava kuvataide

vulla yhteiskunnallinen nykytaide sekä tieteen ja taiteen yhteistyö ovat kuitenkin yhä tiiviimmin sidoksissa taideyliopistoihin. Monet yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen tähtäävät nykytaiteilijat toimivat osana yliopistoinstituutiota tehden taidetta akateemisen uran rinnalla. Onko soveltavan kuvataiteen paikka yliopistossa vai taiteen vapaalla kentällä?

Soveltavassa kuvataiteessa taiteilijoiden osaamista hyödynnetään yhteiskunnan eri sektoreilla. Taiteen soveltaminen suunnitteluun, tutkimukseen tai sosiaali- ja terveysalalle vaatii moniammatillista yhteistyötä, jota voidaan oppia jo perusopinnoissa. Pohjoisen kulttuuri-instituutilla on mahdollisuus tuottaa yhteistyöprojekteja, jotka ovat laajoja ja moniammatillisia. Projektien vaikutukset voivat kertautua, jos opiskelijat omaksuvat taiteen soveltamisen omiksi työtavokseen. Vaikutus voi myös näkyä laajemmin lisääntyvänä hyvinvointina ja parempana taiteilijoiden työllistymisenä.

Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman ovat rahoittaneet Euroopan sosiaalirahaston Manner-Suomen ESR-ohjelma, Lapin elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus, Lapin yliopisto ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Kirjoittaja on yliopistonlehtori Lapin yliopiston kuvataidekasvatuksen koulutusohjelmassa. Hän on toiminut soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman projektipäällikkönä. Hän on myös taiteilija ja Lapin taiteilijaseuran puheenjohtaja.

Kuva 4. Pisto on Johanna Ruotsalaisen soveltavan kuvataiteen pro gradu -tutkielman taiteellista osaa esittelevä näyttely. Ruotsalainen on suunnitellut uudenlaisen laavukonseptin Ketomellan Hietajärvelle yhteistyössä Pallas-Yllästunturin kansallispuistosta vastaavan Hetan luontokeskuksen kanssa. Kuva: Johanna Ruotsalainen, opiskelija, Lapin yliopisto.

Katsaus toisen asteen ammatillisen koulutuksen rooliin Pohjoisen kulttuuri-instituutissa

Mika Leinonen

Ammattiopisto Lappian kulttuurialan koulutus

Ammattiopisto Lappia järjestää toisen asteen ammatillista koulutusta Länsi-Lapissa kahdeksalla paikkakunnalla: Kemissä, Keminmaalla, Kolarissa, Muoniossa, Pellossa, Simossa, Tervolassa (Louella) ja Torniossa. Opiskelijamäärä on nuorisosteella noin 2700 ja aikuiskoulutuksessa noin 1300. Henkilökuntaan kuuluvia on lähes 400. Ammattiopisto Lappia on Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappian omistuksessa.

Ammattiopiston kulttuurialalla järjestetään käsi- ja taideteollisuusalan, kuvallisen ilmaisun, audiovisuaalisen viestinnän ja musiikkialan perustutkintotasoista koulutusta. Käsi- ja taideteollisuusalan koulutusta tarjotaan Louella ja Torniossa. Louella ammattialoina ovat hienopuu- ja keramiikka-ala sekä sisustustekstiili. Torniossa ammattialana on puolestaan vaatetus. Kuvallisen ilmaisun koulutusohjelmassa opetetaan kuva- ja mediataidetta. Pop & Jazz Konservatorio Lappian tarjontaan kuuluvat musiikkialalta sekä muusikon että musiikkiteknologin koulutusohjelmat. Audiovisuaalisen

viestinnän opetussuunnitelmassa painottuvat monimediatuotanto ja esitystekninen tuotanto.

Kulttuurialalla järjestetään valokuvaajan ammattitutkintoon ja rytmimusiikkituotannon ammattitutkintoon valmistavaa koulutusta aikuiskoulutuksena. Valokuvaajan ammattitutkinto on säilyttänyt ja kehittänyt vetovoimaansa jo vuodesta 2004 saakka. Vuonna 2011 käynnistyi järjestyksessään jo kahdeksas valmistavan koulutuksen aikuisopiskelijaryhmä. Kevättalvella 2012 aloitettiin myös rytmimusiikkituotannon valmistava koulutus, jonka keskeinen sisältö liittyy lauluntekijän osaamisalaan. Molemmat aikuiskoulutukset järjestetään monimuoto-opetuksena.

Ammatilliseen perustutkintoon johtavassa koulutuksessa korostuu vahvasti käytännön läheisyys ja tekemällä oppiminen. Opiskelijat työskentelevät työelämää simuloivissa studioissa, työpajoissa, ateljeetoissa, konserttisaleissa ja kenttätuotannoissa. Ammatillisiin perustutkintoihin kuuluu myös viiden kuukauden työssäoppimisjakso, joka suoritetaan oman alan työpaikassa. Lisäksi oppilaitoksen taholta kaikkiin ammatillisiin perustutkintoihin sisältyy aina kasvatuksellinen vastuu, jonka tarkoi-

tuksena on tukea opiskelijoiden kehitystä hyväksi ihmisiksi ja aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi sekä kannustaa heitä elinikäiseen oppimiseen ja tarjota heille tarpeellisia tietoja ja taitoja heidän jatko-opintoihinsa, harrastuksiinsa sekä persoonallisuutensa kehittämiseen.

Laajapohjaisen yhteistyön perinteet

Ammattiopisto Lappian kulttuurialalla on perinteisesti tehty yhteistyötä eri koulutusohjelmien kesken ja laajemminkin ammattiopiston kaikkien eri toimialojen välillä. Näkyvin yhteistyön muoto kulttuurialalla lienee musiikkialan ja audiovisuaalisen viestinnän harjoittama yhteistyö, jonka puitteissa konservatorion opiskelijakonserttien musiikkiesitysten esitystekniset osa-alueet, kuten valaisu ja projisointi, ovat olleet viestinnän opiskelijoiden vastuulla. Pop & Jazz Konservatorio Lappian vuosittaisissa suurkonserteissa on hyödynnetty kulttuurialan yhteistä osaamista laajemminkin esimerkiksi puvustuksessa, valokuvauksessa ja videoinnissa.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin yhtenä keskeisenä tavoitteena on ollut edellä mainitun kaltaisen yhteisen

Kuva 1. Vanhojen valokuvien keruun käytännön työskentelyä: Lapin yliopiston projektityöntekijä Ulla Vilponen tallentamassa tietoja Pirkko Satan luovuttamista valokuvista. Kuva: Timo Laapotti, opettaja, Ammattiopisto Lappia.

tekemisen laajentaminen kaikkien kolmen eri koulutusasteen väliseksi yhteistyöksi, jossa jokainen oppilaitos toimii oman koulutuksellisen tehtävänsä mukaisesti. Tällaista yhteistyöminnan ajatusta on toteutettu omaaloitteisesti käsi- ja taideteollisuuden alan sekä Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan tekstiili- ja vaatetusalan välillä jo ennen Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustamista. Käytännön yhteistyön tuloksena on luotu vaatemallistoja, joiden suunnittelusta ovat vastanneet Lapin yliopiston opiskelijat. Ammattiopiston opiskelijat

ovat puolestaan toteuttaneet vaatteet suunnitelmien pohjalta.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin (PKI) puitteissa oppilaitosten yhteistoimintaa on toteutettu myös Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan *Arctic Art Camp* -hankkeessa, jossa kehitettiin innovatiivisia tapoja Lapin rinnekeskusten hyödyntämiseen erilaisten yhteisötaiteen menetelmien, uuden mediateknologian ja erityisesti laserteknologian avulla. Vaikka Ammattiopisto Lappia ei ollut hankkeessa mukana varsinaisena kumppanina, oppilaitoksen audiovisuaalisen viestinnän opiskelijoita osallistui kuitenkin hankkeessa järjestettyihin työpajoihin Levillä ja Torniossa. Ammattiopisto myös tarjosi hankkeen aikana järjestettyjen työpajojen käyttöön opetustiloja ja av-tekniikka-laitteistoa sekä opiskelijoille valo- ja projisointitekniikan osaamista.

Tuotannollinen rooli *Les Feux Arctiques* -hankkeen piloteissa

Ensimmäinen Pohjoisen kulttuuri-instituutin puitteissa tapahtunut oppilaitosten yhteishanke oli *Les Feux Arctiques* -projekti (LFA), jonka tavoitteena oli pedagogisen toimintamallin kehittämisen pohjoisen kulttuurialan elokuva- ja mediaproduktioiden tuotannossa. Pedagogista toimintamallia lähdettiin kehittämään neljän pilottituotannon, *Arktiset tulet* -dokumenttielokuvan, *Kukkolankoski* -webdokumentin, Vanhojen valokuvien keruun sekä Käsivarren kenttämatkan avulla. Ammattiopisto Lappian kaikki kulttuurialan koulutusohjelmat osallistuivat hankkeen toimintoihin.

Arktiset tulet -dokumenttielokuvan tuotannossa Ammattiopisto Lappian opiskelijat osallistuivat esituotantomatkojen kuvauksiin, puvustuksen toteuttamiseen sekä kamera- ja valoassistentin tehtäviin. Lisäksi ammattiopiston vastuulla oli kuvaussihteerin tehtävät ja *making of* -lisämateriaalin kuvaaminen. Musiikkiala osallistui elokuvan musiikin säveltämiseen ja toteuttamiseen. *Kukkolankoski* -webdokumenttia varten opiskelijat toteuttivat esimerkiksi mateen talvipyyntiä käsittelevän dokumentin, valokuvasivat käyttöliittymä- ja henkilökuvia sekä osallistuivat yliopiston ja ammattikorkeakoulun tuotantoihin erilaisissa avustavissa tehtävissä.

Vanhojen valokuvien keruuseen liittyvän projektin tarkoituksena oli digitoida ja tallentaa yksityishenkilöiden hallussa olevia vanhoja (ennen vuotta 1980 otettuja) valokuvia Tornionjokilaakson ja Käsivarren alueelta. Lapin yliopisto vastasi tiedottamisesta, sopimuksista sekä kuvien ja niihin liittyvien tietojen arkistoinnista. Ammattiopisto Lappian opiskelijat skannasivat ja reprojektoivat alkuperäiset valokuvat kotialbumeista. Heidän vastuulleen kuului myös kuvien jälkikäsitteily ja niiden julkaiseminen *Arktiset tulet* -portaalin webgalleriassa.

Käsivarren kenttämätka toteutettiin elokuussa 2012. Ammattiopisto Lappiasta matkalle osallistui yksi opettaja ja neljä audiovisuaalisen viestinnän ja kuvallisen ilmaisun perustutkintoa suorittavaa opiskelijaa. Kenttämatkan aikana muun muassa etsittiin ja laadittiin geokätköjä mat-

Kuva 2. Kuva: Marko Junttila / Pohjoisen kulttuuri-instituutti.

kailun kehittämisen näkökulmasta ja dokumentoitiin Lapin yliopiston soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman opiskelijoiden ympäristötaideteoksia ja niiden syntyprosessia. Matkan aikana kertyi merkittävä määrä video- ja valokuvamateriaalia, jota on tarkoitus julkaista *Google Maps* -karttapohjassa. Suunnitteilla on myös kiertonäyttely, jossa hyödynnetään muutakin LFA-hankkeen aikana tuotettua visuaalista materiaalia.

Tähän mennessä LFA-hankkeen toimintoihin on osallistunut Ammattiopisto Lappiasta yksitoista henkilökunnan edustajaa ja kaksikymmentä opiskelijaa eri aloilta. Opintosuorituksia on toistaiseksi kertynyt yhteensä 67 opintoviikon verran, mikä vastaa liki 2700 työtuntia. Lisäksi kymmeniä opiskelijoita on osallistunut Pohjoisen kulttuuri-instituutin oppilaitosten hankkeiden ulkopuolisiin yhteistoimintoihin ja PKI-hankkeen järjestämien tapahtumien tallentamiseen, esitystekniisiin tehtäviin ja musiikkiesityksiin, kuten

esimerkiksi *Tales from the North* -konferenssissa Inarissa huhtikuussa 2012.

Yhteistoiminnan vaikutukset koulutuksen sisältöön ja kehittämiseen

Pohjoisen kulttuuri-instituutin toimintaa voi arvioida monesta eri näkökulmasta käsin. Esimerkiksi valokuvauksen ja verkkotuottamisen opettaja Timo Laapotti on sitä mieltä, että instituutti on tuonut vahvan piristysruiskeen ja tekemisen meiningin kaikkiin siinä mukana oleviin oppilaitoksiin. Hänen mukaansa PKI-hankkeisiin osallistuneet opiskelijat ovat olleet selvästi tyytyväisiä saatuaan olla mukana suuremmassa kokonaisuudessa. Hankkeet ovat tarjonneet heille viitteitä tulevasta työelämästä ja muuttaneet opiskelua muutoinkin aiempaa työelämälähtoisemmäksi. Vaikka Pohjoisen kulttuuri-instituuttiin liittyvien projektien suunnittelu ja ylläpito vaativat opettajalta ylimääräistä työtä opetustyön lisäksi, toisaalta projekteja on mahdollista integroida opetukseen. Projektit rikastuttavat opetusta entisestään, koska mukana olevat opiskelijat tuovat niihin kukin oman näkökulmansa mukanaan. Myös opiskelijat ovat olleet tyytyväisiä.

Audiovisuaalisen viestinnän opiskelija Jouni Väitalon mukaan oppilaitosten välisestä yhteistyöstä on ollut paljon apua omien työskentelytapojen kehittämässä. Erityisesti työskentelykokoneempien opiskelijoiden kanssa on opettanut paljon ja auttanut lisäksi omalla alalla verkostoitumisessa.

Myös video- ja televisiotuotannon opettaja Jorma Vierelä on osallistunut aktiivisesti Pohjoisen kulttuuri-instituutin toimintaan. Hän on kannustanut Ammattiopisto Lappian toisen asteen opiskelijoita osallistumaan rohkeasti Pohjoisen kulttuuri-instituutin tuotantoihin. Vierelä on ohjannut opiskelijoita muun muassa web-dokumenttielokuvien tekemisessä. Hän on vakuuttunut siitä, että toisen asteen opiskelijat saavat kaikkein suurimman hyödyn eri koulutusasteita yhdistävässä toiminnassa päästessään tutustumaan korkeasteen jatko-opintomahdollisuuksiin ja saadessaan syventävää koulutusta korkeakoulujen opettajien ohjaamina. On syytä korostaa vahvasti myös vertaisoppimisen merkitystä. Osallistuuessaan yhteisiin projekteihin ja tuotantoihin eri asteiden opiskelijat opettavat toinen toisiaan. Käytännön tekemiseen perustuvassa opiskelussa toisen asteen opiskelijat saavat myös hyödyllistä työkokemusta.

Suurimmat ongelmat Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminnassa ovat liittyneet organisaation alkuvaiheen jäykkyyteen. Eri hankkeiden ja tuotantojen käynnistäminen on ollut hidasta. Samoin tiedon kulku on paikoitellen tökkinyt. Yhtäältä se on johtunut maantieteellisistä etäisyyksistä ja toisaalta käytännön ongelmista, esimerkiksi eri tahojen aikataulujen yhteen sovittamisen vaikeudesta. Kunkin opettajan on myös hoidettava varsinainen leipätyönsä: perusopetusta ei voida yhtälöstä unohtaa. Edellä mainituista syistä johtuen eri koulutusasteiden sitoutuminen Pohjoisen kulttuuri-instituutin toimintoihin

oli varsinkin alkuvaiheessa hyvin vaihtelevaa. Alkukankeuden jälkeen toiminta on kuitenkin huomattavasti terävöitynyt ja oppilaiden välille syntynyt epävirallinen verkosto on monin tavoin parantanut tiedonkulkua ja tätä kautta myös helpottanut työn tekemistä ja nopeuttanut tuotantojen toteutumista.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin innoittamina on Ammattiopisto Lapiassa syntynyt tähän mennessä kaksi opinnäytetyötä: Emilia Lehtomaan (2011) *Lars Levi Laestadius elokuvaprojektin esituotanto: Oma roolini tuotannossa* ja Maarit Kujan suun (2012) *Making of -dokumentin kuvaaminen*. Lisäksi käsi- ja taide-teollisuusalan opettaja Anne Tryyki valmistelee parhaillaan pro gradu -tutkielmaansa Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan tekstiili- ja vaatetusalan sekä Lapin ammattiopiston ja Ammattiopisto Lappian vaatetusalojen välisestä yhteistyöstä ja sen kehittamisestä.

Kirjoittaja toimii käsi- ja taide-teollisuuden, audiovisuaalisen viestinnän ja kuvallisen ilmaisun perustutkintojen sekä valokuvaajan ammattitutkinnon koulutuspäällikkönä Ammattiopisto Lappian kulttuurialalla.

Kuva 3. Kuvassa Pop & Jazz konservatorio Lappian muusikko-opiskelija Ville Mikkola. Kuva: Marko Junttila / Pohjoisen kulttuuri-instituutti.

Yhteistyötä ja verkostoitumista – Kokemuksia Pohjoisen kulttuuri-instituutti -hankkeesta

Veli-Pekka Rätty

Verkostomaisesti toimiva Pohjoisen kulttuuri-instituutti (PKI) on Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun (KTAMK) ja Ammattiopisto Lappian kulttuurialojen sekä Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan yhteinen toimintaympäristö, joka erikoistuu pohjoisiin kulttuureihin paikallisesti, alueellisesti ja kansainvälisesti. Instituutin toiminta-alueena on koko Barentsin ja pohjoiskalotin alue. Toimintaa ohjaa näkemys siitä, että pohjoinen ja arktinen alue ei ole periferiaa, vaan kansainvälisen toiminnan ajankohtainen keskus.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustamista valmisteleva hanke aloitti työnsä syksyllä 2009. Instituutti aloitti toimintansa 1.1.2012. Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustamista ohjasivat sille vuoteen 2020 saakka asetetut tavoitteet, PKI:n johtoryhmän ja PKI-hankkeen ohjausryhmän tekemät päätökset, Lapin korkeakoulukonsernin johdon yhteiset sekä instituuttia perustamassa olleiden oppilaitosten yksittäiset linjaukset. Kaikkia edellä mainittuja ohjaavat Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) ohjeet ja päätökset.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin strategiset tavoitteet ja niitä tukevat toimenpiteet vuoteen 2020 voidaan tiivistää seuraavasti:

- Eri koulutusasteiden taiteenalojen yhteistyön vahvistaminen ja työnjaon selkeyttäminen
- Oppilaitosten ja kulttuuritoimijoiden yhteistyön edistäminen alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti
- Eri koulutusasteiden järjestämän kulttuurialan koulutuksen ja liiketoimintaosaamisen koulutuksen systemaattisen yhteistyön tiivistäminen ja yrittäjyyden edistäminen
- Kulttuurialan tutkimuksen, taiteellisen toiminnan ja palvelutoiminnan koordinaatio
- Kulttuuriviennin edistäminen

Sisällöllisinä painotuksina on viisi erilaista ohjelmallista kokonaisuutta: soveltava kuvataide, viestintä, musiikki ja ääni, taideteollinen ala sekä pohjoisen käsityöperinteen vaaliminen ja vahvistaminen. Lisäksi edellä mainittuja osaamisalueita läpileikkaavia sisältöalueita ovat yhteinen taideopetus, kulttuurin liiketoimintaosaamisen koulutus, yrittäjyyden edistäminen sekä kulttuuriosaamisen tuotteistaminen matkailuelinkeinon tarpeisiin.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustamista suunnitteleva hanke kesti runsaat kolme vuotta (2009–2012). Hankkeen ohjausryhmä toimi koko hankkeajan. PKI:n johtoryhmä päätti toimintansa syksyllä 2011, jonka jälkeen instituutin johtokunta

aloitti työnsä. Ohjausryhmän keskeisimpänä tehtävänä on ollut ohjata hankkeen toteutumista. Johtoryhmä on puolestaan linjannut hankkeen aikaisia yleisempiä suuntaviivoja instituutin toiminnalle. PKI:n toimintaa johtaa instituutin johtaja yhdessä johtokunnan kanssa. Niiden tekemät päätökset ja linjaukset ovat koskeneet myös PKI-hanketta. Lapin korkeakoulukonsernin päätökset koskevat sekä yliopistoa että Kemi-Tornion ammattikorkeakoulua ja tätä kautta myös Pohjoisen kulttuuri-instituuttia. Päätöksenteon monikerroksisuus on aiheuttanut jonkin verran hämmennystä hankkeen aikana.

OKM:n toiminta ja päätökset ohjaavat kaikkia Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminnassa mukana olevia oppilaitoksia. Yliopiston osalta muutoksia tapahtui uuden yliopistolain myötä 2009. Lokakuussa 2011 OKM ehdotti, että Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kulttuurin aloituspaikat poistettaisiin kokonaan vuonna 2013. Tämä olisi tarkoittanut KTAMK:n kulttuurin opetuksen asteittaista poistumista vuoteen 2018 mennessä. Neuvotteluissa vuoden 2013 KTAMK:n kulttuurin aloituspaikoiksi määräytyi 23. Seuraavien vuosien osalta tilanne on edelleen epäselvä. Ammattiopiston

aloituspaikkojen leikkausehdotukset saatiin OKM:stä marraskuussa 2013. OKM:n ehdotus on leikata Lapin ammattiopistojen kulttuurin koulutusohjelman aloituspaikoista yli 60%. Käytännössä se kohdistuu lähes kokonaan Ammattiopisto Lappian aloituspaikkoihin. Vaikka Pohjoisen kulttuuri-instituutti perustettiin täysin OKM:n kanssa tehdyn sopimuksen mukaisesti, OKM on tehnyt useita instituutin toimintaa rampauttavia päätöksiä jos sen perustamiskauden aikana.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustamista ovat siis yhtäältä ohjanneet varsin laajat, jopa kymmenen vuoden aikaväliä koskevat tavoitteet, lukuisat oppilaitosten johtoryhmät, hankkeen ohjausryhmä sekä viime kädessä OKM. Instituutin perustamista valmistelevalle hanke on joutunut navigoimaan erilaisten määränpäiden, tuulien ja virtausten keskellä.

Historia

Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustaminen ei ole toki ollut ainoa muutos Lapin kulttuuri- ja taideopetuksessa. PKI:n perusta luotiin jo vuonna 1971, jolloin kuvataideopetus alkoi Torniossa ja koko Lapissa. Myöhemmin Tornioon eriytyivät Ammattiopisto Lappia ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu, jotka alkoivat tarjota kulttuurialan koulutusta. Vuonna 1990 Rovaniemelle perustettiin Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta. Tornioon ja Rovaniemelle on näin muodostunut pitkäjännitteisen suunnittelun kautta kolmen eri koulutusasteen yhteinen

pohjoisen kulttuuri- ja taideoollisen koulutuksen keskus.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin aloittaessa toimintansa 1.1.2012 edellä mainitut taideoollisen alan ja kulttuurialan koulutukset yhdistyivät. PKI:n puiteissa tarjotaan monipuolista koulutusta aina rock-musiikista ja kitaransoitosta radio-, televisio- ja elokuvatyöhön, tekstiiliin ja vaatekukseen, kuvataiteisiin, perinteiseen teoolliseen muotoiluun sekä palvelumuotoiluun.

Merkittävyys

Pohjoisen kulttuuri-instituutti on merkittävä kouluttaja Suomessa. Instituutissa opiskelee liki kaksi tuhatta opiskelijaa kulttuurin ja taiteiden eri aloilla. PKI:n oppilaitosten opiskelijamäärä on samaa suuruusluokkaa kuin Aalto-yliopiston Taiteiden ja suunnittelun korkeakoulussa ja tulevaisuudessa perustettavaksi kaavailussa Taideyliopistossa. Edellä mainittujen harjoittamasta yliopistoyhteistyöstä poiketen PKI yhdistää kolmen eri koulutusasteen kulttuurin ja taideoollisen alan opinnot. PKI on valtakunnallisesti merkittävä ja monin tavoin ainutlaatuinen kouluttaja.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminta ei rajoitu pelkästään koulutukseen. Se kehittää myös kulttuurituotantoa ja tallentaa kulttuuriperintöä kolmen eri koulutusasteen ja moninaisten kulttuuritoimijoiden yhteisessä verkostossa. PKI rakentaa Lapin elinvoimaisuutta ja hyvinvointia koulutuksen, tutkimuksen ja taiteoollisen toiminnan yhteistyöllä. Pohjoisen kulttuuri-instituutissa

verkostoituvat kulttuuri- ja taideoollisten kehittämisorganisaatiot, museot, kuntien kulttuuritoimet, kulttuuri-alan työntekijät ja harrastajat sekä kulttuuripalveluita hyödyntävät tahot.

Innovatiivisuus

Pohjoisen kulttuuri-instituutti on innovatiivinen koulutusratkaisu. Siinä yhdistyvät kolmen eri koulutusasteen kulttuurialan ja taideoollisen alan opinnot. Peruskoulusta valmistuneet voivat opiskella Pohjoisen kulttuuri-instituutissa sen eri oppilaitosten opintopolkuja seuraamalla taiteen tohtoriksi saakka. Vastaavanlaajuisista koulutusrakennetta ja -mahdollisuutta ei ole tarjolla missään muualla maailmassa kulttuuri- ja taideoollisuuden alalla.

PKI:n perustamista valmistelevalle hankkeessa keskeisellä sijalla ovat olleet kolmen oppilaitoksen yhteisen soveltavan kuvataiteen ohjelman luominen sekä viestinnän ja mediaopetuksen kehittäminen. Pohjoisen kulttuuri-instituutin perustamisvaiheessa on myös kehitetty kolmen oppilaitoksen yhteistä projektipedagogiikkaa, jonka ensimmäiset tulokset ovat jo nähtävissä. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu on vetänyt *Les Feux Arctiques* -dokumenttielokuvan tuotantoa, johon kaikkien kolmen oppilaitosten opiskelijat ovat voineet osallistua. Kaikkiaan tämän 42 minuutin mittaisen kansainvälisen dokumenttielokuvan tuotantoon on eri tavoin osallistunut 64 PKI:n oppilaitosten opiskelijaa. Dokumenttielokuvan tuotanto on tuonut PKI:n

Kuva 1. Jean-Michel Huctin kertoo elokuvista *Tales from the North 2012* -konferenssissa. Kuuntelemissa Aslak Paltto, *Skåbmagovat*-elokuvalifestivaalin festivaalijohtaja, Veli-Pekka Rätty ja Tarja Porsanger, Skåbma-elokuvakeskuksen projektijohtaja. Kuva: Jouni Välitähti, opiskelija, Ammattiopisto Lappia.

oppilaitosverkostoon mukaan uusina toimijoina myös Saamelaisalueen koulutuskeskuksen ja Versailles'n yliopiston Arktisen keskuksen. Tätä kautta on voitu siirtyä pienistä tuotannoista yhä suurempiin ja entistä paremmin työelämää vastaaviin projekteihin.

PKI:n perustamista valmistele- van hankkeen tarkoituksena oli myös käynnistää kaksi uutta ja innovatiivista maisteriohjelmaa: soveltavan kuvataiteen sekä ääni-ilmaisuksen maisteriohjelmat. Vuonna 2011 käynnistynyt soveltavan kuvataiteen maisteriohjelma kouluttaa taiteilijoita, jotka suunnittelevat ja toteuttavat paikalliseen kulttuuri- ja kertomaperinteeseen perustuvia elämyksiä ja palveluja muun muassa matkailualan yrittäjien käyttöön. Koulutus tähtää uudenlaisen taiteellisen, toiminnallisen ja tieteellisen osaamisen

tuottamiseen ja niiden hyödyntämiseen matkailussa, elämysteollisuudessa ja palvelutuotannossa. Valmistuttuaan opiskelijat eivät pyri vain oman taiteellisen tuotantonsa käynnistämiseen, vaan heidän osaamisensa voidaan valjastaa palvelemaan myös muiden tarpeita. Koulutus on täten tiiviissä yhteydessä elinkeinoelämään.

Soveltavan ääni-ilmaisuksen maisteriohjelman tarkoituksena oli puolestaan käyttää ääntä omana ilmaisumuotonaan ja vankistaa tätä kautta opiskelijoiden ammatillista osaamista. Tälläkin maisteriohjelmalla olisi useita soveltavia kohteita esimerkiksi radio- tai elokuvatuotannoissa tai omana, erityisenä elementtinään vaikkapa matkailupalveluissa. Sovelluskohteet suunniteltiin pohjoisen lähtökohdista ja sen tarpeita

vastaaviksi. Valitettavasti hanke ei ole saanut vielä rahoitusta. Soveltavan ääni-ilmaisuksen maisteriohjelman käynnistäminen onkin seuraavaksi toiminnan kehittämisen keskiössä.

Matkailuelinkeino ja sen tarpeisiin vastaaminen ovat Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminnassa keskeisellä sijalla. PKI ja sen oppilaitokset edistävät kulttuurimatkailua monin eri tavoin, mikä näkyy muun muassa tuotettuina elokuvina ja soveltavan kuvataiteen projekteina. Lapin matkailutulon odotetaan kolminkertaistuvan ja työpaikkojen määrän kaksinkertaistuvan nykyisestä vuoteen 2030 mennessä. Tämä merkitsee väistämättä kulttuurin sovellusten kysynnän laajaa kasvua matkailuelinkeinon piirissä.

Liiketoimintaosaamisen kehittäminen

Pohjoisen kulttuuri-instituutin keskeinen tavoite on, että pohjoiset kulttuurin, taideteollisuuden ja taiteen tekijät menestyvät sisällöllisen osaamisen lisäksi taloudellisesti – että he ansaitsevat elantonsa omalla osaamisellaan ja työllään. Liiketoimintaosaamisen kehittämiseen on PKI:n puitteissa panostettu monin eri tavoin ja jokaisella koulutusasteella. Ammatillisessa peruskoulutuksessa kaikkiin perusopintoihin sisältyy yrittäjyysopintoja. KTAMK:n Liikeakatemiassa voi opiskella yrittäjyyttä työelämälähtöisissä projekteissa. Osuuskuntatoiminta tarjoaa mahdollisuuden yrittäjyyden opiskeluun niin ammattiopiston kuin ammattikorkeakoulunkin opiskelijoille. Li-

ketoimintaosaamisen koulutusta on tarjolla myös yliopistossa.

Monissa opintoprojekteissa, kuten aiemmin mainitun *Les Feux Arctiques* -dokumenttielokuvan tuotannossa, opiskelijat voivat paneutua tuottamisen prosesseihin toimiessaan itse tuottajina. Tuottamista opettavat jo työelämässä mukana olevat tuottajat. Tällaiset projektit ja koulutukset antavat opiskelijoille entistä paremmat valmiudet työelämän liiketoimintaan.

PKI-hankkeeseen kuului myös tiede- ja taidepuistotoiminnan suunnittelu. Tällainen toiminta voi osaltaan jatkossa toimia yrityshautomona. Hankkeen aikana tapahtunutta suunnittelua voidaan hyödyntää varsinaisen toiminnan valmistelussa.

Kansainvälisyys

Pohjoisen kulttuuri-instituutti ei erikoistu pohjoisiin kulttuureihin pelkästään paikallisesti ja alueellisesti, vaan myös kansainvälisesti. Instituutin toiminta-alueena on koko Barentsin ja pohjoiskalotin alue. Strategisten verkostokumppaneiden kanssa tehtävän yhteistyön kautta opiskelijoille voidaan tarjota entistä monipuolisempia ja houkuttelevampia opintokokonaisuuksia.

Arktisen yliopiston laaja ja kansainvälinen verkosto on jo aiemmin ollut luonnollinen osa yhteistyöverkostoa. Instituutin perustamisajana luotujen verkostojen kautta esimerkiksi ranskalainen Versailles'n yliopisto tarjoaa tällä hetkellä kahden vuoden arktiset maisteriopinnot PKI:n oppilaitosten opiskelijoille. Kansainväliset kumppanuudet mah-

dollistavat laajatkin kansainväliset opintoprojektit perinteisten henkilökunta- ja opiskelijavaihtojen lisäksi.

Hankkeen aikana on edetty yhä enemmän yhteisen, laajapohjaisen ja kansainvälisen toiminnan suuntaan. Hankeaikaisia kansainvälisiä tuloksia näkyi ja kuului muun muassa hankkeen järjestämänä *Tales from the North 2012* -konferenssissa, jonka teemoina olivat arktinen elokuva, soveltava kuvataide, matkailu ja liike-toimintaosaaminen.

Tulevaisuus

Pohjoisen kulttuuri-instituutin keskeisimpänä tehtävänä on toimia innovatiivisena, merkittävänä ja kansainvälisenä pohjoisen kulttuurien ja taiteiden kouluttajana sekä kehittäjänä. Sen tavoitteena on yhdistää ainutlaatuisella tavalla laajat, kolmen eri koulutusasteen kulttuurin ja taideteollisen alan opinnot. Tämän lisäksi instituutti tähtää koko Barentsin alueen elinvoimaisuuden ja hyvinvoinnin lisäämiseen koulutuksen, tutkimuksen ja taiteellisen toiminnan välisen yhteistyön kautta.

Monia muutoksia on jo ehtinyt tapahtua PKI-hankkeen aloittamisen jälkeen. Verkostossa mukana olevien oppilaitosten toimintaympäristö on muuttunut – ja muutoksia on odotettavissa koko ajan lisää. Suurimpana uhkana tässä muutoksessa on Pohjois-Suomen tyhjentyminen kulttuurista ja taiteista: jos alan koulutus keskittyy Etelä-Suomeen, myös työpaikat siirtyvät sinne.

Lapin matkailun ja kaivostoiminnan laajenemisen uskotaan luovan

tuhansia uusia työpaikkoja vuoteen 2020 mennessä sekä näissä tehtävissä työskenteleville että heidän perheilleen. Pohjoisen oma väestö ikääntyy. On odotettavissa, että ikääntyvä väestö haluaa lisää kulttuuripalveluja samaan tapaan kuin eteläisemmät ikätoverinsa. Nämä kaikki merkitsevät kulttuurin tuotteiden ja palvelujen kysynnän laajaa kasvua pohjoisessa. On erikoista, että tätä yhteyttä ei ole huomattu kaikkialla. Ennusteiden mukaan kulttuuripalvelujen kysyntä säilyy entisellään edellä mainituista kolmesta kehityskulusta huolimatta. On vaikeaa ymmärtää, miksei esimerkiksi musiikin, viestinnän, mainonnan, kuvataiteiden ja käsityötuotteiden ja -palvelujen kysyntä kasvaisi pohjoisessa?

Pohjoisen kulttuuri-instituutti pyrkii omalta osaltaan vaikuttamaan siihen, ettei Pohjois-Suomeen synny ”hyvinvointityhjiötä”. Työ on jo hyvässä vauhdissa: PKI kehittää aktiivisesti pohjoisen koulutusta, taiteita ja taideteollisuutta. PKI:n on varmistettava ihmisten hyvinvointi pohjoisen kulttuurin, taiteiden ja taideteollisuuden koulutuksen, tuotteiden ja palvelujen kautta.

Kirjoittaja on taiteen tohtori, joka toimii Pohjoisen kulttuuri-instituutti-hankkeen projektipäällikkönä vuoden 2012 loppuun saakka. Aiemmin hän on työskennellyt erikoistutkijana ja ryhmäpäällikkönä VTT Tietotekniikassa, tutkijana Taideteollisessa korkeakoulussa sekä toimii edelleen yrittäjänä Kolmessa Kuvassa. Hänen vuonna 1999 julkaistu väitöskirjansa Pelien leikki käsitteli lasten tietokonepelien visuaalista kommunikaatiota.

Pohjoinen kuvataiteen koulutus kulttuurialalla

Marjo Remes

Ollako vai eikö olla?

Viime vuosien markkinatalousmyllerryksissä pinnalle tuntuu nousseen vanha käsitys kulttuurista ja taiteesta elitistisenä ajanvietteenä ja resurssien nielijänä. Taiteen ei nähdä tuottavan mitään arkielämässä välttämätöntä. Sen osuutta ei tunnisteta arjen kulttuurituotteiden kuten sähköisen ja painetun median tuottamisessa. Taidetta on tehty aina, ankeimmisakin olosuhteissa, sillä taide on selviyty-misen edellytys – myös arjessa. Se on voinut jopa sota-aikana rintamalla ja juoksuhaudoissa kiinnittää mielen hetkeksi toisaalle, johonkin tärkeään ja kaivattuun, ja taidetta on silloinkin voinut vaihtaa muihin hyödykkeisiin. (Rukajärven suunnen historyyhdistys ry 2012.) Ääritilanteissakin taide voi täyttää tehtäviään:

Taide on tapoja kuvata ja nimerä maailmaa työstämällä havain-toja ja kokemuksiä taiteen eri lajeissa koetelluin keinoin. Taiteessa luodaan ja jaetaan muotoja ja merkityksiä. Taide peilaa, tulkitssee ja muuttaa todellisuuksien hahmottamista, havaitsemisen, kokemisen ja tuntemisen tapoja. Taiteen ylevä ja samaan aikaan käytännöllinen merkitys on sen kyvyssä panna aistit, tunteet ja mieli liikkeeseen (sellaisiin) tavoin, joihin on muin keinoin vaikea päästä. (Bardy 2007, 21.)

Taide on sinällään resurssi, voimavara, toiminnan edellytys.

Parhaillaan on käynnissä valtakunnallinen kulttuurialan koulutusta koskeva päätöksentekoprosessi, joka voi koetella erityisen raskaasti Lappia, siis miltei puolta valtakuntaa, sillä opetusministeriö on ilmoittanut tavoitteekseen kulttuurialan aloituspaikkojen leikkaamisen Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa. Toteutuessaan nämä leikkaukset veisivät pohjan Pohjoisen kulttuurinstituutin toiminnalta. Tarkastelen artikkelissani kulttuurialan koulutusta pohjoisessa kuvataiteen näkökulmasta. Etsin vastauksia kysymykseen, miksi kuvataiteen – erityisesti soveltavan kuvataiteen – koulutusta pitäisi järjestää täällä.

Kuvataidetta eri käyttöyhteyksiin ja paikkasidonnaisesti

Mikäli kuvataiteen koulutus pohjoisessa lopetetaan, tulee sillä olemaan sekä nopeasti ilmeneviä että pitkälle ulottuvia vaikutuksia aluekehityksen tulevaisuuteen. Jos alan koulutus, opiskelijat, osaaminen ja tekijät puuttuvat, mistä – ja millä hinnalla ja arvoilla – lappilaisen elinkeinoelämän eri tahot ja toimijat hankkivat

jatkossa visuaalisen ilmeensä, dokumentti- ja kuvituskuvansa, esitteensä, verkkosivunsa, julisteensa ja muut tarvitsemansa kuvataideteokset, joiden avulla yrityksille luodaan näkyvyyttä tai symboloidaan niiden toimintaa? Kenen ja mitä intressejä mahdollisilla aloituspaikkojen leikkauksilla palveltaisiin (vrt. Kiilakoski & Tomperi & Vuorikoski 2005, 7–8)?

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kulttuurialan työelämälähtöisenä toimintaympäristönä toimii LIIKE-konsepti, jonka kautta tilaukset löytävät tekijänsä ja tekijät saavat ohjausta työelleen. Alueen yrityksiltä, organisaatioilta tai hankkeilta kulttuurialalle tulevat toimeksiannot ovat tyypillisimmillään erilaisten sähköisten ja painettujen julkaisujen visuaalista ideointia, suunnittelua ja toteutusta. Kuvataiteella on merkittävä rooli kehittämishankkeissa ja toimeksiantojen toteutuksessa, mikä johtuu digitaalitekniikan kehittymisen myötä jatkuvasti lisääntyvästä kuvan käytöstä niin itsenäisenä visuaalisen viestin välittäjänä – eli media-na – kuin sanaa ja ääntä nopeammin vaikuttavana informaatiomuotona sellaisessa mediassa, jossa käytetään kahta tai kaikkia kolmea informaatiomuotoa (visuaalisia, verbaaleja ja auditiivisia informaatio-äikeitä). Lisäksi

Kuva 1. Outi Paltto, opiskelija, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu: *Käre-Lemet*, 2012. Digitaalinen maalaus, koko: 320 x 420 mm.

on kertaluontoisia toimeksiantoja, joissa esimerkiksi rakennetaan haptisia kohokuvia näkövammaisille, kuvitetaan oppimispeli puheterapeutin työvälineeksi, luodaan kuvituskuvia vaikkapa maailman luonnonsäätiölle tai saamelaistarinoihin, tehdään konseptitaidetta pelituotantoihin, digitaalisia projisioiteja ja tehosteita virtuaalisiin lavasteisiin tai toteutetaan animaatioita ja kuvankäsittelyä musiikkivideoihin tai konsertteihin. Välillä toimeksiannoissa keskitytään kuvaan itseensä ja maalataan juuri sopiva maalaus tai maalaussarja jo-

honkin tiettyyn yksityiseen, julkiseen tai kolmannen sektorin tilaan – esimerkiksi sairaalan odotushuoneeseen.

Vaikka painotamme kuvataiteen koulutuksessa oman aikamme teknologista valtavirtaa eli digitaalista kuvaa kaikkine sovelluksineen, toki muutkin käytössä olevat kuvateknikat tulevat tutuiksi. Osaamisprofiilien onkin hyvä kehittyä tekijöiden omien taipumusten ja valintojen mukaisesti. Digitaalinen kuva – eli valokuva ja kuvankäsittely sekä digitaalisesti piirretty, maalattu, mallinnettu, animoitu tai projisoitu kuva

– auttaa vastaamaan ajankohtaisiin kuvatarpeisiin. Tavoitteena on hyödyntää digitaalitekniologiaa niin, että pohjoisessa, haja-asutusalueillaakin, voidaan saavuttaa mahdollisimman suuri tuotantotekninen omavaraisuus sekä kehittää digitaalisen kuvateknologian käyttöä, jotta oman aikamme runsaassa kuvamaailmassa kuvataiteellinen osaaminen ja asiantuntemus näkyisivät osuvuutena, laatuna.

Taiteilijan omista lähtökohdista tehdyn taiteen ohessa liittyy myös yhteiskunnan kuvan tarpeisiin vastaaminen kuvataiteen perinteeseen.

Kuvataidetta on aina tehty yhteiskunnan tarpeisiin, ensin vastaamaan uskonnollisiin ja hallinnollis-uskonnollisiin tarpeisiin (Stach & Zens 1981). Kuvataiteen tilaajat ja toimeksiantajat ovat monipuolistuneet yhteiskunnan kehittymisen ja demokraatisoitumisen myötä. Hallitsevien luokkien lisäksi toimeksiantajina ovat nykyisin julkisen sektorin laitokset ja toimihenkilöt, taide-, kulttuuri- ja elämysteollisuus, yhdistykset, pk-yritykset sekä muut yksityiset tahot ja henkilöt (vrt. Adorno & Horkheimer 1979, 157–158).

Silloin kun kuvataiteen olennaiseksi tehtäväksi ja osa-alueeksi nähdään yhteiskunnan kuvan kysyntään vastaaminen, on ammattitaitoisen kuvan taitajan eli kuvataiteilijan osaamiselle tarvetta. Kuva on tekotaivoistaan ja käyttöyhteyksistään riippumatta aina merkitysten muodostuksen tila – joskus lähtökohdiltaan vapaammin, toisinaan määritetymmin (Arnheim 1996, 116–129; Doelker 1997, 69). Onnistuneen kuvan toteutus vaatii joka tapauksessa taiteellista kuvan ymmärrystä, osaamista, työprosessia ja koulutusta.

Kuvataiteeseen liittyvää tietotaitoa eri käyttöyhteyksiin soveltava digitaalinen osaaminen voi laajentua lukuvuonna 2011–2012 Lapin yliopiston kanssa yhteistyössä aloitetun soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman kautta. Siinä on kyse paikkasidonnaisesta, etenkin matkailun ja elämysteollisuuden palvelukseen suunnatusta, taideteolliseen muotoiluun perustuvasta kuvataiteen soveltamisesta tai kuvataiteen lajista,

ympäristö- ja yhteisötaiteesta. Soveltavan kuvataiteen maisteriohjelman puitteissa voi suorittaa alemman korkea-asteen tutkinnon jälkeen ylempään korkeakoulututkinnon. Eri käyttöyhteyksiin ja eri paikkoihin sovellettava kuvataide täydentävät toisiaan niin, että ne vastaavat yhdessä hyvin yhteiskunnan, nimenomaan pohjoisen elinkeinoelämän kuvataiteen tarpeisiin.

Kuvan viestinnälliset ominaisuudet

Kuvaa käytetään runsaasti erilaisissa viestinnällisissä tuotannoissa, koska kuvalla on nykyisen digitaaliteknologian mahdollistaman laajan käytettävyyden lisäksi muitakin merkittäviä viestinnällisiä ominaisuuksia. Tiedon ilmaiseminen ja käsittely eri informaatiomuotojen – kuvan, sanan ja äänen – kautta maksimoi informaatiokudelman semanttisen sisällön ja vaikuttavuuden. Se myös mahdollistaa tilasidonnaisen (kuva) ja aikasidonnaisen (sana, ääni) tiedon muotoiluun sekä esittämisen – vaikka yhtä aikaa silloin, kun erilaisia informaatiomuotoja käytetään yhdessä (Doelker 1997, 142–143).

Kuvalla on kaikista informaatiomuodoista välittömin vaikutus juuri tilasidonnaisuuden vuoksi. Kuvatilan kaikki elementit ovat yhtä aikaa nähtävissä, kun taas ääni ja sana ovat prosesseja, jotka etenevät ajallisesti. Kuva vaikuttaa siis yhtä nopeasti kuin näköhavainto. Sen vastaanotto on alussa luonteeltaan tunnistavaa ja siksi suorasukaisempaa myös emo-

tionaalisesti kuin ääni- ja etenkin sanapunosten vastaanotto, joka on jo lähtökohtaisesti dekodaaava prosessi (Doelker 1997, 55; Arnheim 1996, 219–220).

Kun kuvaan lisätään liike, tulee kuvajatkumosta aikasidonnainen, jolloin teoksen koko ilmoitetaan tilamittojen sijaan aikamitoilla. Siitä huolimatta kuva on edelleen sidoksissa tilaan sekä optiseen havaintoprosessiin. Liike vain vahvistaa kuvainformaation huomionarvoa, koska näköaistimme reagoi valon intensiteetin ja värien lisäksi liikkeeseen (Tavi 2004). Audiovisuaalisten informaatiokudelmien suosio – oli sitten kyse banaaleista tv-sarjoista tai vaativista dokumenteista ja elokuvista – perustuu siihen, että ne vaikuttavat vastaanottajassa erilaisiin kehityshistoriallisiin ja sosioemotionaalisiin tasoihin, jotka vaihtelevat aina havainnoinnin ja reaktioiden geneettisistä vaikutuksista vaativimpiin kulttuurisiin tulkintoihin (Doelker 1997, 140–143; Arnheim 2004). Kuvan vahva asema informaatiohierarkiassa tulisi ottaa huomioon kulttuurialan ja kuvataidekoulutuksen tulevaisuudesta päätettäessä (vrt. Kupiainen & Suoranta 2005, 301–307).

Alueellisia vaikutteita kuvailmaisussa

Voiko maantieteellinen alue vaikuttaa kuvalliseen ja laajemminkin visuaaliseen ilmaisuun – ja jos, niin miten? Jean Piagetin konstruktivistinen tulkinta ajattelun perusmuotojen kehityksestä perustuu käsitykseen siitä,

Kuva 2. Outi Paltto, opiskelija, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu: *Máhte-Elias ja rutto 1918*, 2012. Digitaalinen maalaus, koko: 320 x 420 mm.

että ihmisen ajattelu, erilaiset tiedon ja ilmaisun muodot rakentuvat siinä vuorovaikutusprosessissa, jossa yksilö sopeutuu omaan sosiokulttuuriseen ympäristöönsä (Piaget 1954). Piaget ilmeisesti uskoi, että luonnon ilmiöt kohdataan ikään kuin sosiokulttuurisella ympäristöllä ei olisi fyysistä sijaintipaikkaa, koska hän piti ajattelun kehitysprosessissa muodostuvia ajattelun primäärirakenteita kaikkialla samoina, yleisinhimillisinä.

Luonto vaihtelee kuitenkin suuressi maantieteellisestä sijainnista riippuen, joten sitä on mahdotonta

kohdata täysin samalla tavoin ja saada sisällöltään samaa perustavanlaatuisia kokemustietoa. Nativistisen kognitiotieteen mukaan voidaan olettaa, että kulttuurisesti opittujen ymmärtämisen välineiden lisäksi ihmiselle on evoluution myötä kehittynyt selviytymistä varten myös synnynnäisiä valmiuksia, jotka auttavat havainnoimaan, tunnistamaan ja tulkitsemaan ympäristöä (esim. Gibson 1994, 318–323). Kun asiaa tarkastellaan kuvataiteilijan kannalta, valo ja sen myötä näköhavainto tunnistamisfunktioineen ovat kaiken

keskiössä. Tosin nykykulttuuria luonnehditaan yleisestikin visuaalisuuden tai vähintään tuotetun visuaalisuuden ja kuvan kulttuuriksi. (Schnell 2000; Salmi 2001, 341–343; Remes 2005, 191.) Kulttuurista riippumatta ihminen havaitsee kuitenkin aina valon intensiteetin, väreinä ilmenevät sähkömagneettiset aallot sekä liikkeen.

Itse kouluttauduin Itävallassa, Wienin soveltavan taiteen yliopiston kuvaosastolla. Pohjois-Suomessa ei vielä 1970-luvun lopulla ollut kuvataiteen korkea-asteen koulutusta. Koska tuntui, että Etelä-Suomikin

on kaukana, päätin lähteä ulkomaille opiskelamaan. Saatuani lähtökohdat ammatilliselle tietotaidolleni Wienissä opiskelun myötä, työskentelin vapaana taiteilijana saksan kielialueella, yhteensä 22 vuotta. Silti työni tunnustettiin ja edelleenkin tunnustetaan lähes poikkeuksetta vähintään pohjoismaalaiseksi, ellei suomalaiseksi, jopa lappilaiseksi. Samaan tapaan joukossamme tunnustettiin myös Intiasta, arabimaista tai päiväntasaajan Afrikasta kotoisin olevien opiskelijoiden kädenjälki. Pohdimme yhdessä, miksi me saman alakohtaisen koulutuksen saaneina teimme samatkin harjoitustyöt niin, että vaikka ne olivat toki yksilökohtaisesti erilaisia, samalta alueelta kotoisin olevien opiskelijoiden töissä oli siinä määrin jotakin samaa, että ne voitiin erottaa toiselta maantieteelliseltä alueelta tulevien opiskelijoiden töistä.

Kuvaillessamme kotiseutumme oivalsimme, ettei pelkästään niiden luonto ja kulttuurinen maailma ole erilainen vaan myös kasvuympäristöjemme luonnonvalo eroaa toisistaan. Auringonvalo lävistää ilmakehän ja lankeaa ympäristöön eri kulmassa eri leveysasteilla. Auringon säteilemän energian vuoksi ilmakehä on jo itsessään muuttuja – tapahtuu niin sanottua siroamista (Karttunen, ei vuosilukua). Ne sähkömagneettiset aallot, jotka auringonsäteiden osuttua heijastuvat ympäristöstämme ja jotka näemme väreinä, heijastuvat väijäämättä erilaatuisina. Ihmisen näköaisti toimii syntymästä asti ja näköhavainnointiin liittyvä kokemustieto ankuroituu syvälle meihin. Kulttuuriset

tavat ja tottumukset tukevat tätä prosessia, mutta tietoisesti aistien käyttöä ei juuri reflektoida (Arnheim 1996, 219–220; Doelker 1997, 57). Vaikka me kuvataiteen opiskelijat käytimme kursseilla samoja värejä, usein jopa samoja sävyjä, yhdistelimme me niitä toisin. Tällöin värimaailmat vaikuttivat erilaisilta. Huomasimme eroja myös syvyyssäkemisessämme, etäisyyden kokemisessa ja arvioinnissa. Tukea havainnoillemme ja johtopäätöksillemme saimme muun muassa professori Franz Mairingerin värifysiikan ja -kemian luennoilla (Mairinger 1977; 2003).

Näköaisti kytkee meidät tilaan. Silmälläessään ympäristöään ihminen on vuorovaikutuksessa visuaalisten muodostelmien, muutosten ja häiriöiden kanssa, jotka ovat olennaisia hänen eksistentiaalisen olemassaolonsa kannalta. (Maturana & Varela 1987, 185.) Kuvakin nähdään, joten se on aina tilasidonnainen – työstäessämme kuvia (kuvatilaa) meihin vaikuttavat jo varhaislapsuudessamme omaksuamme valon muovaamat ajattelun perusrakenteet, jotka liittyvät näkemiseen (Arnheim 2004, 98, 303). Kuvan pienin optinen yksikkö ei ole sen pienin merkitystä kantava yksikkö (morfeemi) vaan merkitys syntyy aina peruselementtien kytkeytyessä toisiinsa. Esimerkiksi piste saa merkityksen vasta siinä optisessa jatkumossa ja käyttöyhteydessä, jossa se kulloinkin havaitaan. Se voi merkitä esimerkiksi silmää, kukan nuppua tai vaikkapa perspektiivin pakopistettä – itse asiassa aivan mitä tahansa. Joka tapauksessa pisteen ja sen sijainnin havaitse-

miseen tarvitaan riittävästi valoa – ja kontrastia. (Arnheim 2004, 303.) Valo on näköhavainnon edellytys.

Varhaislapsuuden luonnonvalo voi ehkä antaa kuvataiteilijalle värisävyjen ja muidenkin kuvaelementtien yhdistelyä varten jotakin sellaista, jonka kautta hänen teoksensa voivat saada tiettyä alueellista leimaa persoonallisen omaleimaisuuden ja ”ajan hengen” lisäksi. Pohjoiseen sijoittuvassa kuvataiteen koulutuksessa voi varhaisen valoympäristön leima näyttäytyä varmemmin ja olla tietoisemmin mukana visuaalisessa ja kuvallisessa ilmaisussa. Tämä pohjoinen leima voi ilmetä yksilöllisesti hyvinkin eri vahvuisena ja eri tavoin – mutta olla silti merkittävässä roolissa alueeseen liittyvissä kuvataiteen sovellutuksissa. Sitä korostamalla voidaan tukea sellaista pohjoista kuvailmaisua ja kuvamaailmaa, joka ei perustu niihin pohjoisen ja Lapin esitystapoihin, jotka ovat jo muodostuneet stereotyyppiöiksi.

Kuvailmaisun alueellisuutta korostavaa näkökulmaa voisi hyödyntää aiempaa enemmän kuvataiteen koulutuksessa. Alueen muiden kulttuuristen, taiteellisten ja tuotannollisten erityispiirteiden ohella se tarjoaa myös vahvoja perusteita kuvataiteen koulutukselle pohjoisessa.

Kirjoittaja on taiteen tohtori, joka toimii kuvataiteen yliopettajana Kemistornion ammattikorkeakoulussa.

Taideteollista koulutusvastuuta ja kansainvälisiä verkostoja – Mediatieteen professori Eija Timosen haastattelu

Tiina Seppälä

Pohjoisen kulttuuri-instituutti -hankkeen projektipäällikkö Veli-Pekka Rätty haastattelee Lapin yliopiston mediatieteen professoria Eija Timosta. Keskustelun lähtökohtana on arvioida nykytilanteen pohjalta Pohjoisen kulttuuri-instituutin tulevaisuutta erityisesti audiovisuaalisen mediakulttuurin näkökulmasta.

Mediatieteen professori Eija Timosen mukaan Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnalla on selkeä alueellinen ja kansallinen tehtävä taideteollisen alan kouluttajana. Suomessa on vain kaksi korkeakoulutasoista oppilaitosta, jotka tarjoavat taideteollisen alan maisteri- ja tohtorikoulutusta. Ne ovat Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta sekä Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Lapissa annettavaa koulutusta määrittää kolme seikkaa. Ensinnäkin, sitä ohjaa taideteollisen alan koulutuksesta ja tutkimuksesta annettu asetus: sen mukaan taideteollisen alan korkeakoulutuksen saaneiden opiskelijoiden tulee saavuttaa sekä tutkimukselliset valmiudet että kyvyn luoda korkeat taiteelliset vaatimukset täyttäviä tuotteita tai suoritteita. Näiden dialogista syntyy taideteolliselle alalle luontainen tekemislähtöinen

tutkimus. Kahdenlaisten taitojen ja niiden välisen dialogin asettama haaste on varsin kova sekä opiskelijoille että opetuksen tarjoajille.

Toiseksi, koulutusta ja tutkimuksen tekoa ohjaavia tekijöitä ovat Lapin yliopiston pohjoinen sijainti sekä yliopiston strategiset linjaukset. Ne ohjaavat toiminnan painopistealojen muodostumista. Kolmanneksi tekijäksi Timonen nostaa koulutusohjelmien valtakunnallisen ja alueellisen tarpeen. Timosen edustamaa koulutusohjelmaa, audiovisuaalista mediakulttuuria taideteollisena alana ei opeteta Suomessa missään muualla. Suomessa on useita yliopistoja, joissa audiovisuaalista kulttuuria voi opiskella humanistisesta tai yhteiskuntatieteellisestä – mutta ei taideteollisesta – näkökulmasta. Taideteollisessa korkeakoulussakin audiovisuaalisuuden opettaminen on eriytnyt useisiin eri koulutusohjelmiin. Vain Lapissa tarjotaan laajaa mediasuunnittelun ja mediatutkimuksen dialogiin perustuvaa opetusta.

Veli-Pekka Rätty pohtii, miten Lapin yliopiston tarjoama koulutus eroaa Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun opetuksesta – ja millainen Pohjoisen kulttuuri-instituutin rooli pohjoisen koulutuksen tarjonnassa voi olla.

Timosen mukaan Aalto-yliopiston ja Lapin yliopiston taideteollisen alan opetus eroaa merkittävimiltä osiltaan siinä, keiden kanssa yhteistyötä tehdään ja millaisia tavoitteita yhteistyölle on asetettu. Entisen Taideteollisen korkeakoulun, nykyisen Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulun läheisimmät yhteistyökumppanit tulevat korkeakoululiitosten myötä kaupan ja tekniikan alalta, mikä määrittää työskentelyn sisältöjä ja tavoitteita. Lapin yliopiston osaamisverkostojen kautta taideteollisen alan koulutus ja tutkimus on sitoutunut enemmän sosiaalisen ja kulttuurisen hyvinvoinnin rakentamiseen korkeakoulun strategisten kärkien mukaisilla aloilla.

Pohjoisuus näkökulmana

Pohjoisen kulttuuri-instituutti voi olla mukana rakentamassa osaavaa ja hyvinvoivaa pohjoista monella tavoin. Yksi luonteva tapa on PKI-hankkeessa toteutettu projektiosaaminen. Sen puitteissa oppilaitokset ovat rakentaneet yhteisiä projekteja, joissa eri koulutustasojen opiskelijat ovat voineet oppia yhdessä tekemällä. Esimerkkinä tällaisesta on *Les Feux Arctiques* -hanke (LFA). Kullakin koulutustasolla on ollut oman koulu-

tustasonsa mukaiset sisältötavoitteet, jotka ovat toteutuneet hankkeiden sisäisissä työnjaossa. Tällöin yliopisto-opiskelijat ovat vastanneet pääasiassa tekemisperusteisista tutkimusosioista opistotason opiskelijoiden vastatessa enemmän käytännön tekemisestä ja ammattikorkeakouluopiskelijoiden sijoittuessa näiden vaatimusten välimaastoon. Samalla nuorille on syntynyt malli siitä, että jatkuva oppiminen – samoin kuin eteneminen opinnoissa niin horisontaalisesti kuin vertikaalisesti – on mahdollista. Jälkimmäisellä Timonen tarkoittaa etenemistä koulutustasolta toiselle ja ensimmäisellä sellaista täydennyskoulutusta, joka ei ole sidoksissa jo läpäistyihin koulutusasteisiin.

Pohjoisen kouluttajia yhdistää toisiinsa myös näkökulma. Maailmaa tarkastellaan pohjoisesta käsin. Tällöin pohjoisuus ei tarkoita vain maantieteellistä määrettä vaan lähestymistapaa ja merkityksellistämisen horisonttia. Näin ymmärrettynä pohjoisuus laajentuu kansallisesta, alueellisten rajojen määrittämästä paikasta pohjoiseksi löttövuudeksi, jolloin myös pohjoisten yhteistyöverkostojen rooli korostuu. Yliopiston kannalta keskeiseksi toimijaksi nousee tällöin University of Arctic -verkosto, johon myös Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu sekä Ammattiopisto Lappia kuuluvat.

Veli-Pekka Rätty on kiinnostunut – ja osittain huolestunutkin – PKI:n tulevaisuudesta. Eija Timosen mukaan on vaikeaa arvioida, mitä instituutille tapahtuu, mutta hän on vakuuttunut siitä, että yhteistyö eri koulutustasojen välillä tulee jat-

kumaan Pohjois-Suomessa tavalla tai toisella. Miten tämä yhteistyö käytännössä organisoituu, riippuu pitkälti korkeakoulupoliittisista linjauksista. Vaikka korkeakoulupoliittiset ja aluepoliittiset ratkaisut vaikuttavat aina sisältöön, Timonen uskoo taiteellisen alan koulutuksen jatkuvan pohjoisessa. On myös todennäköistä, että jatkossakin toteutetaan hankkeita, joihin kytkeytyy tutkimusta, eriasteisten koulutusorganisaatioiden tarjoamaa koulutusta sekä työelämän asiantuntemusta.

Kun PKI-hanke aikoinaan käynnistettiin, sen yhtenä tavoitteena oli kartoittaa eri koulutusasteiden välisen yhteistyön mahdollisuuksia. Tämä tapahtui tilanteessa, jossa valtakunnallisestikin koulutusorganisaatioita yhdistettiin laajemmiksi kokonaisuuksiksi. Tapahtuupa PKI:lle jatkossa mitä hyvänsä, osapuolet ovat oppineet paljon toistensa osaamisesta ja toimintatavoista. Tällaiselle pohjalle on hyvä rakentaa luottamusverkostoja.

Veli-Pekka Rätty pohtii, kuinka olemassa olevaa koulutustarjontaa voitaisiin hyödyntää entistäkin paremmin. Eija Timosen mukaan silloin kun toiminnalliset edellytykset yhteistyölle ovat olemassa, koulutustarjonnan hyödyntäminen on mahdollista. Esimerkkinä – joskin kovin erilaisesta yhteistyön syvenemisestä – hän mainitsee kansainvälisen opetuksen kehityksen. Korkeakoulujen kansainvälistyminen tapahtui asteittain. Ensimmäinen oli vain joitakin intensiivikursseja ja yhteisiä moduuleja. Vuosien mittaan yhteistyö on syventynyt aina opintosuunnitelmaan ja yhteisiin tutkintoihin asti. Samanlainen ke-

hitys ei tietenkään ole mahdollista eri koulutusasteiden välillä. Se antaa perspektiiviä pohtia mitä opetusta on välttämätöntä antaa koulutusorganisaatiokohtaisesti, milloin sitä olisi mielekkäintä tarjota kansainvälisissä pohjoisissa verkostoissa kuten University of Arctic -verkostossa, ja milloin taas koulutustasot läpäisevien yhteistyöverkostojen avulla, kuten PKI-hankkeessa on tehty.

Opiskelijoiden työllistyminen

Keskustelu siirtyy yritys-yhteistyöhön ja opiskelijoiden työelämäkytköksiin. Vaikka pohjoisessa on suhteellisen vähän yrityksiä, audiovisuaalisen mediakulttuurin alalla opiskelijoiden harjoittama yhteistyö alueen yritysten kanssa on ollut poikkeuksellisen intensiivistä. Monet media-alan opiskelijat työllistyvät jo opintojensa aikana.

Timosen mukaan taiteiden tiedekuntaan tulee jatkuvasti tiedusteluja yrityksiltä, jotka etsivät opiskelijoita töihin: – Monet opiskelijamme integroituvat jo opiskeluvaiheessa työelämään. Samalla valitettavasti opiskeluaikat saattavat venähtää. Mutta toisaalta yliopiston kolmas tehtävä, yhteiskunnallinen palvelutehtävä, tulee hyvin täytettyä. On myös merkilepantavaa, että monet opiskelijamme ovat perustaneet yrityksiä. Esimerkkeinä tällaisista ovat *Lumimies Filmi*, *Flatlight Films*, *Signal Image*, *Shader*, *VisualNorden* ja *Turmoil Games*. Kaikilla aloilla valmistumista ohjaa ympäröivä yhteiskunta. Siksi niillä aloilla, joilla tutkinto on keskeinen työllistymistä määrittävä tekijä – ku-

ten opetusalalla – tutkintoajat ovat usein lyhyemmät verrattuna niihin oppiaineisiin, joissa tutkintotodistusta keskeisemmäksi nousee osaamistaso – esimerkiksi vapaan taiteen harjoittamisessa, media-alalla ja arkkitehtuurissa. Tämä on haaste, jonka kanssa media-alan on tasapainoitava. Onneksi nykyisin tunnustetaan oppimisen eri muodot. Kun päämäärä on kirkas, perille on monta polkua.

Tutkimuksen ja tekemisen dialogi on ollut taiteiden tiedekunnassa keskeinen tapa oppia. Kaikilla aloilla on omat luontevat toimintamallinsa, joiden mahdollisuudet ja haasteet on ymmärrettävä, jotta aloja voidaan kehittää. Erilaisten toiminnan tapojen sekä syiden ja seurausten välisiä suhteita voi oppia ymmärtämään paremmin yliopistollisten opintojen kautta, koska niissä korostetaan analyttistä ja tutkivaa otetta sekä kriittistä reflektiota. Tässä mielessä kolmen eri koulutusasteen väliset erot ovat suuria. Yliopisto ei valmista opiskelijoita tiettyyn ammattiin vaan heille opetetaan tietoja, taitoja sekä tiedon käsittelytaitoja, joiden avulla he pystyvät helpommin paikantamaan omat intressinsä ja arvioimaan toimintojensa sidoksia. Näiden taitojen avulla jo valmistuneet opiskelijat pystyvät työelämässä ollessaan myös päivittämään osaamisreppuaan sekä tarkastelemaan sitä kriittisesti.

Kansainvälistä toimintaa ja huippuosaamista

Lapin yliopiston taiteiden tiedekuntaa luonnehtii kansainvälisyys. Monet opiskelijat käyvät jo opintojensa

aikana vaihdossa ulkomaisissa yliopistoissa. Lisäksi monia houkuttaa kansainvälisyys valmistumisen jälkeen. Osa maailmalle lähteneistä on sijoittunut kansainväliseen media- ja taidekenttään varsin näkyvästi, kuten Olli Leino ja Hanna Wirman, jotka työskentelevät apulaisprofessoreina Hong Kongissa tai Jussi Ängeslevä, joka on toiminut tutkijana ja professorina eri puolilla maailmaa. Myös Minna Rainio on kansainvälisesti menestynyt valokuva- ja mediataiteilija, Minnesotassa hoitamansa valokuvataiteen professuurin lisäksi. Ulkomailla opiskelevat ja työskentelevät tiedekunnan kasvatit ovatkin olleet merkittävässä roolissa tiedekunnan kansainvälistymisessä.

Yhteistyökumppanuudet ovat rakentuneet pääasiassa vaihto-ohjelmien mukaisesti. Tarjolla on niin *Erasmus-* ja *NordPlus*-vaihtoja kuin bilateraalaisia sopimuksia. Näitä järjestelmällisiä verkostoja ohjaavat korkeakoulujen painopisteet ja strategiat, mutta myös opettajien ja opiskelijoiden kiinnostuksen kohteet. Kansainväliset verkostot ovat olennainen osa myös yliopiston hanketoimintaa. Yhtäältä hankkeet rakentuvat näiden verkostojen varaan, toisaalta niiden avulla rakennetaan uutta toimintaa, kuten tapahtui esimerkiksi audiovisuaalisen mediakulttuurin vetovastuulla olleessa *Dama*-verkostossa. Alun perin tanssin ja median varaan rakentuneet workshopit ovat laajentuneet tilallisen median ja performanssien suuntaan.

Keskustelun kääntyessä loppua kohti Timonen korostaa, että kolmen koulutusasteen yhteistoiminnassa

on jatkossa katsottava yhä enemmän yli rajojen: toimintaa tulee tarkastella osana laajempia kansainvälisiä verkostoja. Koska kaikki Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminnassa mukana olevat oppilaitokset ovat kooltaan pieniä, on tehtävä valintoja. Pohjoisuus on tällöin luonteva erottautumisen ja identifiikaation keino. Pohjoisuutta ei tule käyttää rajoittavana vaan mahdollistavana elementtinä.

Esimerkkinä Timonen mainitsee jatko-opiskelijansa Jaakko Nousiainen käsikirjoittaman ja ohjaaman kokeellisen oopperan, joka perustuu ranskalaisen Pierre-Louis Moreau de Maupertuis'n astemittausretkikunnan vaiheisiin Tornionlaaksossa vuosina 1736–1737 sekä myöhemmin Pariisissa. Nousiainen toteuttaa reaaliaikaisesti muokattavia videoprojisoiteja näyttämökuvasaan hyödyntävän teoksen keväällä 2013 Berliinissä. Aiheensa kautta Lappiin liittyvä teos kytkeytyy Nousiaisen väitöstutkimukseen, jonka toisena taiteellisenä osiona on mobiilipäätelaitteiden kautta jaettava *Omnivore*-ooppera. Vertailemalla näitä fyysisen ja virtuaalisen näyttämön teoksia Nousiainen pohtii oopperan mediatisoitumisen muotoja. Pohjoisuus näyttäytyy tutkimuksen kontekstissa lähinnä sisältöjen tasolla, mutta teosten laadukkaat ja innovatiiviset toteutukset hyödyntävät koko media-alaa ja lisäävät samalla lapilaisen osaamisen tunnettavuutta maailmalla.

Yhteistyöprojektit

RiverSounds – JoenÄäniä

Katri Konttinen & Sofia Waara

In the early summer weeks of June 2012, a quite special workshop took place in the small municipality of Ii in Northern Finland. During two weeks, students from near and far participated in the first ever *Environmental Art & Design workshop with a Community Art approach*. The workshop was organized jointly by the *Arctic Arts and Sustainable Design network* and the *WDC2012 Helsinki–Rovaniemi project*.

The implementation of *RiverSounds* was the result of a long design process. When planning the project, we used many different kinds of theoretical tools, deriving from fields such as community art, environmental art education and sustainable design – all these theories meet under the label of Applied Visual Arts.

A very important goal for us was to facilitate the possibility of meetings. The meetings took place in two ways. Firstly, between the designer/artist and the local environment, for example: the river, as a source of soundscapes and design possibilities. Secondly, we sought to facilitate the meeting between the local community and environmental

art & design. *RiverSounds* utilized a community art approach: it was designed to include local participants from Ii, and it also collaborated closely with the local culture centre. The workshop took place near the river Iijoki, to which the overall theme was intimately connected.

The workshop intended to promote the subject and stimulate discussion on the role of Applied Visual Arts in the North. Furthermore, it aimed to develop the concept of international workshops in the field of sustainable arts and design as well as to create new connections between contemporary art and traditional visual cultures of the Arctic region. It lay also in our interest to emphasize the importance of silent knowledge and multisensory research when considering northern aspects. These perspectives acted as our guidelines throughout the whole process of planning and designing the workshop concept.

We were asked to apply our workshop concept in the context of the kick-off for the *Art Biennale of Northern Environmental and Sculpture Art 2012*. During the workshop

week, many different ideas branched out which, towards the end, unified into one: the making of an Art Trail, and, for the opening, a Parade! *The RiverSounds Parade* was an interactive presentation that took place as a part of the workshop. Enthralled by the story of *tukinuiton henki* (that is, the spirit of timber rafting), the audience was guided along the river where they viewed five different sites of installations together. The works included sculptures as well as sound installations. The workshop week ended with a theatrical performance.

The RiverSounds project gave us many new ideas on how to work with Applied Visual Arts, and therefore it was an inspiring experience for us.

The authors are students of the Applied Visual Arts Master's Degree Program at the University of Lapland.

Photo 1. Instrument design: A detail from the Wooden Xylophone. Photo: Glen Coutts, professor, Institute for Northern Culture.

Photo 2. The Art Trail Parade in Ii.
Photo: Anna-Mari Nukarinen, student, University of Lapland.

Elinkaaritalo – Luova tila on paras paikka

Erja Kärkkäinen

Elinkaaritalo-projektini tavoitteena oli osallistavan tutkimuksen avulla luoda Kemijärven kaupungin päivätoiminnassa mukana oleville ikäihmisille sellainen kohtaamisen paikka, jossa he voivat kokea oman subjektiivisuutensa toiminnan ja osallisuuden kautta. Projekti on osa pro gradu -tutkielmaani ”Luova tila on paras paikka”, jossa kehitän laajemmin toimintaa erilaisiin ikäihmisten ympäristöihin.

Koska osallistavassa tutkimuksessa aito asiakaslähtöisyys on tärkeää, käytin tutkimuksen suunnitteluvaiheessa paljon aikaa tutustuakseni projektissa mukana oleviin ikäihmisiin, heidän ajattelumaailmaansa ja odotuksiin tulevalta toiminnaltani. Paras paikka on sellainen, jossa ikäihminen kokee identiteettinsä vahvistuvan ja jossa tila toimii sekä hänen oman toimintansa että yhteisöllisen toiminnan näyttämönä.

Tutkimuksellisesti projektini tukeutuu sosiokulttuurisen toimintatutkimuksen perinteeseen. Se on lähestymistapa, jossa tutkija on itse olennainen osa taidelähtöistä ja yhteisöllistä toimintaa. Oman läsnäolon ja jatkuvan vuorovaikutuksen kautta pyrin havainnoimaan ikäihmisten reaktioita koko prosessin ajan

– aina projektin suunnittelusta sen lopulliseen toteuttamiseen saakka. Tavoitteenani oli ymmärtää, miten voisin taiteen keinoin kehittää kohderyhmälleni osallistavaa toimintaa ottaen samalla huomioon heidän korkean ikänsä ja mahdolliset muistisairaudet.

Näkemykseni niin sanotusta ”oikeasta toiminnasta” on elänyt ja muuttunut koko prosessin ajan. Jo ensimmäisellä tutustumiskerralla, jolloin valokuvasin ikäihmisten käsiä ja muistelin heidän kanssaan mitä käsillä on tehty, ymmärsin, että mielekkäin ja käytännöllisin lähestymistapa taidelähtöiseen toimintaan on muistelutekniikoiden kehittäminen. Tätä vahvasti ymmärrys siitä, että ihmisen identiteetti syntyy muistissa. Muistisairaudesta edessä ihmisen muisti rajoittuu yhä enemmän siten, että parhaiten muistetaan yleensä lapsuuden tapahtumat ja kokemukset. Taidelähtöisten menetelmien avulla tapahtuvan muistelun kautta voidaan ikäihmisen menetettyä identiteettiä vahvistaa keskittymällä niihin muistoihin, jotka hän kokee itselleen tärkeiksi ja merkityksellisiksi.

Projektin aikana haastattelin kahdeksaa päivätoiminnassa mukana olevaa ikäihmistä erilaisten draama-

harjoitusten avulla. Heidän muistelujensa pohjalta valitsimme Hillatien peruskoulun yhdeksännen luokan kuvataideryhmän kanssa aiheen tulevalle yhteisölliselle taideteokselle, jonka nimeksi tuli *Muistoja Kemijoenelta*. Prosessi eteni siten, että ensin koululaiset suunnittelivat ryhmissä aiheeseen liittyviä tilateoksia, joiden pohjalta aloimme yhdessä rakentaa teosta. Työskentely tapahtui vuorotellen koululaisten ja ikäihmisten parissa. Yhteinen tilateoksemme julkaistiin kulttuuri- ja taidelähtöisillä Ikäihmisten syyspäivillä 11.9.2012. Teoksessa keskeisenä elementteinä olivat vesi, kalastusverkot ja kalat.

Kehittämistyössä uusien menetelmien ja työtapojen juurruttaminen työyhteisöön on tärkeää. Olen pohjittanut, miten projektini voisi palvella työyhteisöä ja ikäihmisiä jatkossakin. Pro gradu -tutkielmassani jatkan aloittamaani työtä: suunnittelen ja rakennan Elinkaaritalo-projektiin liittyvän muisteluinstallaation ja muistelupelin sekä Elinkaari-muistelutekniikkaan perustuvan rollaattoriradan, joka tulee Lapponia-sairaalan käyttöön. Kaikki edellä mainitut työkalut sisältävät tarkat käyttöohjeet, joten kuka tahansa työntekijä voi ohjata muistelutoimintaa niiden

avulla. Eri muistelutekniikoiden käytöstä saatujen kokemusten ja havaintojen pohjalta pyrin jatkossa kehittämään tutkimustani eteenpäin yhä paremmin kohderyhmän tavoitteita ja toiveita vastaavaksi.

Kirjoittaja on soveltavan kuvataiteen opiskelija Lapin yliopistossa. Hän tekee pro gradu -tutkielmaansa Lapin korkeakoulujen organisoimassa Ikäihmisten elämänhallintaa ja hyvinvointia tukevassa IkäEhyt-hankkeessa Kemijärvellä. Aiemmin hän on ollut mukana kotouttamishankkeessa Kemijärvellä sekä Itä-Lapin työhönvalmennussäätiön Voimavarat käyttöön -projektin vastuhenkilönä. Lisäksi hän on työskennellyt ohjaajana, käsikirjoittajana ja koulutusyrittäjänä. Tällä hetkellä hän toimii Lapin esittävien taiteiden keskuksen, Letke ry:n hallituksen puheenjohtajana.

Kuva 1. Elinkaaritalo muistelutyöpaja käynnistyi omien käsien katsomisella: Mitä näillä käsillä on tehty ja mitä merkkejä käsiin on jäänyt? Kuva: Erja Kärkkäinen, opiskelija, Lapin yliopisto.

Snow Chapel – Designing a Sacred Space of Ice and Snow

Esther Dorsman

Winter in Finnish Lapland means extreme cold, many winter tourism activities and movements of people in an ever-changing beautiful winter landscape. This is the perfect setting for a snow and ice designer like me. The world comes alive when the first snowflakes fall down. It is a wake-up to many of us living in Lapland. A call for new ideas, plans and projects.

Last winter a new creative project was my assignment for the Arctic Snow Hotel located near Rovaniemi. I was asked to produce the interior design of a Snow Chapel. A snow church for official weddings, fitting about a hundred persons. A very exciting challenge! My task was to create the whole interior, from sketch to plan and production. Turning pre-constructed snow walls and ceilings into an official wedding location, it felt like a huge responsibility. In my vision the space had to be transformed into a real special sacred place – with an atmosphere that takes away your breath and that would make visitors feel amazed and happy. This idea was the starting point of my snow design.

The creation of a snow chapel is an exciting process that takes place in several phases. It all starts with the generating of ideas, concepts, and sketching around this. Communicating with the owner of the hotel in between was important, in order

to adjust to many practicalities. My translation of the sacred feeling was a plan with abstract forms and clear shapes. Starting with the creation of a clear shaped altar room and façade, and then connecting it to the rest of the chapel by stairs, curves and light.

As part of the project, and my MA thesis in Applied Visual Arts, I started teaching a snow workshop at the University of Lapland. The workshop consisted of a few theoretical lectures, sketching and modeling details, and then working at the snow chapel. A small group of students from different disciplines and one experienced snow sculptor assisted me during the first phase of production, shaping together most of the altar room, entrance and façade. Laser equipment was used for marking the ceiling and walls, and snow tools like chainsaws and chisels to make patterns. The students did not have any background in snow sculpting, but they were eager to learn. We had good group dynamics. Just like me, they really enjoyed the work while assisting me to make the first part of the chapel plan come into reality.

Now I was balancing between being a teacher-coach for the workshop, and at the same time acting as the main designer-project leader of the project. On one hand it was about coaching students to learn how to work with snow and ice in such a

way that they would feel involved in the project and that they would feel they had a say in regard to details of the overall design. On the other hand, acting as the main designer of the project, not letting any major changes come in, was my own personal challenge, taking on a different role. This went well. The balance was kept by discussing and making decisions together. Slowly the shape of a chapel started to show.

After this four-day workshop in which the rough work was done, I continued on my own for another three weeks. This was the phase when

Photo 1. Working on high ceiling beams. Photo: Jenni Pietarila, student, University of Lapland.

all came together. It involved building the staircase with ice and snow, making the altarpiece and changing some things on the façade. I was working on the ceiling beams, and making final decisions about lights. Connecting the forms of the façade to the rest of the chapel by cutting out the crossing beams from bottom to ceiling, and using the curved space to the maximum effect in order to create a 'real church feeling'. The lighting plan emphasized serenity, while using symbolism to strengthen it. Two rows of lights with smashed pieces of ice in the corners on the ground made the whole space glow from below. After curving the beams in the ceiling, I put in lights at their starting points on bench level. This gave the whole space more depth.

The altar room was made in such a way, that it was always entered via a three-step staircase with blue lights. A fourth step with white light, and the two half circles from the staircase and the altar, making the full circle be the holiest part of the chapel. All was now culminating in hard muscle work and I had to take many sauna baths...! Later on, the finishing touch included things like deciding on the number of benches, electricity and cabling. The original design plan, according to which everything in the chapel should be white and blue, and consist of snow and ice, was finally also seen in details such as the wooden benches made into snow stands and covered with wool, the one meter high Alpha and Omega ice lamps in the corners and the big blue light ice wall at the end of the chapel.

Photo 2. In the Snow Chapel: the façade and altar room connecting to the beams and blue and white light. Photo: Esther Dorsman, teacher and student, University of Lapland.

Looking back at the project, it was a big accomplishment for me, which made me very glad, although embedded with challenges. Rough muscle work as well as keeping a clear focus were necessary in the continuously changing circumstances, solving ad hoc situations such as electricity breaks or tool failures. It required adjusting to real situations in the moment, that is, being flexible, open-minded and strong. In the end, my main design plan remained intact, but it did change a bit and gained some nice new details. The final result me and the company aimed for came true. It made me very happy for having succeeded in the total creation and production of this Snow Chapel, a beautiful place as the heart of the Arctic Snow Hotel. During the rest of the season the

chapel was used every day, to show to visitors and hotel guests, and for weddings. An important sacred place of beauty and joy for the local people and visitors of Lapland.

All in all, designing the Snow Chapel was a great project and I am happy to have been able to share my experiences with you in the form of this article. Welcome to Lapland next winter!

Esther Dorsman is a professional snow and ice designer and part-time project teacher at the Faculty of Art and Design at the University of Lapland. She gives snow workshops and leads diverse snow and ice projects. As an MA student, she is completing her MAs in Applied Visual Arts, and in Industrial Design. She links her background in interior architecture, design, education, tourism and business with her passion for snow and ice.

Yhteisötaidetta kulttuurisesti rikkaassa pohjoisen kylässä

Sofia Leskinen & Mirva Valkama

Kiinnostuimme Kukkolan kylästä yhteisötaideprojektin toteuttamispaikkana osallistuessamme Kuva- taidekasvatuksen projektiesittelytilaisuuteen syksyllä 2011. Toisella meistä, Mirvalla, on kylään henkilökohtainen yhteys: hänen isoisoäitinsä oli Kukkolasta kotoisin. *Ympäristö, taide ja yhteisö* -sivuaineen projektioinnit tarjosivat hienon mahdollisuuden tutustua sukujuuriin oman taiteellisen työskentelyn puitteissa.

Kukkolan kylä sijaitsee Tornionjoen varressa noin viisitoista kilometriä Tornioista pohjoiseen. Kyläläiset ovat säilyttäneet satoja vuosia vanhan kalastuskulttuurin ja kalastustekniikan, lippoamisen. Kalastusoikeudet ovat olleet samojen sukujen hallussa satoja vuosia. Näiden sukujen kesken saalis jaetaan pyyntikauden aikana päivittäin kyläläisten kokoontumispaikalla Koskikentällä. Kylän sydän on sen koski.

Keväällä 2012 järjestimme yhteisötaideprojektiin liittyvän informaatiotilaisuuden Koskikentän talkoiden yhteydessä. Keräsimme kyläläisten ideoita työpajassa toteutettavaa teosta varten. Keskeisimmiksi aiheiksi nousivat siika, lippoaminen ja lippomiehet sekä jo kylän menneisyyteen kuuluvat lautat ja lautturit. Päädyimme kalastukseen liittyviin teemoi-

hin, ja lopulliseksi aiheeksi valittiin museoviraston kuvista löytynyt vanha kalastusväline – lohilana. Projektin nelipäiväinen taidetyöpaja järjestettiin heinäkuun 2012 lopussa. Koskitien risteykseen pajusta ja koivusta rakennettu lohilana on näyttävä. Teos nappaa tielle kääntyvät ”kalat” eli ohikulkijat nieluunsa, jonka rikkinäisestä päästä ne kuitenkin pääsevät karkuun ja jatkamaan matkaansa vapaina kohti Koskikenttää. Yksi työpajassa esiin nousseista haasteista oli kyläläisten esittämä toive Koskikentän näkyväksi tekemisestä myös ulkopaikkakuntalaisille.

Taideprojektimme tärkein tavoite oli kyläyhteisön kanssa yhdessä toimiminen. Yhteisötaiteella tarkoitetaan laajasti kaikkia prosesseja, joissa innostetaan jokin ryhmä yhteiseen luovaan toimintaan (Jokela ym. 2006). Yhteisö on toiminnan keskiössä tiedostavana, toimivana ja tuottavana – tällöin myös taiteilija tai taidekasvattaja toimii osana tätä yhteisöä (Hiltunen 2009, 45). Tärkeimmät oppimisen paikat projektin aikana liittyivät yhteisön kuuntelemiseen ja aktivoimiseen. Yhteisön osana toimivina ohjaajina halusimme aktiivisesti tukea ja vahvistaa osallistujien oman osaamisen esiintulemistä.

Työpajaan osallistuneet kyläläiset kokivat yhteisen tekemisen mielekkääksi ja tärkeäksi toimintamuodoksi ja katsoivat sen tarjoavan erinomaisia sosiaalisen vuorovaikutuksen mahdollisuuksia. Heidän kanssaan toimiminen oli palkitsevaa. Keskinäisen luottamuksen saavuttaminen ja valmiin teoksen herättämä ilo tekivät työpajasta ainutlaatuisen kokemuksen ja oppimisprosessin. Eräs osallistuja totesi työpajan päätteeksi:

Kyl mä ensimmäisenä iltana vaimolle sanoin, että ei tuu mittään, on tuo niin iso projekti. Kuljethan nyt kuitenkin ja ollaan mukana... Ja hyvähän siitä tuli!

Kukkolankoskella on kuvattu myös *Kymmenen tarinaa Kukkolankoskesta* -web-dokumenttia, jonka tekijätiimin kanssa teimme yhteistyötä. Lapin yliopistossa av-mediakulttuuria opiskeleva Marko Haarni kuvasi työpajaa videolle. Hän toteuttaa oman osionsa dokumenttiin kuvaamansa materiaalin pohjalta. Web-dokumenttiryhmä toimii osana *Arktiset Tulet* -hanketta, jonka tavoitteiden mukaisesti työ toteutetaan oppilaitosten välisenä yhteistyönä. Työpajassa teimme yhteistyötä myös Ammattiopisto Lappian valokuvausopiskelija Anssi Laurin kanssa. Hän suoritti opin-

Kuva 1. Lohilana sijaitsee näkyvällä paikalla Koskitien risteyksessä. Kuva: Mirva Valkama, opiskelija, Lapin yliopisto.

toihinsa kuuluvan kuvareportaasin työpajastamme.

Toteutamme vuoden 2013 alussa näyttelyn, jossa esitellään kuvia ja videoita Kukkolankosken yhteisötaideprojektista sekä omia taiteellisia tuotoksiamme, jotka ovat syntyneet projektin innoittamana.

Kirjoittajat ovat kuvataidekasvatuksen maisteriopiskelijoita Lapin yliopistossa.

Kuvareportaasi Kukkolan taidetyöpajasta

Anssi Lauri

Kuva 1. Tutustumisen kyläläisiin onnistui hyvin pienessä ja tiiviissä ryhmässä työskenneltäessä. Työpajan ohjaaja Sofia Leskinen sekä kyläläiset Marketta Vallius ja Helena Mäkikallio rakentavat lohilananelua. Kuva: Anssi Lauri, opiskelija, Ammattiopisto Lappia.

Kuva 2. Teoksen koko yllätti välillä tekijänsäkin. Työpajan ohjaaja Mirva Valkama kiinnittää verkkopunosta lohilananelun tukirakenteeseen. Kuva: Anssi Lauri, opiskelija, Ammattiopisto Lappia.

Kuva 3. Kyläläiset siirsivät sujuvasti käsityötaitonsa isompaan mittakaavaan. Teoksen rakenteita sidottiin yhteen pajulla ja rautalangalla.

Kuva 4. Yhteisötaiteessa tärkeää on yhdessä tekeminen oman ympäristön hyväksi. Kerttu ja Oiva Auno nikkaroivat yhdessä kalaa, joka karkaa lohilanasta kohti koskea. Kuva: Anssi Lauri, opiskelija, Ammattiopisto Lappia.

Kuva 5. Lopullinen teos muodostui yhdessä tehden näyttäväksi kokonaisuudeksi ja herätti luottamusta omiin ja yhteisiin kykyihin luoda jotain suurta. Kuva: Anssi Lauri, opiskelija, Ammattiopisto Lappia.

Anssi Lauri opiskelee valokuvaajan ammattitutkintoon valmistavassa koulutuksessa Ammattiopisto Lappiassa.

Projekteissa oppii ja viisastuu – Ohjaajana *Arktiset tulet* -elokuvassa

Gretta-Garoliina Sammalniemi

Kun lähdin mukaan *Arktiset tulet* -elokuvaan ohjaajan roolissa, en todellakaan osannut aavistaa millaiseen kyytiin hyppäsin. Ennen tätä projektia olin ohjannut vain pari lyhytelokuvaa, mutta nyt huomasin ilmoittautuneeni minulle tähän asti isoimman projektin ohjaajaksi.

Kokonaisuudessaan prosessi aina elokuvan suunnittelusta sen Versailles'ssa järjestettyyn ensi-iltaan saakka kesti noin puolitoista vuotta. Siihen kuului yhteensä kolme esituantomatkaa: kaksi Suomen, Ruotsin ja Norjan Lappiin sekä yksi Ranskaan, jolloin vierailimme Pariisissa ja Versailles'n linnassa. Pääsimme kuvaamaan linnan ullakolle, joka on yleisöltä rajattua aluetta eikä sinne ole aiemmin päästetty myöskään kuvausryhmiä.

Itse kuvaukset kestivät kaksi viikkoa ja niitä tehtiin kolmella puolella Lapin rajaa sekä kaksi virallista kuvauspäivää Ranskan Versailles'n palatsissa. Pidimme ”päämajaamme” Enontekiöllä, josta kuljimme kuvauspaikoille. Sää ei useinkaan ollut puolellamme – suurimman osan ajasta satoi vettä. Osa kuvauspaikoista nähtiin vasta, kun sinne saavuttiin. Aikataulut venyivät ja päivät olivat pitkiä,

mihin osasyynä oli varmasti kokemattomuus vastaavista projekteista. Myös jälkituotannossa oli omat hyvät ja huonommat hetkensä. Niistä kaikista kuitenkin selvittiin – aina yhtä kokemusta ja opetusta rikkaampana – enkä usko, että kukaan projektissa mukana ollut voi sanoa katuvansa siihen osallistumisestaan.

Projekti oli hyvin moniulotteinen: se oli yhtä aikaa jännittävä, pelottava, hauska, opettavainen – ja välillä myös raskas. Itselleni se opetti ennen kaikkea vastuun kantamisesta ja paineensietokykyä. Sidney Lumet, joka on ohjannut muun muassa elokuvan *Idän pikajunan arvoitus*, on sanonut: ”Elokuvan tekemisessä ei ole pieniä päätöksiä. Jokainen päätös joko edistää osaltaan hyvän lopputuloksen syntyä tai romahduttaa koko elokuvan minun niskaani kuukausien kulluttua.” Ohjaajana koinikin, että olen vastuussa elokuvasta koko tuotantoryhmälle, mikä tuntui yhtäältä hyvin kannustavalta, mutta toisaalta aiheutti paineita lopputuloksesta. Jännitin, että osaanko vastata näyttelijöiden kysymyksiin tai tehdä kiireessä oikeita päätöksiä. Ohjaaja ja tuottaja Ralph Singleton on osuvasti sanonut, että hän tuntee useita ohjaajia, jotka

tekisivät elokuvansa uudestaan, jos vain voisivat. Voin sanoa kuuluvani näihin ohjaajiin. *Arktiset tulet* -elokuvaan liittyy useita asioita, jotka tekisin nyt toisin. Toimisin kuvaustilanteessa eri tavalla, ohjaisin näyttelijöitä toisin ja ottaisin myös joitakin erilaisia kuvia. Tämä ei mielestäni kuitenkaan ole merkki huonosta elokuvasta, vaan kyse on toiminnan analysoinnista ja sitä kautta oppimisesta – usein vasta myöhemmin huomaa, että jotkin asiat olisi voinut tehdä muullakin tavalla. Nykyisestä lopputuloksesta voimme kuitenkin olla ylpeitä.

Vaikka puolitoista vuotta kestänyt prosessi olikin välillä raskas, oli se kuitenkin kaiken sen arvoinen. Pidänkin saamaani tilaisuutta tärkeänä mahdollisuutena testata käytännössä niitä tietoja ja taitoja, jotka olin kolmen vuoden aikana koulussa oppinut. Minulle oli tärkeää näyttää sekä itselleni että muille, että pystyn ohjaamaan elokuvan ja viemään prosessin loppuun saakka. Tällainen projektioppiminen, eli konkreettisesti tekemällä oppiminen, on mielestäni kaikkein tehokkain tapa hankkia elokuvan teossa vaadittavaa ammattitaitoa – sellaista, jota ei voi mitenkään

Kuva 1. Ensimmäinen kuvauspäivä Tervolan museossa. Viimeiset ohjeistukset ennen kuin kamera käy. Kuva: Janne Elkki, opiskelija, Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

oppia pelkästään kirjoja lukemalla tai luennoilla istumalla. Toki myös pienemmissä lyhytelokuvaprojekteissa saa kosketusta työhön ja oppii tuotantoprosessiin liittyviä rutiineja, mutta isoissa opiskelijatuotannoissa, kuten *Arktiset tulet* -elokuvassa, kokemus on paljon kokonaisvaltaisempi. Prosessi on pidempi ja se vaatii voimakkaampaa sitoutumista sekä vastuun ottamista. Saimme toimia läpi koko tuotannon omissa rooleissamme kuin oikea työryhmä. Se ei tarkoita, että ryhmämme olisi jätetty oman onnensa nojaan. Apua ja tukea oli tarvittaessa aina saatavilla, mutta sitä ei kuitenkaan tuputettu – eikä jokaiseen ongelmaan puututtu heti, vaan meille annettiin mahdollisuus selvittää ne itse. Tällainen on hyvin tärkeää sekä ammatillisen kasvun että oman, henkilökohtaisen kasvun kannalta.

Oppiminen alkaa siitä, mihin oma mukavuusalue loppuu. Suosittelemkin lämpimästi astumaan mukaan tällaisiin projekteihin ja laajentamaan omaa mukavuusaluetta.

Kirjoittaja toimi ohjaajana Arktiset tulet -elokuvassa. Hän valmistui medianomiksi Kemi-Tornion ammattikorkeakoulusta keväällä 2012.

Kukkolankoski – Kylä joen sylissä web-dokumentin idean synnystä

Timo Haanpää

Muutamia vuosia sitten käymäni keskustelut dokumentaarisuuden ilmaisutavoista Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun kehitysjohdajan ja dokumenttiohjaajan Antti Haasen kanssa synnyttivät idean oppilaitosyhteistyönä tehtävästä web-dokumentista. Viime vuosikymmenen aikana internetin laajenneet mahdollisuudet ja siihen liittyvät, dokumentaarisen ilmaisun projektit olivat synnyttäneet kiinnostavia dokumentaarisia teoksia – ja uutta yritystoimintaakin – Euroopassa. Huomasimme, että meillä on mahdollisuus tehdä audiovisuaalisen alan koulutusalueella jotakin sellaista, joka katsoo tulevaisuuteen ja luo uusia mahdollisuuksia alan toiminnalle ja tulevaisuuden tekijöille Lapin alueella. Tämä on tärkeää jo senkin vuoksi, että perinteisten tv-dokumenttien rahoitus- ja tuotantomallit ovat voimakkaassa muutoksessa maailmanlaajuisesti.

Ajatus web-dokumentista, joka toimisi Pohjoisen kulttuuri-instituutin (PKI) pilottina *Les Feux Arctiques* (LFA) -hankkeessa tuntui luonteelta, koska Lapin korkeakoulukonsernin oppilaitosten suuntautumisaluetta ja opetus suunnitelmat liittyvät läheisesti web-dokumentin tekemisen kannalta olennaisiin osa-alueisiin.

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa on vahvaa osaamista perinteisen elokuvan saralla. Lapin yliopiston audiovisuaalisen mediakulttuurin koulutusohjelman multimediaan liittyvä opetus suuntautuu media-alan kehittämiseen sangen monialaisesti. Ammattiopiston Lappian valokuva- ja video-opetusta voidaan hyödyntää web-dokumenttien tekemisessä. Lyhyesti: monelle eri tekijälle ja monenlaiselle tekemiselle on kysyntää ja tarjontaa tämän tyyppisen web-dokumentin tuotannossa.

Dokumentin tuotannollinen, tehtäviä jaksottava luonne tarjoaa joustavuutta eri oppilaitosten opetukselliseen rytmiin: tehtäviä ja tuotannon eri elementtejä voidaan jakaa osiin, tuotannollisesti eri vaiheisiin ja/tai eri ajankohtina tehtäviksi. Asioita pystytään toteuttamaan limittäin – olipa sitten kyse kuvauksesta tai käytölliittymien suunnittelusta. On myös syytä mainita, että LFA-hankkeessa web-dokumentin lähtökohdaksi kirjattiin kulttuurihistorian tuotteistaminen ja sellaisen projektipedagogisen mallin luominen, jossa eri oppilaitosten opiskelijat voivat osallistua yhteisiin tuotantoihin. Tätä kautta on mahdollista luoda kansainvälisen tason teoksia ja kokonaisuuksia.

Web-dokumentti, jossa lopputekstejä ei tule

Mikko Leinonen & Timo Haanpää

John Grierson määritteli dokumenttielokuvan jo 1920-luvulla omaksi elokuvagenrekseen erottaen sen fiktiivisestä elokuvasta (Barnouw 1993). Digitaalisen median historiaa voidaan jäljittää 1970–1980-luvuilla tapahtuneeseen teknologiseen kehitykseen ja taiteilijoiden lisääntyneeseen kiinnostukseen hyödyntää digitaalisuutta taiteen tekemisen välineenä niin konseptuaalisissa projekteissa kuin konkreettisisä ja visuaalisissa teoksissakin (Rush 1999). Dokumentaarisen taideilmaisun ja varsinkin internet-pohjaisen median yhdistämisellä on kuitenkin vasta varsin lyhyt historia takanaan. Termiä *web documentary* käytettiin vuonna 2002 ensimmäistä kertaa *Cinema du Réel* -festivaaleilla. Vuonna 2005 tuotantoyhtiö UPIAN julkaisi ensimmäisen web-dokumentin *La Cité des Mortes—Ciudad Juarez*. Se vaikutti voimakkaasti siihen, millai-

sena web-dokumentti nykyäänkin ymmärretään: monimediallisena ympäristönä, jossa käyttäjä voi valita monista erilaisista mediasisällöistä.

Web-dokumentin ilmaisullinen kenttä on laaja ja monitasoinen. Multilineaarisen kerronnan myötä dokumentaarisen ilmaisun tekijöillä on mahdollisuus yhdistää teoksiinsa monenlaisia mediasisältöjä, kuten kuvaa, animaatiota, tekstiä, grafiikkaa ja ääntä. Liikkuvaan kuvaan liittyvän ei-lineaarisen kerrontatyylin myötä web-dokumentin katsojalla on mahdollisuus vaikuttaa muun muassa katsomansa sisällön keston ja järjestykseen. Tällöin keskeisin ero perinteiseen dokumenttielokuvaan verrattuna on hypermediaalisuus. (Hosseini & Wakkary, 2004.)

Web-dokumenteissa interaktiivisuus usein määritellään käyttäjän mahdollisuudeksi ohjata teosta tai vaikuttaa sen sisältöön (Pasula 2001, 45). Toisaalta mediatutkija Chris Hales (2004, 105) määrittelee elokuvan luonteeltaan interaktiiviseksi silloin, kun katsojalla on mahdollisuus vaikuttaa omalla vuorovaikutuksellaan teokseen niin, että siitä syntyy jotakin erilaista kuin perinteisesti elokuvissa käymisen myötä syntyy. Teoksen katsojaa voidaan pyrkiä aktivoimaan siten, että hänestä tulee katsojan sijasta teoksen kokija tai osallistuja. Teoksen suunnittelu ja voi sommitella käyttöliittymää ja sen interaktiivisuuden ideaa suhteessa kerrottavaan sisältöön. Interaktiivisuutta on monen asteista – joskus se voidaan viedä niin pitkälle, että teoksen käyttäjät määrittelevät omalla toiminnallaan teoksen

lopullisen muodon ja sen rajat. Interaktiivisuus voi siis ravistella tekijyyden määritelmää sekä teoksen olomuotoa. Jos teoksen yhteydessä – esimerkiksi elokuvaesityksen lopputeksteissä – ei tuoda esille tekijöiden nimiä, teos voi jatkaa omaa elämäänsä käyttäjien käsissä. Tekijyydskin määrittäyty tällöin eri tavalla.

Kylä joen sylissä – tarinoita ja historiaa kosken ääreltä

Mikko Leinonen & Timo Haanpää

Kylä joen sylissä web-dokumentin tekijät hyödynsivät teoksessa monia erilaisia dokumentaarisia ilmaismuotoja ja tyylejä. Dokumenttielokuvan teorian mukaan äänen ja kuvan kautta rakennetaan se maailma, jossa dokumentit henkilöt elävät. Kuten Helke (2006, 19) toteaa, dokumentin tekijät tallentavat, havaitsevat, selittävät tai välittävät yhteiskunnallista ja historiallista todellisuutta. *Kylä joen sylissä* web-dokumentissa Kukkolankosken maailman rakentamiseen pyritään kokonaisteoksellisuuksella – kuvaa ja ääntä taustoittavat myös tekstit ja grafiikat. Teoksessa on lyhyitä dokumenttielokuvia, valokuvasarjoja, tekstiä sekä graafinen käyttöliittymä. Niiden suunnittelussa tavoitteena on ollut ehjän kokonaisuuden luominen erityisesti siksi, että sisällöt ja sisällöntuottajat ovat

hyvin moninaisia. Navigointi web-dokumentissa on yksinkertaista – se tapahtuu liikuttamalla hiirtä sivuttaisuunnassa panoraamakuvan päällä. Katsoja saa hiirtä klikkaamalla tarinoita nähtävillään haluamassaan järjestyksessä.

Kylä joen sylissä web-dokumentti tulee sisältämään myös Facebook-osuuden, jolla haetaan avointa teoksellisuutta. Lisäksi pyritään mahdollistamaan osallistumista paikallisten, muiden Kukkolankoskella aikaansa viettävien ihmisten sekä teoksen välillä. Teoksen keskeisiä teemoja ovat joki, koski, rajat ja rajattomuus, kalastus, nykyelinkeinot ja identiteetti. Niitä kaikkia yhdistää se, että jääkauden jälkeen vesien sulaessa Kukkolankosken syntyi poukamia, joissa siika on pystynyt lepäämään. Syntyi kylä, joka on selvinnyt ja elänyt kalasta. Siian myötä syntyi myös kuusisataa vuotta vanha yhtäjaksoinen kalastusperinne – lippoaminen, joka elää edelleenkin. Siiasta siis alkaa tarina, joka kertoo kylästä joen sylissä.

Timo Haanpää työskentelee yliopistopettajana audiovisuaalisen mediakulttuurin koulutusohjelmassa Lapin yliopistossa. Hän on myös LFA-hankkeen ohjausryhmän puheenjohtaja.

Mikko Leinonen opiskelee audiovisuaalista mediakulttuuria Lapin yliopistossa. Hän toimii projektityöntekijänä LFA-hankkeessa.

Ajan hallintaa ja lähetystyötä – Vierailu Torniossa Radioilmaisun kurssilla

Ilona Joensuu

Osallistuin opiskelijakaverini Julius Chávezin kanssa Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun Radiotyön opintoihin syksyllä 2011 osana omaa Radioilmaisun opintojaksoamme. Opiskelu aloitettiin tutustumalla ajankäyttöpiirakkaan, jonka avulla meidän tuli harjoitella ajankäyttöämme jaksottamista suorassa lähetyksessä – toisin sanoen eetterissä. Kaikkeen keskityttiin sekunnin tarkkuudella. Ajankäytön suunnittelua varten saimme käyttöömmme tietokonepohjaisen musiikkipankin, jonka avulla tuli arvioida tarkalleen milloin mikäkin kappale tulisi päätymään. Sen jälkeen meidän piti aikatauluttaa uutiset sekä omat reportaasimme.

Ennen kurssin alkamista emme olleet aavistaneet kuinka erilaisiin lähtökohtiin opetus Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa perustui verrattuna omaan oppilaitokseemme, Lapin yliopistoon. Esimerkiksi kaupallisten lähtökohtien vahva sisältyminen kurssin luentoihin hämmensi meitä aluksi. Osa luennoilla esitellyistä tarpeista, joiden avulla pyritään kuulijakunnan tavoitettavuuden parantamiseen tai kuulijakunnan laajentamiseen, oli kuitenkin mielenkiintoisia.

Työryhmämme koostui viidestätoista opiskelijasta. Jokaisella opiskelijalla oli oman studiovuoronsa lisäksi yksi live-haastatteluvuoro. Mukavinta oli alusta alkaen tietää, että jossakin vaiheessa tulee eteen se oma puolituntinen, jolloin saa henkilökohtaisia neuvoja radio-alan ammattilaisuudesta opetustehtäviin siirtyneeltä asiantuntijalta. Kontaktiopetuksessa käsiteltiin muun muassa manereita ja itsevarmuutta. Varsinaisissa lähetystilanteissa kiitosta sai esimerkiksi toisen huomioimisesta, ilmaisun sujuvuudesta ja omaperäisyydestä.

Kurssin ohjaajat opettivat meille sekä teknisiä seikkoja että yleisempiä radiotoimittamisen lähtökohtia. Meille kerrottiin muun muassa radiojournalismin periaatteista ja käytännöistä. Näistä tiedoista oli hyötyä ensimmäisessä äänitilanteessa.

Laitteistosta suurin osa oli meille entuudestaan tuttua. Koska olimme kuitenkin alun perin tutustuneet niihin eri tarkoitusta varten, meillä oli paljon kerrattavaa. Etukäteen oli huomioitava monia asioita – esimerkiksi, että *På Gränsen* -kauppakeskuksessa tekemämme haastattelutal-
tioinnin olisi oltava tietyn formaatin mukainen. Tallenteiden työstöä ja koontia varten meille opetettiin

Quick Edit Pro -ohjelman (QEP) perusteet. Se on äänenmuokkausohjelma, joka on käytössä miltei kaikilla Suomen radioasemilla. QEP on nopea ja suhteellisen kevyt työstää. Sen sijaan lähetyksöpin studiolaitteisto sekä live-reportaasien tekemiseen käytettävä välineistö olivat monimutkaisia. Lyhyt perehdyttäminen ei riittänyt niiden toimintalogiikan syvälliseen ymmärtämiseen.

Kokonaisuudessaan opiskelu Torniossa oli opettavainen ja virkistävä

Kuva 1. Radiotyön opiskelua Torniossa.
Kuva: Marko Junttila / Pohjoisen kulttuuri-instituutti.

Kuva 2. Radiotyön opiskelua Torniossa. Kuva: Marko Junntila / Pohjoisen kulttuuri-instituutti.

kokemus. Opintojakso lähensi oppilaitosten välejä monella eri tavalla. Opettajat olivat päteviä ja heidän omat ammatilliset lähtökohtansa näkyivät selvästi opetuksessa. Kontaktiopetusta oli riittävästi ja meillä oli mahdollisuus sekä antaa että vastaanottaa välitöntä palautetta ja kritiikkiä. Opiskelijoiden kesken tuimme toinen toisiamme ja meillä oli hyvä ryhmähenki. Positiivisena piirteenä voidaan mainita myös opetustilojen selkeys ja laitteiston toimivuus. Hankaluuksia meille tuottivat opiskelun

käytäntöön ja Tornion majoitusjärjestelyihin liittyvät asiat. Lisäksi koimme haastavaksi joidenkin yliopistossa omaksumiemme opetuksellisten lähtökohtien erilaisuuden ammattikorkeakoulun suoremmin käytäntöön tähtäävään opetukseen verrattuna.

Kirjoittaja on audiovisuaalisen media-kulttuurin koulutusohjelman opiskelija Lapin yliopistossa.

Tilallista taidetta ja interaktiivisia 3D-projektioita

Noora Hannula, Mika Hyvärinen,
Pirjo Laisalmi & Laura Tiitto

Joulukuussa 2011 Torniossa järjestettiin Lapin yliopiston ja Kemi-Tornion ammattikorkeakoulun (KTAMK) soveltavan kuvataiteen opiskelijoiden yhteinen, kokeellinen tilallinen taiteen työpaja. Viikon mittaisessa työpajassa keskityttiin projektimaiseen työskentelyyn sekä 3D-projisoinnissa tarvittavan tekniikan ja ohjelmiston haltuunottoon tekemisen kautta. Opiskelijoita opasti alan ammattilainen Nimrod Weis. Hän on australialaisen, vuonna 1997 perustetun Eness-yrityksen johtohahmo ja toinen perustajajäsen. Kyseinen yritys tuottaa interaktiivisia 3D-projektioita erilaisiin ympäristöihin ympäri maailmaa.

3D-projisointia ja lumiveistoksia

KTAMK:n opiskelijat Noora Hannula, Mika Hyvärinen ja Laura Tiitto sekä lehtori Pirjo Laisalmi lähtivät mielenkiinnosta ja uteliaisuudesta kurssille tutustumaan heille entuudestaan täysin tuntemattomaan taiteen ja multimedian muotoon – reaaliaikaiseen 3D-projisointiin, joka tällä kurssilla yhdistettiin lumenveistoon.

Aloitimme kurssille valmistautumisen tutustumalla Enessin web-

sivuilta löytyvään, monimuotoisesta tekniikasta kertovaan videomateriaaliin, jotta saisimme käsityksen siitä, miltä projektiot todellisuudessa näyttävät. Ensivaikutelma oli, että kyseinen tekniikka näyttää hurjan hienolta ja hieman erikoiseltakin. Aiemmpaa kokemusta tällaisen tekniikan hyödyntämisestä kuvataiteen saralla meillä ei ollut.

3D-projisoinnissa kuva on mahdollista heijastaa eri muotoisille ja eri materiaalia oleville pinnoille sekä muuttaa sen väriä tai muotoa visuaalisin keinoin. Lisäksi kuvan voi animoida liikkumaan tai ohjelmoida sen reagoimaan esimerkiksi heijastukseen koskevaan ihmiseen, musiikkiin tai liikkeeseen, jolloin projektiosta tulee vuorovaikutteinen. Tietokoneen ja ohjelmiston lisäksi tarvitaan videotyppi sekä pintamateriaali, jolle kuva heijastetaan. Liikkeen tunnistukseen tarvitaan lisäksi kehittyneempää tekniikkaa, esimerkiksi infrapunateknologiaa hyödyntävä laite.

Kurssilla tutustuttiin ensin Enessin kehittämään *Pixile*-ohjelmaan, jolla projisoinnit luodaan ja animoidaan. Nimrod esitteli sen moninaisia mahdollisuuksia ja ominaisuuksia sekä opasti tekniikan hallintaa käytännössä. Aloitelijalle ohjelmisto vaikutti melko monimutkaiselta.

Kurssin sisältö ja käytännön toimet muotoutuivat opiskelijaryhmän kesken tehtyjen suunnitelmien myötä. Meidän projisoinneillemme heijastuspintana toimi lumi, joka oli haastava elementti sulaessaan lämpimällä säällä. Lumen lisäksi koelimme ohutta kangasta ja testasimme projisointia monissa eri olosuhteissa. Työpaja oli tutustumista, kokeilua ja yhteistyötä. Sen lopputuotoksena loimme kaksi lumiveistosta, joille jokainen ryhmäläinen suunnitteli oman ulkomuodon projisoitavan kuvan ja liikkeen avulla. Niinpä ulkona ikkunan takana tanssi musiikin tahtiin vuoroin haukan ja syvänmeren kalan luuranko, tunturipöllö, ilves tai futuristinen ihmisolento.

Tärkein kurssin anti oli saamamme kosketus siihen, miten monipuolista taiteen tekeminen voi nykytekniikan keinoin olla. Tekniikkaa ja taiteen lajeja voidaan yhdistellä rajattomasti. Eri alojen osaamista yhdistämällä saadaan aikaan erilaista, yllättävää, elävää ja vuorovaikutteista taidetta. 3D-tekniikan hyödyntämisen kautta nykypäivän kuvataiteilija voi tuottaa ihmisille uudenlaisia, kokonaisvaltaisia taidekokonaisuuksia, vuorovaikutteisia installaatioita tai jopa kokonaisia ympäristöjä koettaviksi kaikin aistein.

Kuva 1. Projisoitavan aineiston sijoittelu pinnan muotoihin (mapping). Kuva: Pauli Järvinen / Pohjolan Sanomat.

Mielenkiintoinen työpaja, kuvataiteilijan työkenttää laajentava ja uusia ulottuvuuksia avaava. Ohjelman monipuolinen hallinta lisäisi mahdollisuuksia. Ongelmana oli laiteresurssit: ne rajoittivat ohjelman monipuolisten toimintojen henkilökohtaista kokeilua. Tämän kaltaista alansa huippuosaajien jakamaa osaamista kaipaisiin enemmänkin.

Mika Hyvärinen

Kurssi oli mukava ja työpäivät intensiivisiä. Lyhyessä ajassa tuli tehtyä ja opittua paljon sekä tutustuttua uusiin ihmisiin. Uskon, että kurssista on hyötyä tulevaisuudessa. Jos tulee vastaan tilaisuus käyttää tekniikkaa, on käsitys sen mahdollisuuksista.

Noora Hannula

Minä pidin myös kurssin intensiivisyydestä – oli tavanomaisiin kursseihin verraten hauskaa pyöriä lumessa koululla myöhään illalla ja suunnitella tanssivaa valoshowta. Koko ajan näki ja sai kokeilla uutta. Kurssista sai inspistä ja kosketuspintaa erilaiseen visuaaliseen tekemiseen. Tulevaisuudessa saatan hyödyntää kurssilla kokeiltua omissa töissäni.

Laura Tiitto

Kirjoittajat Noora Hannula, Mika Hyvärinen ja Laura Tiitto ovat kuvataiteen opiskelijoita Kemi-Tornion ammattikorkeakoulussa. Taiteen maisteri Pirjo Laisalmi toimii oppilaitoksessa kuvailmaisun lehtorina.

Sidosryhmät

Saamelaiskulttuuri ja pohjoinen korkeakoulutus

Liisa Holmberg

Saamelaisalueen koulutuskeskus (SAKK) perustettiin vuonna 1978 saamelaiskulttuurin, saamen kielten ja alueen elinkeinojen kehittämiseksi ja tukemiseksi. Sen kotipaikka on Inari ja toiminta-alueena koko laaja saamelaisalue. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen tehtävänä on lisätä erityisesti saamelaisväestön ammatillista osaamista, järjestää koulutusta elinkeinoelämän tarpeita varten, edistää työllisyyttä sekä säilyttää ja kehittää saamelaiskulttuuria ja saamen kieliä. Oppilaitoksen visiona on olla perinteestä ammentava, innovatiivinen, saamelainen ja kansainvälinen kielen, kulttuurin ja elinkeinojen säilyttäjä ja kehittäjä.

Koulutuskeskus järjestää monipuolista keskiasteen ammatillista tutkinto- ja aikuiskoulutusta sekä saamen kieleen ja saamelaiskulttuuriin liittyvää koulutusta. Tärkeitä oppiaineita ovat saamelaiseen poronhoitoon, saamenkäsitöihin ja matkailuelinkeinoon liittyvät alat. Lisäksi saamelaista hoiva-alan koulutusta laajennetaan jatkuvasti. Merkonomi, datanomi ja kokkikoulutus tukevat alueen elinkeinoelämää. Yrittäjyyden edistäminen kulkee läpäisevänä periaatteena kaikessa koulutuksessa. Oppilaitoksessa opetetaan kaikkia kolmea Suomessa puhuttua saamenkieltä sekä luokkaopetuksessa että

virtuaalisesti. Elokuva- ja mediakoulutus on olennainen osa koulutuskeskuksen toimintaa. Arktisten elinkeinojen ja kulttuurin kehittäminen sekä tutkimustyö yhteistyössä kotimaisten ja kansainvälisten oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja yliopistojen kanssa on toiminnan keskipisteessä.

Saamelaiskulttuuri on Lapin ainutlaatuinen luonnonvara, jonka hyödyntämiseen tulisi kiinnittää nykyistä paljon enemmän huomiota. Saamelaiskulttuurin tulisi näkyä vahvasti koko Lapin koulutus- ja tutkimuskentällä – sen pitäisi olla läpäisevänä oppiaineena kaikilla aloilla. Saamelaiskulttuuriin erikoistumisen kautta pohjoiset yliopistot ja korkeakoulut erottuisivat saaden luonnollisen ja ainutlaatuisen kilpailuedun yhä kiristyvillä globaaleilla koulutusmarkkinoilla sekä kansainvälistyvän tutkimuksen piirissä.

Pohjoisen kulttuuri-instituutti on hyvä esimerkki edellä mainitun kaltaisesta lähestymistavasta. Pohjoisen kulttuuri-instituutti on lyhyen toimintansa aikana onnistunut yhdistämään eriasteisten oppilaitosten ja korkeakoulujen keskeisimmät kulttuuriset taidot ja kulttuurikäytännöt innovatiivisiksi, uutta luoviksi kokonaisuuksiksi.

Kolmenlaista yhteistyötä

Saamelaisalueen koulutuskeskus ja Pohjoisen kulttuuri-instituutti ovat tehneet yhteistyötä kolmella tavalla. Ensinnäkin, ne ovat harjoittaneet tiivistä koulutusyhteistyötä, jonka myötä niiden välillä on toteutettu sekä opettaja- että opiskelijavaihtoa. Tätä kautta on lisätty organisaatioiden osaamisen ja tieto-aidon tasoa. Toiseksi, ne ovat tehneet tuotantoon liittyvää yhteistyötä. Saamelaisalueen koulutuskeskus ja Pohjoisen kulttuuri-instituutti ovat tuottaneet yhdessä monia kulttuuri- ja tuotantoprojekteja, joista erityisen hyvin onnistuneena esimerkkinä voidaan mainita *Arktiset tulet* -elokuva. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen opiskelijat ja opettajat olivat mukana elokuvaan liittyvissä työtehtävissä kuten elokuvan editoinnissa sekä luomassa yhteispohjoismaista konseptia, jossa ylitetään monenlaisia rajoja – niin valtakuntien, kulttuurien kuin koulutusasteidenkin välillä.

Kolmantena ja ehkä kaikkein tärkeimpänä yhteistyömuotona on ollut sellainen toiminta, jossa koulutus- ja tutkimustoiminnan kautta on otettu huomioon saamelaiskulttuurin ja elämäntavan säilyminen ja kehittäminen aivan ruohonjuuritasolla kylien ja ihmisten jokapäiväisessä arkielämäs-

Kuva 1. Liisa Holmberg poronhoitajien vieraana Taimyryn niemimaalla kesällä 2012.
Kuva: Jackie Hrabok-Leppäjärvi, opettaja, Saamelaisalueen koulutuskeskus.

sä. Tällaisessa yhteistyössä korostuu voimakkaasti Pohjoisen kulttuuri-identiteetin suoma mahdollisuus ammatillisen koulutuksen ja korkeakoulujen sekä yliopistollisen koulutuksen ja tutkimuksen yhdistämiseen.

Saamelaisten elämäntapaa on säädellyt sopeutuminen arktiseen ympäristöön ja ilmastoon. Perinteisesti saamelaiset ovat harjoittaneet monitoimitaloutta, kuten poronhoitoa, kalastusta, metsästystä, marjastusta ja kaupankäyntiä. Siihen on kuulunut myös saamenkäsityö eli *duodji*, joka on edelleenkin tärkeä ja näkyvä osa saamelaista kulttuuria ja perinnettä. Sen ylläpitäminen ja kehittäminen ovat tärkeitä saamelaisen kulttuurin ja sen monimuotoisuuden kannalta. Arktinen ilmasto, luonnonvarat ja

paikallinen elämäntapa ovat vaikuttaneet saamenkäsityön kehittymiseen. Vielä nykyisinkin saamenkäsityöissä käytetyissä materiaaleissa hyödynnetään luontoa ja toimitaan ekologisesti kestäväällä tavalla.

Uusien tuotteiden ja työmenetelmien kehittäminen saamelaisten perinteisesti käyttämistä tuotteista on yksi keskeinen alue, jossa korkeakoulu-yhteistyö on ollut hedelmällistä. Hyvänä esimerkkinä tästä voidaan mainita Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan teollisen muotoilun osaston ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen yhteistyö saamenkäsityön ammatillisen koulutuksen ja korkeakouluopetuksen yhdistämisessä.

Jo olemassa olevat muotoilun ja saamenkäsityön koulutukset ovat

toimineet erinomaisena lähtökohdanna yhteistyölle. Yliopiston kannalta keskeinen kysymys on ollut se, miten saamenkäsityön näkökulma saadaan sisällytettyä mahdollisimman monimuotoisesti olemassa oleviin Lapin yliopiston opintoihin ja millaisia uusia opintokokonaisuuksia voidaan kurssitarjontaan jatkossa kehittää. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen näkökulmana on puolestaan ollut sen pohtiminen, miten perinteinen saamelainen käsityöosaaminen olisi luonnollinen osa korkeakouluopinnoja ja miten koulutuskeskuksen järjestämää käsityökoulutusta voisi hyödyntää yhä laajemmin korkeakouluopinnoissa.

Tiiviimpää yhteistyötä ja uusia avauksia

Saamelainen kuvataideopetus ja -tutkimus ovat sellaisia aloja, joissa Pohjoisen kulttuuri-instituutti olisi luonnollinen yhteistyötaho ja koordinaattori. Saamelaiseen kulttuuriin pohjautuvaa kuvataideopetusta ja -tutkimusta ei tällä hetkellä ole Suomessa lainkaan. Pohjoisen kulttuuri-instituutin verkostoissa on paljon sellaista osaamista, jota voitaisiin hyödyntää saamelaisen kuvataideopetuksen kehittämisessä ja sen käytännön toteuttamisessa.

Pohjoisen kulttuuri-instituutin apua tarvittaisiin myös saamelaisen musiikin opetuksen ja tutkimuksen kehittämisessä. Saamelainen musiikki on säilynyt elävänä osana ihmisten jokapäiväistä elämää. Saamelaisen musiikin taitajia on paljon, ja erityisesti saamelaiset nuoret ovat yhä kiinnostuneempia oman musiikkinsa tuottamisesta. Saamelaiseen musiikkiin liittyvää koulutusta ja tutkimustyötä tulisi tehdä laajalla rintamalla. Sen – kuten monen muunkin saamelaiskulttuuriin liittyvän toiminnan kautta – avautuu erinomaisia mahdollisuuksia pohjoismaiseen ja arktiseen yhteistyöhön naapurimaidemme kanssa.

Miksi saamelaiskulttuurin tulee näkyä ja olla vahvasti mukana Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminnassa? Ensinnäkin, instituutti ja siihen liittyvät verkostot toimivat saamelaisten alueella. Pohjoisen kulttuuri-instituutin keskeisellä toiminta-alueella, eteläisessä Lapissa asuu paljon nuoria saamelaisia ja nuoria

lapsiperheitä. Saamelaiskulttuurin huomioiminen on tärkeää instituutille myös siksi, että arktiset kansat ja niiden kulttuurit ovat nousseet yhä tärkeämmiksi tekijöiksi kansainvälisessä toiminnassa.

Saamelaiskulttuurin asiantuntijoita ei tarvita pelkästään Suomessa vaan koko pohjoisen arktisen alueella toimivissa organisaatioissa. Ne tarvitsevat lisää tietoa siitä, miten kulttuurien välinen yhteistyö toimii kitkattomasti ja miten toimitaan ekologisesti kestäväällä tavalla. Monet organisaatiot tarvitsevat ennen kaikkea käytännön tietoa siitä, miten arktisella alueella eletään ja tullaan toimeen.

Arktinen teknologia, muotoilu ja ihmiset ovat globaalin huomion keskipisteenä juuri nyt. Sekä arktisen tutkimuksen että arktisen koulutuksen kysyntä kasvaa jatkuvasti huimaa vauhtia. Kulttuurin käsittäminen laajasti – kattamaan perinteisten elinkeinojen ohella uudet teknologiset innovaatiot sekä uudet yhteisölliset tuotteet ja palvelut osaksi kylmän ja harvaan asutun elinympäristömme kehittämistä – on juuri sellainen valttikortti, jota tarvitaan kovenevassa globaalissa kilpailutilanteessa.

Kirjoittaja on Saamelaisalueen koulutuskeskuksen rehtori. Hän on toiminut aktiivisesti saamelaiskulttuurin, erityisesti saamelaisen käsityökulttuurin sekä elokuva- ja mediakulttuurin kehittäjänä. Alkuperäiskansojen kansainvälinen yhteistyö on hänen keskeisintä toimintakenttäänsä.

Kuva 2. Media-alan opiskelija Sunna Kittä keskittyy lyhytfilminsä kuvauksiin. Kuva: Ulla Isotalo, julkaisu- ja markkinointisuunnittelija, Saamelaisalueen koulutuskeskus.

Kuva 3. Opiskelija Sami Laitin valmistama kiisa. Kuva: Ulla Isotalo, julkaisu- ja markkinointisuunnittelija, Saamelaisalueen koulutuskeskus.

Kulttuurimatkailun mahdollisuuksista PKI:n ja MTI:n yhteistyössä

Johan Edelheim

Tässä artikkelissa pohdin miten Pohjoisen kulttuuri-instituutin (PKI) ja Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin (MTI) yhteistyömuotoja voidaan kehittää niin koulutuksen, tutkimuksen kuin palvelutarjonnankin saralla rakentamalla sellaisia yhteisiä kokonaisuuksia, jotka edesauttavat sekä kulttuurialan matkailutarjonnan että matkailualan kulttuuritarjonnan kehittämistä.

Ensin pyrin selkeyttämään mitä *kulttuurilla* tarkoitetaan erilaisissa yhteyksissä. Sen jälkeen esittelen matkailun kokonaisjärjestelmää, ja lopuksi analysoin *nähtävyyden* käsitettä sekä nähtävyyksien merkitystä matkailussa. Pohdinnat toimivat teoreettisena lähtökohtana ja *kulttuurimatkailun* tarkennetun määritelmän perusteena, jonka avulla PKI:n ja MTI:n yhteistä koulutus-, tutkimus- ja palvelutoimintaa voidaan kehittää.

Mitä kulttuuri on?

”Kulttuuri” on Stuart Hallin (1996) mukaan yksi englanninkielen vaikeimmista sanoista. Sama pätee myös muihin kieliin. Termiä käytetään usein väärin ja se on mahdollista myös ymmärtää väärin monella eri tavalla. Jenks (1993) esittää, että kulttuuria voidaan määritellä neljästä eri näkökulmasta (katso Kuvio 1).

Kulttuuri kognitiivisena kategoriana. Ensinnäkin, kulttuuria voi tarkastella kognitiivisena kategoriana, tai aatteena. Tämä edustaa jokseenkin vanhanaikaista lähestymistapaa, mutta se on edelleen hyvin keskeinen esimerkiksi matkailukirjallisuudessa. Se muistuttaa tapaa, jolla romanttiset kirjailijat kuvailivat ”kadonnutta maailmaa”, eli yhteiskuntaa ennen teknologian ja kaupungistumisen aikakautta. Syy siihen, miksi näkemys on edelleen keskeisellä sijalla matkailukirjallisuudessa, käy esille muun muassa keskusteluista ja artikkeleista, joissa ”ekoturismi” tai ”kotiseutumatkailu” määritellään vaihtoehdoksi massaturismille. Kulttuuri on matkailukirjallisuudessa ymmärretty ilmiönä, jonka tavoitteena on *status quon*, olemassa olevan tilanteen säilyttäminen. Tällöin kaikenlaisen kehityksen katsotaan vievän ihmiskuntaa kauemmaksi sen ”oikeasta alkuperästä” (ks. esim. Urry 1990, tai missä tahansa lehdessä esiintyvät matkakuvaukset).

Kulttuuri kokemustapaisena kategoriana. Toinen tapa hahmottaa kulttuuria on tarkastella sitä empiirisestä näkökulmasta. Lähestulkoon kaikki antropologit Darwinin jälkeen ovat väittäneet, että vuosituhansia kestänyt ihmislajin kehitys on johtanut nykyisen kaltaiseen sivilisaation ja nykykulttuuriin. Aikana,

jolloin Darwinin teoriat julkaistiin, sen hetkistä kehitystasoa kuningatar Viktorian hallitsemassa Englannissa pidettiin ihmiskunnan kehityksen huipentumana. Näkemykseen sisältyi imperatiivi, että kaikkia ”vähemmän kehittyneitä” ihmisiä tuli ”kultivoida” – heille piti opettaa ”sivistyneen” maailman kulttuurilliset arvot. Tämä näkemys on vielä nykypäivänäkin voimissaan: aivan tavallisissa matkailuoppaissa ja matkakertomuksissa kerrotaan mahdollisuuksista kohdata ja kokea ”autenttista” kulttuuria ”kullissien takana” jossakin kaukokohteessa (MacCannell 1999).

Väitän, että tällaisessa konservatiivisessa kulttuurimääritelmässä, jossa eri kulttuurien perinteet esitetään kulutusobjekteina ja -hyödykkeinä, kulttuurit asetetaan arvojärjestykseen – hierarkiaan, jossa oman kulttuurin katsotaan olevan huipulla ja kaikkien muiden kulttuurien sijoittuvan sen alapuolelle. Hierarkkinen malli perustuu länsimaiseen ajattelumalliin, jossa kehitys nähdään dualistisena. Muita kulttuureja ei katsota yhtä ”jalostuneiksi” kuin omaa kulttuuria. Valitettavia esimerkkejä löytyy monelta eri alalta – aina luonnonsuojelusta ihmisoikeuksiin ja muihin globaaleihin ilmiöihin, joiden suhteen länsimaat katsovat, että heidän moraalisena oikeutenaan ja jopa velvollisuutenaan

1. Kulttuuri <i>kognitiivisena</i> kategoriana	2. Kulttuuri <i>kokemustapaisena</i> kategoriana	3. Korkeakulttuuri <i>konkreettisena</i> kategoriana	4. Kulttuuri <i>yhteiskunnallisena</i> kategoriana
"Kadonnut maailma" ennen teollistunutta aikakautta	"Kultivoitunut" kehitys, jossa oma kulttuuri hierarkian huipulla	Kulttuuriperinne, joka sisältää kirjallisuuden, musiikin ja taiteen	Tapa, jolla ihmiset elävät normaalia elämäänsä

Kuvio 1. Jenksin neljä kulttuurikategoriaa (alkuperäinen lähde (engl.) Edelheim 2005, 249; muunneltu Jenksistä 1993).

on opettaa muulle maailmalle miten käyttäytyä. Tätä voidaan pitää yhtenä uskolonialismin muotona.

Kulttuuri konkreettisena kategoriana – korkeakulttuuri. Kolmannessa, kaikkein tavanomaisimmassa tavassa määritellä kulttuuria se nähdään ensisijaisesti korkeakulttuurina. Tässä määritelmässä kulttuuri paikantuu erilaisiin kulttuurillisiin paikkoihin ja tapahtumiin, kuten teatteriin, oopperaan, klassisen musiikin konsertteihin, museo- ja taidenäyttelyihin. Suomessa tällainen kulttuurinäkemys nousi viimeksi julkisen keskustelun keskiöön vuonna 2012, kun median ja kulttuurieliitin edustajat kyseenalaistivat kulttuuriministeri Paavo Arhinmäen päätöstä olla vierailematta Savonlinnan Oopperajuhlilla ja osallistua sen sijaan urheilutapahtumiin ja Ruisrockiin.

Esimerkki kuvastaa selkeää eron-tekoa korkea- ja populaarikulttuurin välillä – sitä historiallista kuilua, joka on ollut olemassa niin kauan kuin kulttuuritapahtumia on järjestetty. Pieni eliitti kokee itsensä ”säilyttämisen arvoisen” kulttuuriperinnön puolustajiksi ja vastustaa sellaista (populaari)kulttuuria, jota valtaväestö kuluttaa. Historiaa tarkastelemalla huomataan, että eliitillä on usein suurta vaikutusvaltaa siihen, millaista kulttuuriperintöä vaalitaan ja ylläpidetään. Samaan aikaan populaarikulttuuria pidetään rahvaan

viihteenä, jollaiseksi esimerkiksi Shakespearen näytelmät aikoinaan katsottiin. Matkailupiireissäkin korkeakulttuurina pidetään sitä, kun matkailijat vierailevat museoissa, oopperanäytelmissä tai vanhoilla rau-
nioilla – tätä usein virheellisesti nimitetään kulttuurimatkailuksi. Tosin Urryn (1990) mukaan matkailua voi itsessään pitää esimerkkinä populaarikulttuurista – matkailu on kulttuuria. Tämä johtaa meidät neljänteen kulttuurin määrittelyn kategoriaan.

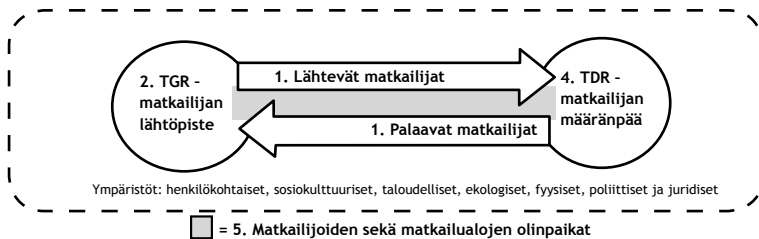
Kulttuuri yhteiskunnallisena kategoriana. Neljäs tapa määritellä kulttuuria on nähdä se ihmisten elämisen tapana, arkielämänä. Tässä yhteydessä moderni monikulttuurisen yhteiskunnan määritelmä on hyödyllinen: ihmiset tietävät, ainakin useimmiten, miten heidän tulee käyttäytyä omassa yhteiskunnassaan, mutta tarvitsevat koulutusta ymmärtääkseen oman kulttuurinsa erot verrattuna muihin yhteiskuntiin. Kaikki yhteiskunnassa tapahtuva toiminta – olipa kyse siitä, millaista kasvatusta tarjotaan tai millaisia asioita ja perinteitä arvostetaan – on suoraa heijastusta yhteiskunnan valtakulttuurista. Se ei sinällään ole negatiivinen asia, sillä kaikkialla maailmassa ihmiset oppivat ja saavat vaikutteita omasta ympäristöstään muokaten sosiaalista käytöstään sen mukaisesti. Tämä onkin juuri se kulttuurin kategoria, johon matkailijat yleensä viittaavat,

kun sanovat haluavansa kokea ja havainnoida jotakin itselleen vierasta kulttuuria. Tässä neljännessä kategoriassa kulttuuri nähdään arvoneutraalina käsitteenä, mikä erottaa sen ensimmäisestä ja erityisesti toisesta Jenksin kategoriasta.

Mitä matkailu on?

Leiperin (1995) mukaan matkailua voi parhaiten johtaa, hallita ja tie-teellisesti tutkia silloin, kun sille on määritelty selkeä kehys, jonka sisälle erilaiset matkailun toimialat sijoittuvat. Hän antaa tälle kehykselle nimen *the Whole Tourism System* (WTS) eli matkailun kokonaisjärjestelmä (ks. Kuvio 2). Siinä on viisi osaa:

1. *Matkailija*, joka on kaiken matkailun perusedellytys. Ilman matkustavaa henkilöä ei ole myöskään matkailua.
2. *Matkailijan lähtöpiste* eli alue, joka ”luo” matkailijoita, tai yksinkertaisesti paikka, josta matkailijat lähtevät liikkeelle. Alue tuottaa asukkaalleen matkustamisen perusedellytykset, kuten toimeentulon, vapauden liikua ajallisesti sekä poliittisesti, ja infrastruktuurin, joka mahdollistaa paikasta pois matkustamisen.
3. *Läpikulkualue* eli paikat, joiden läpi matkailija kulkee matkustaessaan määränpäähensä. Matkustamista vasta riippuen matkailijan kontakti läpikulkualueeseen voi olla pitkä ja jatkuva – tai lyhyt ja ohimenevä.

Kuvio 2. Matkailun kokonaisjärjestelmä, WTS (alkuperäinen (engl.) lähde Leiper 1995, 25).

4. *Matkailijan määränpää* eli matkakohte, joka on matkan varsinainen määränpää tai alue, jossa matkailija viettää suurimman osan ajastaan. Jokaisessa matkakohteessa sijaitsee ainakin yksi ”nähtävyy”, joka on motivoinut matkailijan alun perin valitsemaan kyseisen alueen matkakohteekseen.

5. *Matkailualat* eli toimialat, jotka palkkaavat henkilöstöä suorasti tai epäsuorasti palvelemaan ja tuottamaan matkailupalveluita matkan eri vaiheissa. Aloista tulee puhua monikossa, koska matkailu ei ole yhtenäisen toimiala.

Matkailua tapahtuu silloin, kun matkailija kokee, että hänen tarpeensa ja halunsa voidaan tyydyttää paremmin määränpäässä kuin lähtöpisteessä. Määränpäässä tulee olla tarjolla jotakin sellaista, joka kiinnostaa matkailijaa. Englanniksi käytetään termiä *attraction* – se on kirjaimellisesti jotakin, joka vetää matkailijoita puoleensa magneetin lailla. Suomeksi puhutaan *nähtävyydestä* – eli jostakin, joka on näkemisen arvoista.

Mikä on nähtävyyden merkitys matkailussa?

Sekä *attraction* että *nähtävyy*s ovat termeinä huonoja, koska ne saavat

ihmiset kuvittelemaan, että olisi olemassa jotain fyysistä, joka voidaan ”nähdä” ja joka toimii eräänlaisena magneettina. Ne toisin sanoen toimivat käsitteellisesti semanttisina erehdyksinä. (Edelheim 2009.) Todellisuudessa matkailijoiden motiivit ovat paljon monimutkaisempia. Siitä huolimatta semanttiset erehdykset ohjaavat matkailualojen toimintaa sekä niihin liittyvää tutkimusta. Silloin kun termit ovat vakiintuneet tarkoittamaan jotakin tiettyä asiaa tietyssä käyttöyhteydessä, niiden merkitystä on vaikeaa muuttaa. Tällöin nähtävyyden käsitettä voi pyrkiä määrittelemään uudelleen esimerkiksi siten, että keskitytään aiempaa enemmän tarinakeskeisiin elämyksiin, joita matkailussa syntyy.

Rojek (1997) korostaa, että fantasia – aivan kuten todellisuuskina – vaikuttaa siihen, miten matkailija kokee nähtävyydet. Molemmat ovat yhtä tärkeitä. Esimerkkinä voidaan mainita elokuvamatkailu: matkailija matkustaa katsomaan fiktiivisestä elokuvasta tutuksi tullutta paikkaa. Rojekin toteamusta voi pitää tärkeänä etenkin silloin, kun nähtävyydet määritellään narratiiveiksi: nähtävyyden kuvaus ei koskaan ole pelkästään kuvaus todellisuudesta vaan samalla se on osa suurta joukkoa erilaisia tekstejä,

jotka yhdessä luovat mielikuvan nähtävyydestä abstraktina käsitteenä – jo ennen nähtävyyden näkemistä, kokemuksen aikana tai sen jälkeen.

Mitä on kulttuurimatkailu ja sen mahdollisuudet PKI:n ja MTI:n yhteistyössä?

Kulttuurimatkailu on suosittu käsite, jota käytetään usein, kun pohditaan miten harvaanasuttuja seutuja voi kehittää matkailukohteina. Jotta käsitteestä olisi hyötyä, on ensin selvítettävä mitä ihmiset tarkoittavat käyttäessään sitä. Kulttuurimatkailu on monessa mielessä ongelmallinen käsite, koska kulttuurilla voidaan tarkoittaa niin montaa eri asiaa. Sellaisten kulttuuristen kokemusten tarjoaminen, joihin matkailijat ovat tyytyväisiä, edellyttää tietoisuutta siitä, millaiseen kulttuuriin viitataan ja millaisia kulttuuripalveluja matkailun yhteydessä tarjotaan.

Yllä esitellyistä kulttuurin muodoista on Lapin kontekstissa monia esimerkkejä (Edelheim 2012), joita voidaan tarkastella Jenksin kategorioiden kautta. **Ensinnäkin**, Lappia usein markkinoidaan luonnollisena ja koskemattomana matkakohteena. Tämä liittyy selkeästi Jenksin ensimmäiseen kategoriaan – kulttuuri nähdään ”luonnollisena” maailman tilana, jota modernisuus ei ole vielä ehtinyt turmelemaan. Lapissa tämä on ajoittain nähtäytynyt lähes skitsofrenoisena debattina siitä, pitääkö mielikuva ”luonnollisesta” luonnosta säilyttää, vaikka se tarkoittaisi sellaisen teknologian hylkäämistä, joka voisi olla luonnon säilyttämisen

kannalta itse asiassa hyödyllistä. Esimerkiksi tuulivoiman mahdollisuudet uusiutuvan energian tuotannossa on usein jätetty hyödyntämättä, koska tuuliturbiinit koetaan maisemallisena haittana, joka muistuttaa katsojaansa modernisuudesta. Vaikka voidaan ajatella, että luonto ei sinällään kuulu tai sisälly kulttuuriin vaan sillä on oma erillinen luonnontieteellinen perustansa, on hyvä muistaa, että luonnon käsite – se mitä luonnolla tarkoitetaan – määritellään aina kulttuurin sisällä. PKI:n ja MTI:n yhteistyö tällä saralla voisi liittyä esimerkiksi ”luonnollisina” koettujen luonnonarvojen kyseenalaistamiseen julkisuudessa. Tätä kautta olisi mahdollista rikastuttaa ja monipuolistaa vallitsevia käsityksiä sekä kulttuurista, luonnosta että matkailusta.

Toiseksi, Lapin mainetta taianomaisena ja mystisenä paikkana noitineen ja shamaaneineen on yhdistelty saamelaiskulttuuriin tavalla, joka liittyy Jenksin toiseen, kokemustapaisen kulttuurin kategoriaan. Siinä kulttuurit arvotetaan hierarkkisesti siten, että oma kulttuuri nähdään parhaimpana. Lappia usein esitellään paikkana, jossa alkuperäisväestö elää perinteisiä elinkeinoja kunnioittaen ja perinnetietoa käsitöissään, vaateuksessaan ja musiikissaan hyödyntäen. Samaan aikaan mainonnassa Lappia kuitenkin rakennetaan saamelaiskulttuuriin kuulumattomien myyttien kuten ”lapinkasteiden” ja ”shamaaniseremonioiden” kautta. Toisinaan markkinointiin liitetään myös noituutta ja eroottista eksootiikkaa. PKI:n ja MTI:n välisen yhteistyön mahdollisuudet ovat tällä

alueella luontaisempia kuin monella muulla. Ensinnäkin, Lapin historiaan ja saamelaiskulttuuriin liittyvän kulttuurintutkimuksen avulla voi lisätä ymmärrystä monista matkailijoita kiinnostavista asioista. Joitakin saamelaiskulttuuriin kuuluvia perinteitä, jotka on mahdollista saamelaisten itsensä niin hyväksyessä jakaa ulkopuolisten kanssa, voi myös muokata kaupalliseen formaattiin. Museo Siida Inarissa on erinomainen esimerkki paikasta, jossa tieteellä ja perinteillä on vahvempi merkitys kuin viihdeellä. Molemmilla on toki roolinsa enkä esitä, että Siidan tarvitsisi millään lailla muuttaa olemassa olevaa toimintaansa, mutta sen lisäksi se voisi kehittää enemmän sellaista tarjontaa, jossa oppimista tapahtuu viihteellisessä muodossa (*edutainment*).

Tästä on olemassa hyviä esimerkkejä maailmalla muiden alkuperäiskansojen piirissä. Sen sijaan lapinkasteet ovat esimerkki siitä, miten valtaväestö käyttää kulttuuria hyväkseen opportunistisella tavalla nakertaen samalla pohjaa toisenlaiselta kulttuuritarjonnalta. MTI:n matkailukokemuksiin ja nähtävyyksiin liittyvää tutkimustietoa olisi PKI:n toiminnan ja asiantuntemuksen kautta mahdollista tarjota monille lappilaisille toimialoille esimerkiksi oppilastöiden ja projektien muodossa.

Kolmanneksi, Lapissa korostetaan mielellään kytköksiä arkkitehti Alvar Aaltoon, joka oli merkittävässä roolissa Rovaniemen kaupungin uudelleenrakentamisessa toisen maailmansodan jälkeen. Koska kulttuurirakennukset ja arkkitehtuuriin liittyvät tapahtumat saavat yhteiskunnassa

yleensäkin ottaen paljon huomiota, tämä on arena, jolla PKI ja MTI voisivat tehdä huomattavasti enemmän yhteistyötä. Tämä liittyy Jenksin konkreettisen kulttuurin kategoriaan – eli siihen mitä usein tarkoitetaan, kun puhutaan kulttuurimatkailusta.

Parhailaankin MTI on mukana monissa oppilaitosten yhteisissä projekteissa esimerkiksi osallistumalla Kittilän *Staal*-teatterifestivaaleihin ja opettamalla opiskelijoille tapahtumamatkailun eri muotoja käytännön esimerkkien kautta. Edellä mainitun kaltaisiin yhteisiin tuotantoihin voisi suhteellisen helposti liittää mukaan sopivia osioita PKI:n opetussuunnitelmista – ja tätä kautta luoda tiiviimpää kytköstä instituuttiin.

Projektiluontoisen opetuksen vahvuuksiin kuuluvat määräaikaisuus, käytännönläheisyys ja vaihtelevuus – kaikki asioita, jotka edesauttavat yhteisten päämäärien saavuttamista. Toki niistä voi joskus olla myös haittaa, esimerkiksi jos opetuksesta riippumattomista syistä, kuten sääolosuhteista johtuen, tapahtuman luonne muuttuu tai se jopa peruuntuu. MTI sai tällaista kokemusta järjestäessään tapahtumamatkailuun liittyvää yhteistuotantoa *Levi World Cup 2011* -laskettelutapahtuman ympärille, joka kuitenkin peruuntui.

Neljäntenä kulttuurimatkailun kytköksenä, joka liittyy myös Jenksin kolmanteen kategoriaan, mutta jossa korkeakulttuurin tilalla nähdään erittäin konkreettinen populaarikulttuurin esimerkki, on joulupukin Lappi. Joulupukki on länsimainen kulttuurinikoni, osa aatetta, joka on suosittu ympäri maailmaa ja joka synnyttää

mielihyvää lähes jokaisessa kulttuurissa. Lapissa on tehty huomattavan paljon työtä maakunnan brändämisessä joulumaaksi, mikä on tuottanut selkeän kilpailuedun suhteessa moneen kilpailevaan kohteeseen. Varsinainen joulusesonki on tietysti vain kerran vuodessa, mutta erilaisten rinnakkaistapahtumien, tuotteiden, palveluiden ja elämysten tuotantoon liittyvä kehitystyö varmistaa, että Lappi pystyy hyödyntämään jouluun liittyvää kulttuurista pääomaa lähes ympäri vuoden.

Tälläkin saralla PKI:n ja MTI:n yhteistyössä on paljon hyödyntämätöntä potentiaalia. Operatiivisella tasolla on mahdollista kehittää ja toteuttaa jouluteemaan liittyviä palveluita, jotka auttavat muun muassa rakentamaan työelämäkytköksiä. Käytännön sovellusten kautta voidaan suunnitella ja innovoida uusia tuotteita ja palveluita. Tutkimuksen tasolla pystytään hyödyntämään onnistuneita kansainvälisiä esimerkkejä sekä vertailevasta että ennakoivasta työstä, jotka auttavat luomaan yrityksille jatkuvuutta ja varmuutta.

Viimeisessä kulttuurimatkailuun liittyvässä kategoriassa kulttuuria tarkastellaan yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tätä perspektiiviä on todennäköisesti kaikkein vaikeinta löytää suoraan markkinoinnista tai tarjolla olevista tuotteista ja palveluista, koska matkailu rakentuu pitkälti stereotyyppien varaan – matkaillessa halutaan kokea sitä, mikä on paikalle tyypillistä. Vaikka Lappi edustaa Suomen pohjoisinta osaa ja siihen liittyy tietynlaisia ääriolosuhteita, paikalliset ihmiset elävät samalla tavoin täällä

kuin muuallakin: valtaosa asutuksesta keskittyy kaupunkeihin, ja työtä tehdään etupäässä toimistoissa.

Toisaalta Lapin maakuntavaakunassa esiintyvä nuijamies voi antaa viitteitä siitä, mitä lappilaiset mielellään itse haluaisivat korostaa yhteiskunnallisena olemuksenaan – villiyttä. Kansanmytologiassa Lappi usein esitetään ”miehekkäänä” maakuntana, jossa miehet tekevät maskuliinista työtä esimerkiksi metsäteollisuudessa tai kaivoksissa. Oman talon, erämaassa kaukana naapureista sijaitsevan mökin omistaminen ja metsästys liittyvät olennaisesti tähän mielikuvaan. Voi sanoa, että kulttuuri rakentuu Jenksin ensimmäisen kategorian mukaisesti – luonnollisuutena pidetään jotakin, joka oli olemassa ennen sivistystä ja modernisuutta. Samaan aikaan yhtäläisyyttä on havaittavissa myös Jenksin toiseenategoriaan, joten entisaikojen nuijamies voi omalta osaltaan selittää nykypäivän miehekkästä käytöstä. Stereotyyppinen kuva yhteiskunnasta toimii vastakohtana, ei pelkästään Jenksin kolmannen kategorian hienostelevalle korkeakulttuurille, mutta myös kaupalliselle populaarikulttuurille.

Paikallisessa mediassa julkaistaan säännöllisesti yleisönosastokirjoituksia, joissa paheksutaan määrärahojen ”tuhlausta” taiteeseen ja Napapiirin hävetävää ”feikkiyttä”, epäaitoutta. Moottorikelkkasafarit, erämaakokemukset, metsästysmatkat ja jäänmurtajalta avantoon pulahtaminen toimivat esimerkkeinä Jenksin neljänteenategoriaan liittyvän kulttuurimatkailun profiilin rakentamisesta. PKI:n ja MTI:n välisessä yhteistyössä tähän

kategoriaan liittyvä kulttuurimatkailu on todennäköisesti viisainta toteuttaa hieman ironiseen sävyyn. Vaikka on selvää, ettei nuijamiestä voi pitää todellisena kuvauksena lappilaisesta yhteiskunnasta, on silti mahdollista kehittää matkailijoille tämän mytologian pohjalle rakentuvia kulttuurituotteita. Stereotyyppiat eivät koskaan anna täysin todenmukaista kuvaa yhteiskunnassa vallitsevasta kulttuurista, mutta se ei yleensä olekaan matkailijoiden ensisijainen motiivi matkustamiseen. He pikemminkin haluavat kokea erilaisuutta – elämyksiä, joita ei voi saada missään muualla.

Toisaalta monet asiat, jotka tuntuvat oman yhteiskunnan puitteissa hyvinkin arkisilta, voivat tuottaa merkittäviä kokemuksia toisesta kulttuuripiiristä tuleville. Kesäinen matonpesu mattolaitureilla, perjantai- ja lauantai-iltojen lavatanssit, syksyinen marjanpoiminta sekä lumenkolaukset talvisin ovat esimerkkejä arkisista asioista, jotka voivat tehdä suuren vaikutuksen muualta tulleisiin – ne voidaan valjastaa kulttuurimatkailun käyttöön kehittämällä matkailijoille tarjottavia palveluita. Arjen kokemuksista syntyy kiinnostavia ja aitoja matkatarinoita.

Kirjoittaja on Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutin johtaja. Hän on työskennellyt matkailualoilla Suomessa, Ruotsissa, Saksassa, Yhdysvalloissa ja Espanjassa sekä akateemikkona Australiassa, Thaimaassa, Singaporessa ja Kiinassa. Useimmat hänen tutkimuksistaan liittyvät matkailuun, vapaa-aikaan, koulutukseen tai yhteiskuntaan.

Tulevaisuusvisiot

Kuva: Harri Nurminen

Timo Jokela

Pohjoisen kulttuuri-instituutin toiminta voi vahvistua ja kansainvälistyä vain sen toimiessa luovana, avoimena verkostona – ei kiinteinä ja jäykkinä rakenteina. Uskon, että tulevaisuudessa verkosto kouluttaa vahvoja osaajia edustamilleen aloille seuraten tiiviisti sekä työelämän että taiteen kehityskulkuja. Parhaimmillaan tutkimus ja taide kykenevät katsomaan pitkälle tulevaisuuteen sekä tulkitsemaan ja ymmärtämään hiljaisia signaaleita.

Taiteilijoilla usein oletetaan olevan erityistä herkkyyttä tulevaisuuden ennakkointiin ja proaktiiviseen toimintaan. Osaajia ja näkijöitä tarvitaan, sillä Pohjoisen kannalta keskeisenä kilpailutekijänä voidaan pitää vahvaa investointia soveltaviin taide- ja kulttuurituotantoihin sekä niiden sisältöjen ja menetelmien kehittämiseen. Unohtaa ei sovi myöskään tai-

Kuva: Eija Hiukka

Virpi Lilja

Pohjoisen kulttuuri-instituuttihankkeessa on osoitettu, että kokoamalla eri tahojen voimat yhteen saadaan aikaan hienoja tuloksia. Hankkeen aikana on ollut mahdollista kokeilla

teen palvelukonseptien kehittämistä. PKI:n tavoitteena tulee olla sellaisten käytäntöjen kehittäminen, joiden avulla yhä suurempi osa ihmisiä pääsee osalliseksi laadullisesti korkeatasoisesta ja rikkaasta kulttuuritarjonnasta sekä elävästä taiteesta. Uskon, että verkoston rooli tulee olemaan merkittävä, kun Lapista rakennetaan kansainvälistä Arktisen ja Pohjoisen taiteen osaamiskeskittymää.

Kirjoittaja on Pohjoisen kulttuuri-instituutin johtaja.

ja käynnistää useita uudenlaisia yhteistyön ja yhteistoiminnan muotoja. Näen, että eväitä upeaan tekemiseen pohjoisen kulttuurin edistämiseksi on paljon ja tiedän, että olemme nähneet tuosta potentiaalista vasta pienen siivun. Pohjoisen kulttuuri-instituutti löytää tulevaisuudessa luonnollisen ja aktiivisen toimintamallin, jossa Lapin kulttuuri- ja taideoppilaitokset sekä kulttuuritoimijat luovat Lappiin ennennäkemättömiä kulttuuritekoja – niin toiminnan ja tuotannon, opetuksen kuin tutkimuksenkin sektoreilla.

Pohjoisen kulttuuri-instituutista muodostuu kansainvälisesti tunnettu brändi, joka tukee muiden kulttuuritoimijoiden jo olemassa olevia ja jatkossa syntyviä brändejä, kokoaa ne yhteen ja lisää toimijoiden mahdollisuuksia, vetovoimaa ja osaamista. Arktisen alueen kulttuuri toimii myös matkailun vetoapuna ja vahvistaa Lapin elinvoimaa. Opiskelijoille tarjotaan laadukkaita opinpolkuja, produktioita, opintosisältöjä, osaamisen vahvistamista sekä tunnettuutta ja kulttuuri- ja työelämäkontakteja. Minä uskon Pohjoisen kulttuuri-instituuttiin. Tässä yhteistyössä tullaan tekemään vielä paljon!

Kirjoittaja on Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappian johtaja.

Kuva: Arto Liiti

Mauri Ylä-Kotola

1900-luvun yksi keskeisiä taidevirtauksia oli ekspressionismi, jossa korostettiin taiteilijaa alkuvoimaisena nerona. Ekspressionistisessa taidekäsityksestä taiteen sisältö ja merkitys lähti taiteilijan persoonasta eikä mallien mukaan oppimisesta. Tästä huolimatta taiteilijakoulutus on liittynyt vahvasti taiteilijuuteen, niin Suomessa kuin kansainvälisesti.

Suomessa taiteilijakoulutus keskittyi pitkään neljään helsinkiläiseen oppilaitokseen, jotka saivat lakiin perustuen yliopiston aseman 1900-luvun loppuvaiheessa. Näistä vanhin on usein Ateneumiksi tai Atskiksi kutsuttu Kuvataideakatemia, jossa suomalaiset taiteilijat Albert Edelfeltistä Helene Schjerfbeckiin ovat opiskelleet ja jonka rehtorina itse toimin 2000-luvun puolivälissä. Neljästä suomalaisesta johtavasta taideoppilaitoksesta muut kolme olivat 1900-luvulla Sibelius-Akatemia, Teatterikorkeakoulu ja Taideteollinen korkeakoulu.

Suomalainen taidekoulutuksen kenttä muuttui 1990-luvun alussa, kun Lapin yliopistolle annettiin asetukseen perustuen oikeus myöntää taiteen kandidaatin, maisterin, lisensiaatin ja tohtorin tutkintoja. Samalla vuosikymmenellä useat pienet taidekoulut saivat korkeakoulustatuksen osina monialaisia ammattikorkeakouluja.

Uusimmat taidekoulutuksen muutokset Suomessa ovat olleet Taideteollisen korkeakoulun yhdistäminen Kauppakorkeakouluun ja Teknilliseen korkeakouluun uudeksi Aalto-yliopistoksi sekä Sibelius-

Akatemian, Teatterikorkeakoulun ja Kuvataideakatemian yhdistäminen Taideyliopistoksi. Näihin kahteen uuteen valtiolliseen taidepoliittiseen hankkeeseen on käytetty paljon voimavaroja, mikä näkyy esimerkiksi Lapin yliopiston toimintaedellytysten heikkenemisenä.

Ajatus Pohjoisen kulttuuri-instituutista syntyi, kun Lapissa kehitettiin konsernirakenne yhdistämään yliopiston ja ammattikorkeakoulujen strategista ohjausta ja toimintaa. Pohjoisen kulttuuri-instituutin tavoite oli rakentaa Pohjois-Suomen taidealan koulutukselle vahva verkostorakenne, jossa yliopisto, ammattikorkeakoulu ja ammatillinen toinen aste täydentäisivät toisiaan. Samalla Pohjoisen kulttuuri-instituutti olisi vastapaino Helsingin kahdelle uudelle organisaatiolle, Aalto-yliopistolle ja Taideyliopistolle.

Tavoite on edelleen ajankohdattainen, vaikka organisaation sijaan olisi ehkä tarkoituksenmukaisempaa puhua verkostosta. Kun Taideyliopiston toiminnan perusajatus on taide itseisarvona eli vapaa taide ja kun Aalto-yliopisto vannoo taiteen, teknologian ja kaupan liiton nimeen, voisi Pohjoisen kulttuuri-instituutilla olla oma kansallinen tehtävänsä soveltavan taiteen kehittämisessä suhteessa ympäristöön, yhteiskuntaan ja hyvinvointiin esimerkiksi arktisen palvelumuotoilun tai ympäristötaitteen alueella.

Kirjoittaja on mediatieteen professori ja Lapin yliopiston rehtori.

Pohjoisen kulttuuri-instituutti lyhyesti

Lyhyt historia Brief History

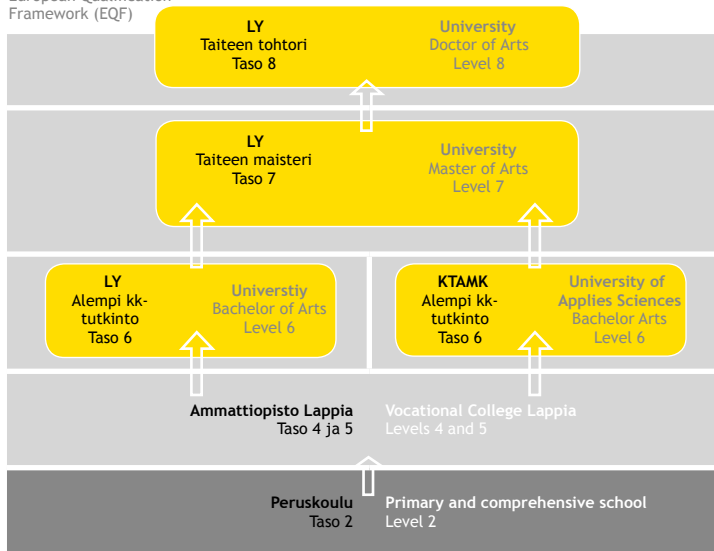
Kuvataideopetus alkaa Torniossa ja koko Lapissa	1971	Art education begins in Tornio and in Lapland
Lapin taidekoulu aloittaa Torniossa	1977	Lapland Art School is founded in Tornio
Lapin yliopiston taiteiden tiedekunta aloittaa	1990	Faculty of Art and Design, University of Lapland is founded in Rovaniemi
Ensimmäiset taide- ja viestintä-kulttuurioppilaitokset aloittavat Torniossa, Tampereella, Turussa ja Helsingissä.	1991	Art and Communication Schools in Tornio, Tampere, Turku & Helsinki
Rovaniemen taide- ja käsiteollisuusoppilaitos (Rotko) yhdistetään taiteiden tiedekuntaan	1996	Rovaniemi Arts and Crafts College (Rotko) merged to the University of Lapland
Opistotasoiset kuvataiteen ja viestinnän linjat siirtyvät KTAMK:uun	1998	Visual and Media Arts, Kemi-Tornio University of Applied Sciences
Pohjoisen kulttuuri-instituutti aloittaa toimintansa	2012	Institute for Northern Culture

Opiskelijamäärät Student Enrollments (2012)

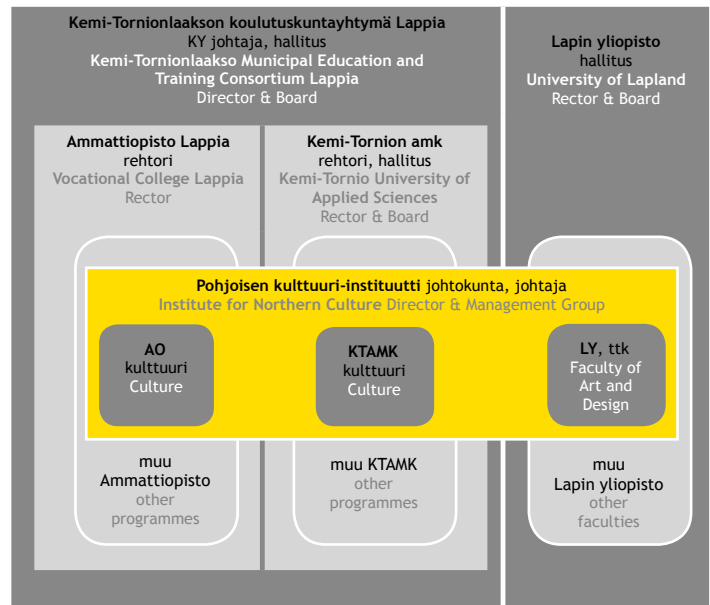
	Kaikki opiskelijat All Students	Kulttuurin ja taiteiden opiskelijat Students in Arts & Culture	
Lapin yliopisto	5000	1270	University of Lapland
Kemi-Tornion ammatti-korkeakoulu	2690	280	Kemi-Tornio University of Applied Sciences
Ammattiopisto Lappia	4000	370	Vocational College Lappia
Yhteensä	11690	1920	Total

Tutkintorakenne Degree System

Tasot Levels
European Qualification Framework (EQF)

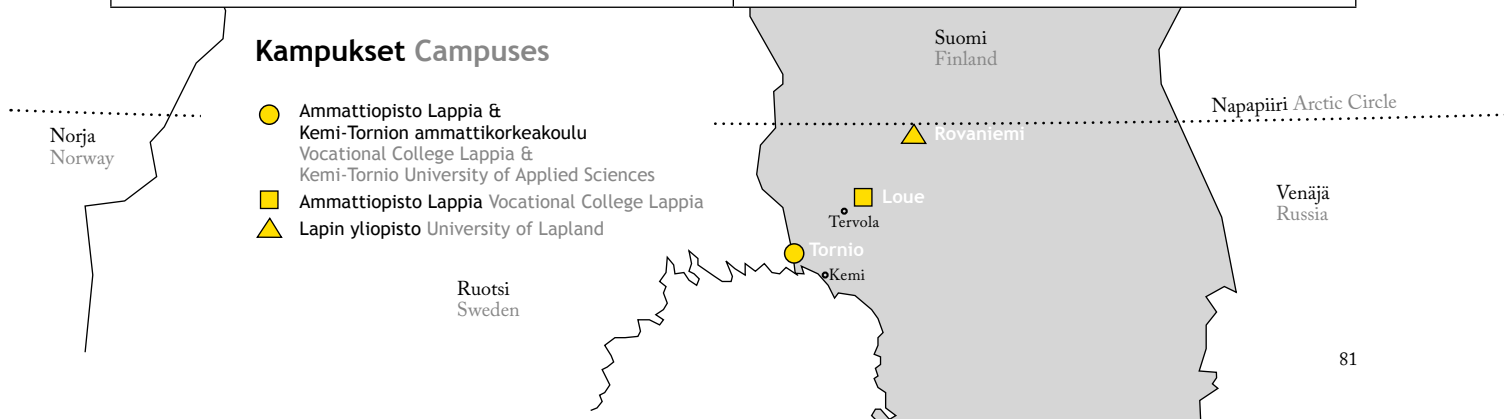
PKI Rakenne IfNC Structure

Ammattiopisto Lappia	Vocational College Lappia
Kulttuuriala	Culture
Ammatillinen perustutkinto: Media-assistentin, kuva-artsaanin, artsaanin, muusikon ja musiikki- teknologin tutkinnot	Vocational Qualifications: Media Assistant's, Visual Artisan's, Artisan's, Musician's and Music Technologist's titles
Audiovisuaalinen viestintä	Audiovisual Communication
Kuvallinen ilmaisu	Visual Expression
Käsi- ja taideteollisuusala	Crafts and Design
Musiikkiala	Music
Aikuiskoulutus	Further Qualifications
Rytmimusiikkituotannon ammattitutkinto	Popular Music Production
Valokuvaajan ammattitutkinto	Photography
Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu	Kemi-Tornio University of Applied Sciences
Kulttuuriala	Visual and Media Arts
Perustutkinto: Kuvataiteilija (AMK) ja Medianomi (AMK)	Degree Programme: Bachelor of Culture and Arts
Kuvataiteen koulutusohjelma	Fine Arts
Viestinnän koulutusohjelma	Media and Communication
Lapin yliopisto	University of Lapland
Taiteiden tiedekunta	Faculty of Art and Design
Perustutkinto: Taiteen kandidaatin, maisterin ja tohtorin tutkinnot	Degree Programme: BA, MA and doctorate degrees
Audiovisuaalinen mediakulttuuri	Audiovisual Media Culture
Graafinen suunnittelu	Graphic Design
Kuvataidekasvatus	Art Education
Teollinen muotoilu	Industrial Design
Sisustus- ja tekstiilisuunnittelu	Interior and Textile Design
Vaatetus suunnittelu	Clothing Design
Soveltava kuvataide	Applied Visual Arts

Kampukset Campuses

- Ammattiopisto Lappia & Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu
Vocational College Lappia & Kemi-Tornio University of Applied Sciences
- Ammattiopisto Lappia Vocational College Lappia
- ▲ Lapin yliopisto University of Lapland

Lähteet

- Adorno, Theodor & Horkheimer, Max (1979) *Dialectic of Enlightenment* [Alkuperäistees Dialektik der Aufklärung 1945, 1. painos 1947]. Lontoo: Verso.
- Arnheim, Rudolf (1996) *Anschauliches Denken: zur Einheit von Bild und Begriff*. Köln: DuMont.
- Arnheim, Rudolf (2004) *Art and Visual Perception: A Psychology of the Creative Eye* [Alkuperäistees 1954]. Berkeley, Los Angeles: University of California Press.
- Bardy, Marjatta (2007) Taiteen paluu arkeen. Teoksessa M. Bardy & R. Haapalainen & M. Isotalo & P. Korhonen (toim.) *Taide keskellä elämää*. Helsinki: Like.
- Barnouw, Erik (1993) *Documentary: A History of the Non-fiction Film*. Oxford: Oxford University Press.
- Cantell, Timo (1999) Teoksessa H. Koivunen, & T. Kotro (toim.) *Kulttuuriteollisuus*. Helsinki: Edita. s. 259–268.
- Castells, Arnau Gifreu (2011) *The Interactive Documentary: Definition Proposal and Basic Features of the New Emerging Genre*. Universitat de Vic, Spain. <http://es.scribd.com/doc/56597302/37/Amau-Gifreu-Castells> (Luettu 22.11.2012).
- Doelker, Christian (1997) *Ein Bild ist mehr als ein Bild. Visuelle Kompetenz in der Multimedia-Gesellschaft*. Stuttgart: Klett-Gotta.
- Edelheim, Johan (2005) To Experience the 'Real' Australia: a Liminal Authentic Cultural Experience. Teoksessa C. Ryan & M. Aicken (toim.) *Indigenous Tourism: The Commodification and Management of Culture Advances in Tourism Research*. Oxford: Elsevier. s. 247–260.
- Edelheim, Johan (2009) The Touristic Terra Nullius. Teoksessa B. Baird & D. Riggs (toim.) *The Racial Politics of Bodies, Nations and Knowledges*. Newcastle upon Tyne, UK: Cambridge Scholars Publishing. s. 47–71.
- Edelheim, Johan (2012) Kultur och turism i Lappland - men inte nödvändigtvis kulturturism. *Laboratorium för folk och kultur*, 16(1), 21–24.
- Ellingboe, Brenda J. (1998) Divisional Strategies to Internationalize a Campus Portrait: Results, Resistance, and Recommendations from a Case Study at a U.S. University. Teoksessa J. A. Mestenhauser & B. J. Ellingboe (toim.) *Reforming the Higher Education Curriculum*. Phoenix, AZ: American Council on Education/Oryx Press. s. 129–228.
- Gablik, Suzi (1991) *Reenchantment of Art*. Lontoo: Thames and Hudson.
- Gibson, James (1994) The visual perception of objective motion and subjective movement. *Psychological Review* 101/2, 1994, 318–323.
- Green, Charles (2001) *The Third Hand. Collaboration in Art from Conceptualism to Postmodernism*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Hales, Chris (2004) New Paradigms <- New Movies. Teoksessa M. Rieser & A. Zapp (toim.) *New Screen Media: Cinema/Art/Narrative*. Lontoo: British Film Institute. s. 105–119.
- Hall, Stuart (1992) *Kulttuurin ja politiikan murrokita*. Tampere: Vastapaino.
- Hall, Stuart (1996) Introduction: Who Needs "Identity". Teoksessa S. Hall & P. du Gay (toim.) *Questions of Cultural Identity*. Lontoo, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE. s. 1–17.
- Helke, Susanna (2006) *Nanookin Jälki: Tyylit ja metodit dokumentaarisen ja fiktivisen elokuvan rajalla*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 65. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Hiltunen, Mirja & Jokela, Timo (2001) *Täälläkö taidetta? Johdatus yhteisölliseen taidekasvatukseen*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisuja D 4. VSL-opintokeskus. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Hiltunen, Mirja (2009) *Yhteisöllinen taidekasvatus: Performatiivisesti pohjoisen sosiokulttuurisissa ympäristöissä*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Hossein, Melahat & Wakkary, Ron (2004) *Influences Of Concepts And Structure Of Documentary Cinema On Documentary Practices In The Internet*. Simon Fraser University, Canada. <http://www.museumsandthweb.com/mw2004/papers/hossein/hossein.html> (Luettu 22.11.2012).
- Huhmarniemi, Maria (2011a) Ekoaktivismia, yhteisötaidetta, pupuja ja kyyhkysiä: Biotaide, Art&Sci ja arviointi. *Synteesi 3/2011*, 28–44.
- Huhmarniemi, Maria (2011b) Soveltava taide ja matkailu. *Kaltio 3/2011*, 9–11.
- Häyrynen, Simo (2006) *Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka*. Jyväskylä: SoPhi.
- Institute for the Northern Culture (2012a) Institute for the Northern Culture. http://culture.luc.fi/In_English/Main_page.iw3 (Luettu 12.11.2012).
- Institute for the Northern Culture (2012b) Arctic Cinema and Applied Arts. <http://kulttuuri.luc.fi/conference2012/ACAA.iw3> (Luettu 12.11.2012).
- Jenks, Chris (1993) *Culture / Chris Jenks*. Lontoo ja New York: Routledge.
- Jokela, Timo (2008a) A Wanderer in the Landscape. Teoksessa G. Coutts & T. Jokela (toim.) *Art, Community and Environment: Educational perspectives*. Intellect: Bristol, UK/Chicago, USA: Intellect. s. 3–27.
- Jokela, Timo (2008b) Art, Community and Environment: Art Pedagogical Collaborative Project-Based Studies in Art Teachers Education. Teoksessa G. Coutts & T. Jokela (toim.) *Art, Community and Environment: Educational perspectives*. Bristol, UK/Chicago, USA: Intellect. s. 217–240.
- Jokela, Timo & Hiltunen, Mirja & Huhmarniemi, Maria & Valkonen, Virpi (2006) *Taide, yhteisö & ympäristö. Art, Community & Environment*. Rovaniemi: Lapin yliopisto. <http://ace.uaplant.fi/tyt.index.html> (Luettu 6.2.2012).
- Jokela, Timo & Huhmarniemi, Maria (2008) Environmental Art and Community Art Learning in Northern Places. Teoksessa R. Mason, R & T. Eca (toim.) *Intercultural Dialogues about Visual Culture, Education and Art*. Bristol, UK/Chicago, USA: Intellect. s. 197–210.
- Karttunen, Hannu. Sirona. <http://www.astro.utu.fi/zubi/photom/scatter.htm> (Luettu 15.10.2012).
- Kiilakoski, Tomi & Tomperi, Tuukka & Vuorikoski, Marjo (2005) Kenen kasvatus? Teoksessa T. Kiilakoski & T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisenkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino. s. 7–28.
- Koivunen, Hannele & Kotro, Tanja (1999) (toim.) *Kulttuuriteollisuus*. Helsinki: Edita.
- Kemi-Tornio University of Applied Sciences (2012) Internationalisation. http://www.tokem.fi/In_English/Internationalisation.iw3 (Luettu 12.11.2012).
- Knight, Jane (2003) Updated internationalization definition. *International Higher Education*, 33, 2–3.
- Kupiainen, Reijo & Suoranta, Juha (2005) Kaikki, mikä kimaltaa... Medialukutaito brändihoukutteiden vastavoimana. Teoksessa T. Kiilakoski & T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) *Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisenkasvatuksen mahdollisuus*. Tampere: Vastapaino. s. 287–308.
- Kurkela, Kari (2008) Oivaltavan kohtaamisen tila: näkökohtia tieteen ja taiteen vuorovaikutukseen. *Musiikki 3–4/2008*, 40–63.
- Lacy, Suzanne (toim.) (1995a) *Mapping the Terrain: New Genre Public Art*. Seattle: Bay Press.
- Lacy, Suzanne (1995b) Debated Territory: Towards a Critical Language for Public Art. Teoksessa S. Lacy (toim.) *Mapping the Terrain: New Genre Public Art*. Seattle: Bay Press. s. 171–185.
- Lakso, Timo & Kainulainen, Kimmo (2001) Sivusta aluekehitystyön ytimeen: Kulttuuriala strategisen ohjelmityön osa-alueena. Teoksessa S. Riukulehto (toim.) *Perinnettä vai bisnestä? Kulttuurin paikalliset ulottuvuudet*. Jyväskylä: Atena Kustannus Oy. s. 32–51.
- Lampela, Kalle (2012) *Taitelijoita tarvitaan ihan tutkimus kuvataiteilijoiden asenteista ja taiteen yhteiskuntakriittisistä mahdollisuuksista*. Acta Universitatis Laponiensis 233. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Lave, Jane (1997) The culture of acquisition and practice of understanding. Teoksessa D. Kirshner & J.A. Whitson J.A. (toim.) *Situated cognition: Social, semiotic and psychological perspectives*. Mahwal, NJ: Erlbaum. s. 17–35.
- Leiper, Neil (1995) *Tourism Management*. Melbourne: RMIT Publishing.
- Lippard, Lucy R. (1997) *The Lure of the Local: Senses of Place in a Multicentered Society*. New York: New Press.
- MacCannell, Dean (1999) *The Tourist: a New Theory of the Leisure Class*. 3 ed. Berkley ja Los Angeles: University of California Press.
- Mairinger, Franz (1977) *Untersuchungen von Kunstwerken mit sichtbaren und unsichtbaren Strahlen*. Wien: Institut für Farbenlehre und Farbenchemie, Akademie. der. Bildenden Künste.
- Mairinger, Franz (2003) *Strahlenuntersuchung an Kunstwerken*. Leipzig: E.A. Seemann.
- Maturana, Humberto & Varela, Francisco (1987) *Der Baum der Erkenntnis. Die biologischen Wurzeln des menschlichen Erkennens*. Bern, München: Goldmann.
- Musée de Pontarlier, Centre européen pour l'Arctique de l'université de Versailles Saint-Quentin-en-Yvelines & l'Institut des Cultures du Nord (2011) *Lars Lévi Laestadius (1800-1861): Botaniste et guide de Xavier Marmier en Laponie*. Pontarlier, näytetty 14.11.2011–31.1.2012.
- Pasula, Susanna (2002) *Verkkodokumentin ilmaisukeinot: Kummitus dokumenttielokuvan, valokuvan ja hypermedian risteyksessä*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Pentikäinen, Juha (2006) *Samaanit: Pohjoisten kansojen elämäntaiteesta* [1998]. 3. painos. Erika: Helsinki. s. 19–20.

Pentikäinen, Juha (2011) *Mythologie des Lapons*. Paris: Éditions Imago & Rovaniemi: Université de Laponie. Travaux des recherche 9.

Pentikäinen, Juha & Pulkkinen, Risto (2011) *Lars Levi Laestadius: Yksi mies ja seitsemän elämää*. Helsinki: Kirjapaja.

Pentikäinen, Juha & Pulkkinen, Risto (2011) (toim.) *Lars Levi Laestadius: Lappalaisten mytologian katkelmia*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Piaget, Jean (1954) *Construction of reality in the child*. Lontoo: Routledge & Kegan Paul.

Pohjoisen kulttuuri-instituutti (2011) *Kulttuuritoimijoiden luettelo*. Tornio: Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappia 14.12.2011. <<http://kulttuuri.luc.fi/Suomeksi/Materiaaleja.iw3>> (Luettu 13.11.2012).

Pohjoisen kulttuuri-instituutti (2012) *Tales from the North 2012: Arctic Cinema and Applied Arts*. Tornio: Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappia. <<http://kulttuuri.luc.fi/conference2012/ACAA.iw3>> (Luettu 13.11.2012).

Remes, Marjo (2005) Aistimusten kulttuurisuus. Teoksessa M. Remes *Katseen kulttuuriset rajat, shamanismista uushamanismiin*. Acta Universitatis Laponiensis 87. Rovaniemi: Lapin yliopisto. s. 188–195.

Rojek, Chris (1997) Indexing, dragging, and social construction. Teoksessa C. Rojek & J. Urry (toim.) *Touring Cultures - Transformations of Travel and Theory*. Lontoo ja New York: Routledge. s. 52–77.

Rukajärven suunnan historiayhdistys ry (2012). Rukajärven rintaman taidetta jatkosodan ajalta. Näyttely, Kypylä Kivittippon 19.5.–16.6.2012. <http://www.rukajarvensuunnanhistoriayhdistys.fi/pdf/Valokuvanayttely.pdf> (Luettu 4.11.2012).

Rush, Michael (1999) *New Media in Late 20th-Century Art*. New York: Thames & Hudson.

Salmi, Hannu (2001) Onko tuoksulla ja äänillä menneisyys? Aistiympäristön historia tutkimuskohteena. Teoksessa K. Immonen & M. Leskelä-Kärki (toim.) *Kulttuurihistoria: Johdatus tutkimukseen*. Helsinki: Tietolipas 175, Suomen Kirjallisuuden Seura. s. 339–357.

Schnell, Ralf (2000) *Medienästhetik. Zu Geschichte und Theorie audiovisueller Wahrnehmungsformen*. Stuttgart, Weimar: Verlag J. B. Metzler.

Scott, Jill (2006) Suggested Transdisciplinary Discourses for More Art_Sci Collaborations. Teoksessa J. Scott (toim.) *Artists-in-Labs: Processes of Inquiry*. Wien: Springer. s. 24–35.

Scott, Peter (2011) *The Guardian*, Tuesday 7 June 2011.

Shusterman, Richard (2001) *Taide, elämä ja estetiikka: Pragmatistisen filosofian näkökulma estetiikkaan*. Suomenos V. Mujunen. Tampere: Gaudeamus.

Stach, Walter & Zens, Herwig (1981) *Strukturen der Kunst. Ein Führer durch die Kunst- und Kulturgeschichte mit Begriffsflexikon, Übersichtskarten und Entwicklungsabrissen*. Wien: Jugend und Volk & Ravensburg: Otto Maier Verlag.

Tavi, Pasi (2004) Aistifysiologia. Luentomateriaali. Oulun Yliopisto: Fysiologian laitos. <http://www.edu.lahti.fi/~kmakinen/Aistit1.pdf> (Luettu 4.11.2012).

Uimonen, Laura (2010) *Taidetta suunnitteluun: Taidehankkeet ja taidetoiveet suomalaisessa kaupunkisuunnittelussa*. Taideteollisen korkeakoulun julkaisusarja A 106. Jyväskylä: WS Bookwell Oy.

University of Lapland (2012a) Strategy 2020. http://www.ulapland.fi/InEnglish/About_us/Strategy_2020.iw3 (Luettu 12.11.2012).

University of Lapland (2012b) *Cultural Encounters and Northern Reflections*, WAAE Summit 2012, 7-10 November 2012. <http://www.ulapland.fi/?deptid=25256> (Luettu 12.11.2012).

University of Lapland (2012c) Applied Visual Arts. http://www.ulapland.fi/InEnglish/Units/Faculty_of_Art_and_Design/Studies/Field_of_Studies/Art_Education/Applied_Visual_Arts.iw3 (Luettu 12.11.2012).

University of the Arctic (2012) Thematic Network on Arctic Sustainable Arts and Design. <http://www.uarctic.org/singleArticle.aspx?m=1061&amid=11367> (Luettu 12.11.2012).

University World News (2012) GLOBAL: Internationalisation: past, present, future. <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20101106210301398> (Luettu 12.11.2012).

Urry, John (1990) *The Tourist Gaze*. Lontoo: Sage.

Vocational College Lappia (2012) International activities. http://www.lappia.fi/In_English/International_activities.iw3 (Luettu 12.11.2012).

PKI:n opinnäytteitä

Alamaunu, Suvi (2012) *Teos löytää tyylinsä: draaman luominen leikkaamalla*. Opinnäyte. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Heikkinen, Mari (2011a) *Kuvatoimittaminen: kuvatoimittajan työprosessi*. Opinnäyte. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Heikkinen, Mari (2011b) *Taitto teokseen J. Pentikäinen (2011) Mythologie des Lapons*. Paris: Éditions Imago & Rovaniemi: Université de Laponie. Travaux des recherche 9.

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu (2012a) *Les Feux Arctiques*. DVD & BluRay, 42 min. Tornio.

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu (2012b) *Les Feux Arctiques: Behind the Scenes*. BluRay, 47 min. Tornio.

Kenttä, Juhani (2012) *Historiaa uudelleen rakentamassa: dramatisoidun dokumentin käsikirjoittaminen opiskelijaprojektina*. Opinnäyte. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Kujansuu, Maarit (2012) *Making of -dokumentin kuvaminen*. Opinnäyte. Tornio: Ammattiopisto Lappia.

Lehtomaa, Emilia (2011) *Lars Levi Laestadius elokuva-projektin esituotanto*. Opinnäytetyö. Tornio: Ammattiopisto Lappia.

Malinen, Matti (2013, tulossa). Opinnäyte. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Portaankorva, Anni (2011) *Yhtenäinen visuaalinen ilme kymmenen kirjoittajan artikkelisarjalle Tokallinen toellisuutta*. Opinnäyte. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Ruotsalainen, Johanna (2012) *Pisto - Taidelaavu Enontekiön Ketomellan Hietajärvelle: Taiteilija osana elämymatkailluutteen suunnitteluprosessia*. Pro gradu. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Sammalniemi, Gretta-Garoliina (2012) *Vuosi ohjaajana: Arktiset tulet -dokumenttielokuva*. Opinnäyte. Tornio: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

WWW-linkit

Pohjoisen kulttuuri-instituutti – Institute for Northern Culture
<http://kulttuuri.luc.fi>

Ammattiopisto Lappia – Vocational College Lappia
<http://www.lappia.fi>

Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu – Kemi-Tornio University of Applied Science
<http://www.tokem.fi>

Kemi-Tornionlaakson koulutuskuntayhtymä Lappia – Kemi-Tornionlaakso Municipal Education and Training Consortium Lappia
<http://www.kkylappia.fi>

Lapin yliopisto – University of Lapland
<http://www.ulapland.fi>

Matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti – Multidimensional Tourism Institute
<http://matkailu.luc.fi/>

Saamelaisalueen koulutuskeskus – Sámi Education Institute
<http://www.sogsakk.fi/>

Arts, Cultural Collaborations and New Networks

The Institute for Northern Culture

Edited by Tiina Seppälä